

מכון חרוב (ע"ר)
The Haruv Institute (R.A.)

ילדים נפגעי התעללות והזנחה ובמצבי סיכון ומצוקה השוהים במסגרות חוץ ביתיות והמטופלים בקהילה: רקע, מצב ותוצאות

דוח מחקר

עדנה שמעוני - הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
רמי בנבנישתי- מכון חרוב ואוניברסיטת בר אילן

אדר ב' תשע"א
אפריל 2011

“עץ הדעת ועץ החיים נטועים בליבם”

“The tree of knowledge & the tree of life are planted in their hearts”

הלשכה המרכזית
לסטטיסטיקה

Central Bureau of Statistics
אנף אי חינוך, השכלה ונחוחות הוראה

מכון חרוב (ע"ר)
The Haruv Institute (R.A.)

ילדים נפגעי התעללות והזנחה ובמצבי סיכון ומצוקה השוהים במסגרות חוץ ביתיות והמטופלים בקהילה: רקע, מצב ותוצאות

דוח מחקר

עדנה שמעוני - הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
רמי בנבנישתי- מכון חרוב ואוניברסיטת בר אילן

חשון תשע"ב, נובמבר 2011

דוח זה מבוסס על שיתוף פעולה בין הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומכון חרוב שמימן את המחקר. תודתנו לעמיתינו במשרד הרווחה והשירותים החברתיים על הסיוע ושיתוף הפעולה בכל חלקי המחקר. תודות ליוסי גידיניאן, יפה שיף ולדנו בן חור מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על עזרתם הרבה. תודה מיוחדת לפרופ' שמעון שפירו על הערותיו המחכימות.

תוכן

4	תקציר
8	מבוא
13	שיטה
16	ממצאים
45	דיון
56	מקורות
59	נספח תיעוד יצירת הקובץ

רשימת לוחות

16	לוח 1: החלוקה לקבוצות המחקר
17	לוח 2: בני 19, לפי קבוצות המחקר, מין, לאום ומעמד בשנת 2008
18	לוח 3: מעמד במרשם האוכלוסין ומצב משפחתי של הורי הילדים בשנת 2008
19	לוח 4: בני 19, לפי ארץ מוצא וסוג האוכלוסייה הנחקרת
21	לוח 5: בני 19, לפי מדד חברתי כלכלי של יישוב מגורים וסוג האוכלוסייה הנחקרת
21	לוח 6: בני 19, שלפחות אחד מבני המשפחה בקובץ נתוני יסוד, לפי סוג האוכלוסייה הנחקרת
22	לוח 7: בני 19, לפי השכלת אב וסוג האוכלוסייה הנחקרת
23	לוח 8: בני 19, לפי השכר החודשי הממוצע של ההורים (שכירים בלבד) ברוטו, 2008, ולפי האוכלוסייה הנחקרת*
24	לוח 9: בני 19, לפי הרשעות מצטברות של הוריהם בשנים 2000-1999, ולפי האוכלוסייה הנחקרת
25	לוח 10: בני 19, לפי מספר בעלי תיקים (מצטבר) בשנים 2000-2008 ולפי מין וסוג האוכלוסייה הנחקרת
26	לוח 11: בני 19, לפי הימצאות בקובץ שירות המבחן לנוער וקובצי תיקים פליליים, 1996-2008, ולפי סוג האוכלוסייה
27	לוח 12: בנות 19, לפי הימצאות בקובץ לידות חי בשנים 2003-2008, ולפי סוג האוכלוסייה
28	לוח 13: בנות 19, לפי הימצאות בקובץ הפסקות הריון (הפלות חוקיות) בשנים 2003-2007, ולפי סוג האוכלוסייה
29	לוח 14: תוצאות מבחני המיצי"ב בעברית, אנגלית ומתמטיקה בכיתה ח' לפי קבוצות המחקר
30	לוח 15: בני 19, לפי מסגרת לימודים אחרונה בתשס"ז, מין וסוג האוכלוסייה הנחקרת
32	לוח 16: בני 19, לפי זכאות לבגרות ועמידה בדרישות הסף של האוניברסיטה
33	לוח 17: בני 19, לפי זכאות לבגרות ועמידה בדרישות הסף של האוניברסיטה בחלוקה ללומדים בבתי ספר רגילים ובבתי ספר של החינוך המיוחד (חנ"ם)
34	לוח 18: נבחני בגרות מבין ילידי 1989 ומספר יחידות הלימוד שצברו אלו שלא זכו בתעודת בגרות
34	לוח 19: בני 19, לפי הניגשים לבחינות גמר ומידת זכאותם לתעודת גמר
35	לוח 20: בני 19, לפי נשירה מצטברת מבתי-ספר שפיקוח משרד החינוך, טיפול על ידי קב"ס, ומוכרים ליחידה לקידום נוער, תשס"ד-תשס"ז, לפי סוג האוכלוסייה
37	לוח 21: גרסיה לוגיסטית לניבוי השמה חוץ ביתית ברווחה (בהשוואה לטיפול בקהילה)
38	לוח 22: גרסיה לוגיסטית לניבוי השמה חוץ ביתית ברווחה (בהשוואה לשאר השנתון, ללא פנימיות חינוכיות)
39	לוח 23: גרסיה לוגיסטית לניבוי טיפול ברווחה (השמה חוץ ביתית וקהילה) בהשוואה לשאר ילדי השנתון (ללא פנימיות חינוכיות) ..
40	לוח 24: גרסיה לוגיסטית לניבוי שהות בפנימיה חינוכית (בהשוואה לשאר ילדי השנתון, שאינם מטופלים ברווחה)
41	לוח 25: גרסיה לוגיסטית לניבוי הסיכוי להיות מטופל על-ידי שירותי הרווחה או לשהות בפנימיה חינוכית (בהשוואה לשאר הילדים בשנתון) באמצעות מאפייני הרקע
43	לוח 26: קבוצות חקירה באוכלוסייה הכללית ובקבוצות הצימוד (אחוזים וממוצעים)
45	לוח 27: השוואת ממוצעי המשתנים התלויים בין קבוצות הצימוד

תקציר

מטרת המחקר היא לתאר את מאפייני הרקע וגורמי הסיכון של ילדים ובני נוער שטופלו בקהילה ושל אלו שטופלו במסגרות חוץ ביתיות ולבחון את המצב והתוצאות השונות שאליהן הגיעו ילדים שטופלו במסגרות השונות. המחקר מתבצע בשיתוף פעולה בין מכון חרוב מיסודה של לין שוסטרמן ותחום חינוך והשכלה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ומתבסס על שילוב של מאגרי מידע קיימים וניתוחם הסטטיסטי.

המחקר מתמודד עם המגבלות המתודולוגיות בתחום זה באמצעות קישור בין מאגרי המידע הרבים בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה המקיפים היבטים רבים של חיי הילדים ושל מאפייני ההורים וחישוב של התאמות-סיכון שיאפשרו להשוות בדרך יעילה יותר בין מצבם של ילדים שהתערבויות נעשו עמם במסגרת הקהילה ושל ילדים ששהו במסגרות חוץ ביתיות.

מטרות המחקר

- א. לאמוד את ההסתברות של ילדים בישראל להיות במסגרות ההשמה החוץ ביתיות השונות במהלך הילדות.
- ב. לתאר ולהשוות את מאפייני הרקע וגורמי הסיכון של ילדים ובני נוער שטופלו בדרכים שונות בקהילה ושל אלו שטופלו במסגרות החוץ הביתיות השונות.
- ג. לתאר ולהשוות את המצב של ילדים ובני נוער שטופלו במסגרות השונות ותוצאות שאליהם הגיעו במהלך השנות.

שיטה

המדגם במחקר הנוכחי כולל את כל ילדי 1989 (כל מי שהם בני 19 בשנת 2008) ועוקב אחריהם מלידה ועד לגיל 19-18. מוקד העיבודים הוא בילדים יהודים המטופלים בשירותי הרווחה בקהילה או בהשמה חוץ ביתית (אומנה, פנימיות, חסות הנוער) או הנמצאים במסגרות פנימייתיות של משרד החינוך. ילדים שויכו לקבוצה אחת בלבד, על פי ההשמה 'החמורה יותר', שאליה הגיעו במהלך ילדותם, עד להגיעם לגיל 18-19.

המחקר מבוסס על עיבוד משני של בסיסי מידע מינהליים הנמצאים בלמ"ס: קובצי מרשם האוכלוסין; קובצי תלמידי בחינוך היסודי והעל יסודי (בפיקוח משרד החינוך, משרד התמ"ת ותלמידי ישיבות), כולל פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי בפיקוח משרד החינוך ופנימיות בפיקוח משרד הרווחה; וכן קובצי משרד החינוך וקובצי משרד התמ"ת בתחומים הישגים לימודיים, נשירה, מיצ"ב, חינוך מיוחד, קב"סים וקידום נוער; קובץ מס"ר של משרד הרווחה; קבצים של תיקים פליליים ומורשעים בדין של משטרת ישראל; קובץ שירות המבחן לנוער; קובצי לידות והפלות; קובץ הכנסות; וקובץ רמה חברתית כלכלית של יישובים. הקבצים קושרו באמצעות מספרי הזיהוי של הילדים.

ממצאים מרכזיים

הסתברות להשמה ולקבלת שירותי רווחה בקהילה במהלך הילדות

הסיכוי לקבל שירותי רווחה בקהילה הוא 1.4%, הסיכוי לשהות במהלך הילדות בהשמה חוץ ביתית (פנימייה, אומנה, חסות הנוער וסידור חוץ ביתי אחר) הוא 1.7%. בהשמה ברווחה, הסיכוי לשהות בפנימיית רווחה הוא אחד למאה, ולשהות במשפחת אומנה הוא חמישית משיעור זה. הסיכוי המצטבר לשהות בפנימייה של המינהל לחינוך התיישבותי (3.9%) והוא יותר מכפול מהסיכוי לשהות בהשמה חוץ ביתית מטעם שירותי הרווחה. גם הסיכוי להיות בישיבה במהלך הילדות (מוסדות ציבור) הוא גבוה יחסית (3.8%).

מאפייני רקע המבחינים בין הקבוצות

ניתן לזהות הבדלים ניכרים בין שלוש הקבוצות המרכזיות שבחנו, ילדים שהיו בהשמה חוץ ביתית של הרווחה, ילדי פנימיות חינוכיות ושאר ילדי השנתון, וכן בין תת הקבוצות השונות של ילדים בטיפול הרווחה - ילדים בפנימיות, אומנה, חסות הנוער, השמה חוץ ביתית אחרת, וילדים בטיפול בקהילה שלא היו בהשמה חוץ ביתית.

מין הילד: באופן כללי נמצא שבנים הם בסיכון רב יותר להיכלל בקבוצות של הילדים הנמצאים במסגרות של הרווחה, ובעיקר במסגרת של חסות הנוער. בתחום זה לא נמצאו הבדלים ניכרים בהתפלגות בין השמה חוץ ביתית ברווחה לבין טיפול בקהילה.

קבוצת אוכלוסייה: הקבוצה של ילדים השייכים לקבוצת האוכלוסייה הערבית דווקא מופנים פחות להשמה חוץ ביתית ברוחה, אך קבוצת הילדים הקטנה של ילדים שהם נוצרים, או שאביהם ערבי, נמצאים בסיכון מיוחד להשמה חוץ ביתית.

נישואין ופטירה של הורים: ילדים ממשפחות לא שלמות - עקב פטירה של הורה או עקב גירושי ההורים או הורים שאינם נשואים - נמצאים בסיכון רב יותר לחוות השמה חוץ ביתית, בעיקר של הרוחה. תופעה זו בולטת בעיקר בקרב ילדי האומנה ששם שיעור הפטירות הוא פי ארבעה מהשיעור באוכלוסייה. דפוס הממצאים הנוגע למצב המשפחתי של ההורים (נישואין וגירושים) דומה למדי. שיעור המשפחות שבהם שני ההורים נשואים (לא בהכרח זה לזה), נמוך מאוד בקרב הקבוצות שבחנו, בהשוואה לאוכלוסייה הכללית. במקביל, שיעור המשפחות שבהם שני ההורים גרושים גבוה. תופעות אלו בולטות פחות בקרב ילדי הפנימיות החינוכיות, אופייניות לילדים בטיפול הרוחה בהשוואה לשאר הילדים, ובולטות בעיקר בקרב הילדים שטופלו במהלך ילדותם במשפחת אומנה. בין המאפיינים הבולטים המבחינים בצורה בולטת בין ילדים בהשמה חוץ ביתית ברוחה, לבין ילדים בטיפול הרוחה בקהילה היא העובדה שילדים במשפחות ששני בני הזוג אינם נשואים מופנים יותר להשמה חוץ ביתית.

עליה: בולטת הנוכחות של ילדים עולים ובני עולים בקרב הילדים בפנימיות החינוכיות ובחסות הנוער. הנוכחות היחסית של ילדים שעלו מאתיופיה או שהוריהם עלו מאתיופיה, גם בהשוואה לעולים מבריה"מ היא גבוהה מאוד בשתי מסגרות שונות אלו, ובכלל בקרב כלל הילדים המעורבים בשירותי הרוחה. בין היתר ניתן לראות את המעורבות הרבה מאוד של מעורבות בפלילים של ילדים עולים מאתיופיה. בעוד ששיעור הילדים עולי בריה"מ בפנימיות החינוכיות עולה בצורה משמעותית על חלקם באוכלוסייה, שיעור הילדים שהוריהם הם עולים מחבר העמים בקרב ילדי הפנימיות החינוכיות הוא דווקא נמוך מהשיעור באוכלוסייה.

עבריינות הורים: עבריינות הורים היא מאפיין המבחין בצורה חזקה בין הילדים בקבוצות השונות במחקר. לדוגמה, בקרב ההורים של הילדים הנמצאים בסיוד חוץ ביתי של הרוחה שיעור האבות המורשעים הוא יותר מפי שלושה בהשוואה לשיעור בקרב האבות של שאר הילדים בשנתון. תופעה זו בולטת אף יותר בקרב האמהות - שיעור האמהות העבריינות בקרב ילדים באומנה הוא כמעט פי עשרה משיעורן בכלל ילדי השנתון, וכמעט פי ארבעה בקרב הילדים בטיפול בקהילה בהשוואה לשאר ילדי השנתון. שיעור העבריינים בקרב האבות והאמהות של הילדים בחסות הנוער אינו בולט בהשוואה לשיעורים בקבוצות האחרות של ילדי הרוחה.

מצב סוציו-אקונומי-עוני: כצפוי, מדדים למצב סוציו-אקונומי ועוני (מלבד המדד חברתי - כלכלי של היישוב המתנהג בצורה מורכבת יותר), מבחינים בצורה ברורה בין הילדים שטופלו על ידי שירותי הרוחה או היו בפנימייה חינוכית לבין שאר ילדי השנתון. דפוס זה היה מעט פחות בולט באשר לילדים שהיו בפנימיות חינוכיות, אך עדיין ההבדלים בינם לבין שאר ילדי השנתון (שאינם ברוחה) גדולים.

מצב ותוצאות שאליהם הגיעו הילדים

עבריינות: שיעורי העבריינות בקרב הילדים בקבוצות השונות המטופלות ברוחה גבוה בהרבה מבקרב שאר ילדי השנתון. ניתן לראות שיעורים גבוהים של עבריינות לא רק בקרב קבוצת הילדים ובני הנוער הנמצאים במעונות החסות, אלא גם בהשמות אחרות. שאינן מיועדות לילדים עם רקע פלילי, כגון אומנה ופנימיות רווחה. שיעור הילדים באומנה שלהם רישום פלילי הוא יותר מפי חמישה מאשר בקרב שאר ילדי השנתון וקרוב מאוד לשיעור בקרב הילדים ובני הנוער בפנימיות הרוחה. נמצא שיש קבוצה לא מבולטת של ילדים, שלמרות שיש להם רישום פלילי הם משולבים במסגרות רווחה, המיועדות לילדים שלהם קשיים רגשיים והתנהגותיים שאינם באים לידי ביטוי במעורבות בפלילים, ולא במסגרות שלהן סטיגמה גדולה יותר בציבור של מעונות חסות הנוער. בנושא הרישום הפלילי הפערים בין הבנות במערכת השמה שונות לבין שאר הבנות בשנתון גדולים במידה ניכרת מהפערים שבין הבנים במערכת ההשמה לשאר הבנים בשנתון. למשל, בעוד שבקרב כלל בנות ה-19 בשנתון יש פחות משני אחוז של בנות עם תיקים פליליים, הרי השיעור בקרב הבנות באומנה הוא פי יותר משה ובקרב הבנות בפנימיות הרוחה הוא יותר מפי שבעה.

לידות בגיל העשרה והפלות: שיעור הבנות שילדו עד גיל 19 בקרב הבנות במערכת הרוחה היה גבוה עד פי חמישה וששה מהשיעור בכלל השנתון, ושיעור הבנות בטיפול הרוחה שעברו הפסקת הריון חוקית היה גבוה פי שתיים מאשר בקרב שאר הצעירות בשנתון. כפי שניתן היה לצפות שיעור הלידות וההפלות גבוה במיוחד בקרב צעירות שהיו בחסות הנוער. יש לציין עם זאת את השיעור הגבוה של לידות לפני גיל 20 בקרב בנות שהיו באומנה. ייתכן שחלק מההסבר לתופעה זו היא שיעור תדירות גבוה יותר בקבוצה זו, המביא לכך שהן נישאות ויולדות מוקדם יותר מרוב בני גילן.

חינוך - השכלה: המחקר בחן את ההישגים של ילדי השנתון בבחינות המיצי"ב. כבר בשלב מוקדם יחסית זה, המגמה הייתה עקבית: הישגיהם של הנבחנים במסגרות רווחה השונות היו נמוכים מאלה של התלמידים הרגילים ("יתר האוכלוסייה"). ברווחה באופן כללי, הפערים הקטנים ביותר נמצאו לגבי ילדי האומנה, הפערים הגדולים ביותר נמצאו לגבי ילדים שטופלו בקהילה וילדי חסות הנוער. גם ההישגים של הילדים, שבשלב מאוחר יותר של חייהם נכנסו לפנימיות החינוכיות, היו נמוכים יחסית לשאר ילדי השנתון (אם כי גבוהים יותר משל הילדים שטופלו על ידי הרווחה).

גם בהמשך דרכם במערכת החינוך מצבם של הילדים במסגרות השונות של הרווחה קשה: הן מבחינת התפקוד במסגרת והן מבחינת ההישגים. בהשוואה לשאר הילדים בשנתון, חלק הרבה יותר גדול מהילדים שהם מושאי המחקר נושרים מהלימודים, נמצאים בטיפול של קציני ביקור סדיר ושל היחידה לקידום נוער. גם בין הקבוצות השונות שבחנו יש הבדלים ניכרים. בולט המצב הקשה של הילדים בחסות הנוער בכל פרמטר שנבחנו. כמו כן מצאנו שילדי האומנה במצב פחות חמור, יחסית לקבוצות האחרות ברווחה, אך בהחלט במצב פחות טוב יחסית לשאר ילדי השנתון, שאינם בטיפול מערכת הרווחה.

שיעור הניגשים לבגרות היה נמוך, ומתוך אלו שהשיגו תעודת בגרות, שיעור מי שהתעודה שלהם עמדה באמות המידה של כניסה לאוניברסיטה היה נמוך בהשוואה לקבוצות אחרות. וכך, מתוך 1,183 מילדי השנתון שהיו בשלב מסוים בחייהם בפנימיות רווחה, רק 141 זכאים לבגרות ורק ל-82 יש תעודת בגרות העומדת בתנאי הסף של האוניברסיטאות. בדומה, מתוך 218 ילדים שבמהלך ילדותם היו במשפחות אומנה רק 49 זכאים לתעודת בגרות ורק ל-33 תעודה העומדת בתנאי הסף של האוניברסיטאות, ומתוך 463 שהיו בסידור של חסות הנוער רק 20 היו זכאים לבגרות. גם לאחר שהבאנו בחשבון את השיעור הגבוה של ילדים בחינוך המיוחד, ההישגים של מי שבחינוך הרגיל נמוכים מאוד. גם לאחר שנטרלנו גורמי רקע רבים באמצעות ניתוחים סטטיסטיים מתוחכמים, התמונה עדיין מדאיגה - המצב בתחום ההישגים הלימודיים של הילדים לקראת סיום שהותם במערכת הרבה פחות טוב משל ילדים הדומים להם במאפייני רקע רבים, אך אינם במסגרות הרווחה.

שונות בין הקבוצות של ילדים בטיפול הרווחה ובהשמה חוץ ביתית

השמה במסגרת רווחה חוץ ביתית לעומת טיפול בקהילה: הממצאים מלמדים שאמנם יש הבדלים מובהקים בין הקבוצות במאפייני הרקע שלהם, אך בסך הכל ההבדלים אינם בולטים או רבים. בין ההבדלים ניתן לציין את העובדה שהסיכוי של ילדים ממשפחות שבהם שני ההורים אינם נשואים להיות בהשמה חוץ ביתית גבוה מאשר להיות בטיפול בקהילה. ככלל, נראה שהורי הילדים בטיפול בקהילה נוטים אמנם להיות פחות משכילים ומשתכרים פחות מאשר ילדים הנמצאים בהשמה, אך שיעור העבריינות בקרבם נמוך יחסית.

בהשוואה שנערכה בין הקבוצות לגבי הישגים בחינוך, ולאחר שימוש בשיטה סטטיסטית מתחכמת שנועדה ליצור קבוצות ביקורת הדומות ככל שניתן לקבוצות שבחנו, התקבלה תמונה מורכבת. תמונה זו מבהירה שאין הבדלים חד משמעיים בתוצאות בתחום החינוך בין מי שטופל בקהילה ובין מי שהיה לפחות תקופת מה בהשמה.

חניכים במסגרות פנימייתיות של משרד החינוך: לילדים בפנימיות חינוכיות יש מאפייני רקע 'חלשים' יותר בהשוואה לשאר הילדים בשנתון (למשל בתחום ההשכלה וההכנסה של ההורים), אך הפערים הם קטנים יחסית לילדים במערכת הרווחה. במקביל, בכל המדדים המתארים הישגים וקשיים, הילדים ששהו בפנימיות חינוכיות מפגינים הישגים שאמנם בדרך כלל נמוכים משל כלל הילדים בשנתון ומשל קבוצת ביקורת, אך הפערים קטנים בהרבה בהשוואה לילדים בטיפול הרווחה בקהילה ובהשמה. עם זאת, יש סימנים לשונות גדולה בין הילדים בפנימיות חינוכיות. יש בכך כדי לרמז שאולי בפנימיות מסוימות יש ריכוז רב יותר של ילדים במצבים קשים יותר. בין היתר ייתכן שהנוכחות הגדולה יותר של ילדים שהם או הוריהם נולדו באתיופיה קשורה להישגים נמוכים יותר בהשכלה משל כלל ילדי השנתון.

ילדים במסגרות חסות הנוער: המצב של ילדים אלו בכל הפרמטרים שנבדקו, בתחומי העבריינות, לידות והפלות חוקיות והשכלה, הוא באופן בולט פחות טוב משל אחרים. חלק מתמונה זו נובע מנוכחות גבוהה יחסית של עולים מבריה"מ ומאתיופיה, הרבה מעל לשיעורם באוכלוסייה הכללית. לעומת זאת, כשבוחנים את מאפייני ההורים מבחינת השכלה והכנסה, אין הרקע של ילדים בחסות הנוער שונה בצורה עקבית או משמעותית משל הילדים בהשמות אחרות. ייתרה מזו, שיעור ההורים שלהם הרשעות פליליות נמוך יותר בקרב מי שילדיהם בחסות הנוער בהשוואה למי שילדיהם בפנימיות רווחה ובאומנה.

דין

הדין מעלה שורה של המלצות בכל אחד מהתחומים שבהם עסק המחקר. באופן כללי המלצות אלו נוגעות לקידום מצבם של הילדים בעת שהותם במסגרות השונות, וכן לפיתוח מדיניות ושירותים כדי לסייע להם במעבר לחיים בוגרים נורמטיביים. הדין עומד על מגבלות המחקר המבוסס על ניתוח משני של נתונים קיימים עבור שנתון אחד בלבד ועם דגש על ילדים מהמגזר היהודי, ואינו מבחין בין דפוסים שונים של השמה חוץ ביתית ומעברים בין השמות. מוצגות המלצות לשורה של מחקרי המשך לשם קידום הלמידה על מצבם של ילדים במצבי סיכון ומצוקה ונפגעי התעללות והזנחה.

מבוא

על פי דין וחשבון הוועדה הציבורית לבדיקת מצבם של ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה בראשות פרופ' הלל שמיד, מוגדרים ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה כחיים במצבים המסכנים אותם במשפחתם ובסביבתם, וכתוצאה ממצבים אלה נפגעה יכולתם לממש את זכויותיהם (שמיד, 2006). אחת הקבוצות המרכזיות של ילדים בסיכון הם ילדים שנחשפו להזנחה ולהתעללות (פיזית, מינית ורגשית) במסגרת משפחתם. קבוצה זו היא הטרוגנית במאפיינים וברקע של הילדים הנכללים בה ובאופי מצבי הפגיעה והסיכון להם הם נחשפים. משום כך, המענים הניתנים לילדים ובני נוער אלו הם מגוונים מאוד, וניתנים על ידי גורמים שונים במערכת, ובעיקר שירותי החינוך והרווחה. מענים אלו נחלקים באופן כללי לטיפול במסגרת הקהילה וטיפול במסגרות חוץ ביתיות.

מטרת המחקר היא לתאר את מאפייני הרקע וגורמי הסיכון של ילדים ובני נוער שטופלו בקהילה ושל אלו שטופלו במסגרות חוץ ביתיות ולבחון את המצב והתוצאות השונות שאליהן הגיעו ילדים שטופלו במסגרות השונות. המחקר מתבצע בשיתוף פעולה בין מכון חרוב מיסודה של לין שוסטרמן ותחום חינוך והשכלה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ומתבסס על שילוב של מאגרי מידע קיימים וניתוחם הסטטיסטי.

דו"ח מחקר זה מתאר את הממצאים שאליהם הגענו בשלב זה של העבודה. מטרתו להביא לידיעת הגורמים המקצועיים את הממצאים במטרה לעודד דיון ביקורתי בממצאים ובמשמעותם. דיון זה יתרום גם לקידום החלקים הבאים של המחקר, ואם וכאשר ייצאו אל הפועל בעתיד.

ילדים נפגעי הזנחה והתעללות

בעשורים האחרונים יש עליה רבה במודעות לקיומה של הבעיה החברתית של ילדים הנפגעים מהזנחה והתעללות של הוריהם (child abuse & neglect). ילדים אלו נפגעים משורה ארוכה של מעשים ומחדלים של הוריהם. בין היתר סובלים ילדים מהזנחה פיזית, רפואית, תזונתית, וחוסר השגחה והגנה נאותה של הוריהם מפגיעות הסביבה (ראו הורוביץ, בן יהודה וחובב, 2007, 2009, Dubowitz). ילדים הם לעתים הקורבנות להתעללות ולפגיעות פיזיות ושונות, כגון מכות, טלטולים וכוויות. ילדים לא מעטים הם קורבנות לפגיעה מינית מצד הוריהם או בני משפחה אחרים. בשנים האחרונות עולה גם המודעות להתנהגות בוטה של התעללות רגשית בילדים מצד הוריהם (ראו למשל, Downs, Moore, & McFadden, 2009).

יש הערכות שונות לגבי שכיחות תופעות אלו. בבדיקה שנערכה בשיתוף פעולה בין העובדים הסוציאליים לחוק הנוער (טיפול והשגחה) ומכון חרוב נמצא שסך כל הפניות לעובדים הסוציאליים לחוק הנוער בשנת 2009 היה 33,751. העובדים התבקשו לסווג אותם לסיבה עיקרית לפנייה, ומתוך הפניות שסווגו, 41.7% הוגדרו כהזנחה, 40.8% פגיעה פיזית ו-17.5% פגיעה מינית.

ילדים במצבי סיכון ומצוקה

קבוצה גדולה של ילדים נמצאת בסיכון וזקוקה לשירותים חברתיים וביניהם השמה חוץ ביתית, גם כשהם אינם נפגעים מהזנחה ומהתעללות מצד משפחתם הקרובה. יש אמנם הגדרות רבות לילדים בסיכון ובמצוקה, אך נראה שההגדרה שגובשה על ידי הוועדה הציבורית לבדיקת מצבם של ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה ('ועדת שמיד') היא המעודכנת והמתאימה ביותר: "ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה חיים במצבים המסכנים אותם במשפחתם ובסביבתם וכתוצאה ממצבים אלו נפגעת יכולתם לממש את זכויותיהם על פי האמנה לזכויות הילד" (שמיד, 2006, עמ' 67). בין הזכויות המוזכרות בהגדרה זו- קיום פיזי, בריאות והתפתחות, שייכות למשפחה, רווחה ובריאות נפשית והגנה מפני אחרים ומפני התנהגויות מסכנות שלהם עצמם. לפי הדוח של הוועדה הציבורית יש קושי ניכר להעריך את היקף אוכלוסיית הילדים הנמצאת במצבי סיכון ומצוקה. על סמך אומדנים שנעשו על ידי מרכז אנגלברג בסוף שנות התשעים, מקובל להעריך שכ- 15% מכלל אוכלוסיית הילדים (כ-330,000), הם ילדים במצבי סיכון ומצוקה.

יש שונות רבה בין הילדים ובני הנוער הנכללים בקבוצה זו. שונות זו היא גם באשר למקורות לסיכון ולמצוקה (למשל פגיעה מצד המשפחה לעומת סיכון לפגיעה עצמית), וגם באשר לעוצמת הסיכון או הפגיעה. מול רצף הסיכון מעמידה

המדינה והארגונים השונים רצף של שירותים שמטרתם למנוע סיכון ומצוקה, להפחית את עוצמתם, ואף לטפל בפגיעות שנגרמו בעטיים. שירותים אלו ניתנים הן במסגרת הקהילה, כאשר הילדים חיים בחיק משפחתם, והן במסגרות חוץ ביתיות שונות.

מענים בקהילה ובמסגרות חוץ ביתיות

הטיפול לילדים הנפגעים ניתן הן באמצעות פתרונות בקהילה והן בדרך של השמה חוץ ביתית. שירותים חוץ ביתיים נועדו לילדים אשר זקוקים להוצאה מהבית לפרק זמן קצר או ממושך, מסיבות הקשורות בילד עצמו או במשפחתו ומערכת יחסיו עמה, אשר מסכנות אותו, או שאינן מאפשרות את התפתחותו התקינה. ההחלטה על השמת ילד במסגרת חוץ ביתית נעשית כחלק מתהליך, שמטרתו להעניק לילד מסגרת חינוכית-טיפולית מסודרת ובטוחה שתענה על צרכיו. ההחלטה מתקבלת ע"י צוות רב-מקצועי בועדת תכנון-טיפול בלשכה לשירותים חברתיים, הכוללת בין היתר נציגים משירותי הרווחה, החינוך ובריאות הנפש בקהילה. נעשה מאמץ לקבל את ההחלטה על תוכנית הטיפול בילד בשיתוף עמו ועם הוריו. תוכנית הטיפול עשויה להתמקד בהתערבויות בקהילה שמטרתן לשמר את המשפחה ולמנוע השמה חוץ ביתית, או הפנייה למסגרת חוץ ביתית, כגון מעונות פנימייתיים, מעונות משפחתיים, משפחות אומנה ומרכזי חירום (משרד הרווחה והשירותים החברתיים, 2011).

במצבים שבהם השתכנעה הועדה לתכנון-טיפול שהילד נזקק למסגרת חוץ ביתית והמשפחה אינה מסכימה, יש פנייה לבית המשפט לנוער להורות על הוצאתו של ילד לסידור חוץ ביתי. במסגרת זו מוכרז הקטין כנזקק והשמתו מחוץ לבית נעשית גם ללא הסכמת הוריו, אם כי נעשים מאמצים להמשך שיתוף פעולה עמם.

ככלל, התפיסה הטיפולית המקובלת כיום היא להימנע מהוצאת ילדים מחיק משפחתם, אלא במקרים שהוצאה זו היא חיונית כדי לשמור על טובת הילד ושלומו. גם במקרים שבהם הוחלט על הוצאה מהבית, המדיניות היא להגביל את הסידור החוץ ביתי לתקופה של עד ארבע שנים, כאשר במקביל נמשכים המאמצים לשיקום המשפחה ולהחזרת הילד לביתו.

בשנים האחרונות מושם דגש מיוחד על הרחבת היצע של התוכניות הקהילתיות לילדים בסיכון ועל חיזוקן, כחלופה לסידורים החוץ ביתיים ברוח האמנה הבינלאומית לזכויות הילד. בשנת 2004 החלה לפעול תוכנית "עם הפנים לקהילה", במסגרתה נעשה מאמץ להעמיק את הטיפול בקהילה ולהקטין את מספר המטופלים במסגרות חוץ ביתיות. במסגרת תוכנית זו הועברו הביתה ונמנעה יציאה לפנימיות של כ- 850 ילדים ובני נוער בשנת 2006 (משרד הרווחה והשירותים החברתיים, 2011).

מסגרות בקהילה שהן אלטרנטיביות לסידור החוץ ביתי הן טיפול במשפחותונים, במעונות יום, באומנה יומית, במעונות רב-תכליתיים, מועדוניות ומרכזי הורים-ילדים. יתרונות טיפול זה מתבטאים בין השאר, בהשאת הילד בסביבתו הטבעית, מניעת סטיגמה, ובמתן אפשרות לשמור על המסגרת המשפחתית שלמה לאורך זמן. ההערכה המנחה את הטיפול בקהילה היא שטיפול בקהילה יכול למנוע השמה חוץ ביתית ואף להוציא את הילד ממעגל הטיפול בטווח זמן קצר יותר, מאשר אילו הופנה למסגרת חוץ ביתית.

במסגרת המחקר הנוכחי אנו כוללים שני סוגי מסגרות חוץ ביתיות, שלעיתים תכופות אינם נכללים במחקרים על השמות חוץ ביתיות. ראשית, אנו מזהים ילדים ובני נוער ששהו במסגרות של חסות הנוער. אלו הם ילדים שלכאורה שייכים לקבוצת הפוגעים ולא לקבוצת הקורבנות לפגיעה. אולם, חלק נכבד מילדים אלו הם נפגעי התעללות והזנחה והם עצמם שרויים במצוקה קשה. משום כך מצאנו שיש לבחון גם אותם במסגרת המחקר הנוכחי.

בנוסף, אנו כוללים התייחסות לילדים ובני נוער הנמצאים במסגרות של פנימיות חינוכית שבפיקוח המינהל לחינוך התיישבותי. לצד הטיפול בילדים ובני נוער כמצבי סיכון במסגרות של משרד הרווחה, מתקיים טיפול במסודות המינהל לחינוך התיישבותי ועליית הנוער בפיקוח משרד החינוך. אוכלוסיית התלמידים בפנימיות אלה היא הטרוגנית, כאשר בני נוער מרכזים חברתיים שונים (מעמד בינוני ושכבות מצוקה) משולבים בהן, מתרבויות מוצא שונות (ילידי הארץ ועולים; יוצאי עדות שונות), ומרמות הישג שונות (החל בבני נוער המבקשים ללמוד במגמות ייחודיות ויוקרתיים וכלה בבני נוער שנכשלו בלימודיהם המקבילים במסגרות אלו הזדמנות למצוא סיכויי לימוד חדשים). לפי הערכות שונות, בשנים

האחרונות מאפייניהם של אוכלוסיית הנערים במסגרות של משרד החינוך נעשים דומים לאלו של ילדים בפנימיות הרווחה, ורבים מהם שייכים לקבוצת בני הנוער במצבי סיכון. המחקר יאפשר לבחון הערכות אלו, שטרם נבדקו בצורה שיטתית.

במחקר זה איננו כוללים את הילדים ובני הנוער בישיבות במסגרת קבוצות הילדים בהשמה חוץ-ביתית. זאת, למרות שהם מתחנכים מחוץ לבית. הבסיס להחלטה זו הם ההבדלים הרבים המייחדים את הישיבות לעומת מסגרות חוץ ביתיות אחרות. גם בדיקות ראשוניות שערכנו מצביעות על הייחודיות של מסגרות אלו, הראויות למחקר נפרד. כיום, באמצעות קובץ נתונים אדמיניסטרטיבי (מס"ר) יש בידי הרשויות תמונת מצב באשר למספר הילדים השהים במסגרות השונות בכל נקודת זמן נתונה. הנתונים באשר למספר הילדים השהים במסגרות חוץ ביתיות בכל שנה מתפרסמים על ידי משרד הרווחה וגם על ידי המועצה לשלום הילד. נתונים אלו מאפשרים לזהות מהו שיעור הילדים הנמצאים בהשמה מתוך כלל הילדים במדינה, וכן לזהות שינויים לאורך זמן במספר זה. אולם, אין בארץ, וככל הידוע לנו גם בעולם, הערכה באשר להסתברות שיש לילד להיות מוצא במהלך ילדותו למסגרת חוץ ביתית. במחקר זה נאמוד את ההסתברות הזו לראשונה עבור שנתון שלם של ילדים. מחקרים בעתיד יוכלו לבחון האם לאור שינויים במדיניות ובחברה הסתברות זו יורדת, או אולי עולה. כמו כן, ניתן יהיה להשוות הסתברות זו מול ממצאים דומים בארצות אחרות, לכשיחשבו, במטרה לזהות האם בישראל הנטייה להעביר ילדים למסגרות חוץ ביתיות היא חלשה או חזקה יותר מבארצות אחרות. בכך אנו מקווים שתהיה תרומה להעמקת ההבנה של המדיניות בישראל, בתוך ההקשר הבינלאומי של מדיניות ברווחת הילד.

סוגיות מתודולוגיות במחקר על מענים בקהילה מול השמה חוץ ביתית

הספרות המקצועית דנה ביתרונות היחסיים של טיפול במסגרת הקהילה, ללא הוצאת הילד למסגרת חוץ ביתית, לעומת הפנייה לסוגים השונים של מסגרות חוץ ביתיות (ראו למשל, Pecora, Whittaker, Maluccio, & Barth, 2000; Wulczyn, Barth, Yuan, Harden, & Landsverk, 2006). חלק ניכר מדיון זה מתבסס על תיאוריות פסיכולוגיות המצביעות על חשיבות ההתפתחות במסגרת משפחתית, על הצרכים של ילדים שיכולת ההתקשרות שלהם נפגעה באופן משמעותי, ועל היתרונות היחסיים של מסגרות חוץ ביתיות משפחתיות בהשוואה למסגרות פנימיות מוסדיות שונות (Courtney & Iwaniec, 2009). עם זאת, מסיבות פרקטיות, אתיות ומתודולוגיות, אין בידינו מחקרים היכולים לבסס באופן אמפירי וחד משמעי טענות על היתרונות היחסיים של התערבות בקהילה לעומת התערבות באמצעות השמה חוץ ביתית.

למחקר האמפירי הבוחן סוגיות אלו יש מספר מגבלות. דוידזון-ערד, שסקרה את הספרות המשווה בין התוצאות שאליהן הגיעו ילדים שהוצאו למסגרות חוץ ביתיות לבין אלו של ילדים שנשארו במסגרת משפחתם, מצביעה על מספר מגבלות מתודולוגיות רציניות (Davidson-Arad, 2005). בין היתר היא מדגישה את המדגמים הקטנים, המוטעים והלא מייצגים, העדר קבוצות ביקורת, מדידה בטווח זמן קצר, וקושי לשלוט במשתנים העשויים להבחין בין מי שהוצא מחוץ לבית לבין אחרים הנמצאים במצב דומה, אך נשארו בחיק המשפחה. כמו כן, היא מצביעה על כך שרבים מהמחקרים מתמקדים בטווח צר של תוצאות, בעיקר אלו הקשורים להגנה על הילד (safety) וקביעות (permanence), ומתעלמים מהיבטים רבים אחרים של רווחת הילד בילדותו ובבגרותו.

בסדרת המחקרים שהיא ועמיתה ערכו בישראל על מדגם של 93 ילדים היא הצביעה על כך שילדים שהוצאו מחוץ לבית הראו שינויים חיוביים רבים יותר באיכות חייהם לאחר הוצאתם, בהשוואה לילדים שהוצאתם נשקלה אך הם נותרו בביתם. זאת, הן ששה חודשים לאחר ההוצאה והן כחמישה עשר חודשים מאוחר יותר (Davidson-Arad, 2005; Englechin-Segal, & Wozner, 2003).

אחת הדרכים להתמודד עם הקשיים הנובעים ממחקרים על מדגמים קטנים ומוטים היא לעשות שימוש במאגרי מידע אדמיניסטרטיביים המכילים מידע על כל הילדים במערכת הרווחה באזור מסוים. מאגרים אלו מאפשרים לעתים קרובות להשוות בין תתי קבוצות במאגר, ובכך להגביר, לפחות במידה מסוימת, את היכולת להשוות בין קבוצות שונות המטופלות במערכת רווחת הילד. כך למשל, יצרו וולזין ועמיתיו (Wulczyn, Hilsop, & Goerge, 2000) מערכת המשלבת מאגרי נתונים ברווחת הילד מכ-20 מדינות בארה"ב (Multistate Foster Care Data Archive, FCDA). מערכת זו מתמקדת בעיקר בבחינת המידע המתקבל על הילדים בטיפולה של מערכת ההשמה החוץ ביתית ועל הטיפול בעניינם (בעיקר

כניסה ויציאה מהשמה). באמצעות מערכת זו ניתן לבחון היבטים שונים של ההתנסויות של ילדים במערכת הרווחה, כגון דפוסי יציאה וכניסה למסגרות שונות.

בנוסף, ניתן לקשור מערכות מידע אדמיניסטרטיביות אלו עם מערכות רלבנטיות אחרות. כך למשל, בחנה לרסון את מצבם החינוכי של ילדים במסגרות של אומנה טיפולית בהשוואה לילדים אחרים במערכת הרווחה (Larson, 2010). באמצעות הקישור למידע על הישגים חינוכיים היא מצאה שלכניסה לאומנה טיפולית היו השפעות חיוביות. עם זאת, החוקרת מצביעה על כך שהקישור בין מערכות המידע השונות באמצעות שם הילד ותאריך הלידה שלו (רק על מעט ילדים היה מידע על מספרי הביטוח הלאומי), היה לקוי מאוד. היא ממליצה לשפר את הקישורים באמצעות מספר זיהוי משותף.

במחקר רחב היקף בקליפורניה קישרו החוקרים בין מערכת המידע של השירותים לרווחת הילד עם סידרה של קבצים אדמיניסטרטיביים משירותים רבים ושונים וביניהם של מערכת הבריאות, הזכאות לטיפול רפואי, מערכת בריאות הנפש, מערכת התקון, וההשכלה הגבוהה (Needell, Cuccaro-Alamin, Brookhart, Jackman & Shlonsky, 2002). במסגרת זו נבחנו התיקים של כרבע מיליון ילדים, רובם (88%) במערכת רווחת הילד והשאר במערכת התקון. גם במחקר זה היה שיעור גבוה של מקרים שבהם לא ניתן היה ליצור את הקישור בין מאגרי המידע משום שלא היה מידע חד משמעי על זהותם של ילדים רבים. יש לציין שבמחקר זה לא נעשתה השוואה בין בוגרי מערכת האומנה לבין צעירים אחרים שלא היו באומנה, אלא נבחנו הקשרים בין משתני הרקע של הצעירים לבין התוצאות שלהם בתחומי החיים השונים.

בניגוד למצב בארה"ב, שבה אין מספר זיהוי אישי מחייב, בשכדיה נעשים הקישורים בין מאגרי מידע אדמיניסטרטיביים באמצעות מספר זיהוי אישי. חוקרים בחנו שורה של שאלות מחקר באמצעות מעקב אחר שנתון (cohort) של ילדים לאורך זמן וקישור של מאגרי מידע מסוגים שונים. כך למשל בחנו יבלונסקה ועמיתיה (Jablonska, Lindberg, Lindblad, Rasmussen, Ostberg & Hjern, 2009) כחצי מיליון ילדים שנולדו בשנה מסוימת ובדקו את הקשר בין ציוניהם בבית הספר לבין מידע על קבלתם לחדרי מיון עם פגיעות עצמיות.

במחקר אחר, עקבו החוקרים וינרלונג ועמיתיו (Vinnerljung, Öman, & Gunnarson, 2005) אחר כ-800,000 ילדים משמונה שנתונים כדי לבחון את התוצאות שלהם בהישגים חינוכיים בכלל ובמבחנים אקדמיים בפרט. במסגרת המחקר הם השוו בין ילדים שהיו בטיפול מערכת הרווחה לבין שאר האוכלוסייה. כמו כן, ערכו החוקרים השוואות בין מספר תת קבוצות של ילדים בטיפול מערכת הרווחה, כגון: ילדים שטופלו רק במסגרת משפחתם (לפני גיל ההתבגרות ובגיל ההתבגרות), טיפול קצר לפני גיל ההתבגרות וטיפול קצר בגיל ההתבגרות, וטיפול ארוך טווח (יציב ולא יציב). מהממצאים עולה שכקבוצה, הילדים שהיו בטיפול מערכת רווחת הילד הגיעו להישגים נמוכים בתחום החינוך בהשוואה למי שלא טופלו על ידי מערכת זו. בתוך קבוצה זו ניתן היה לזהות שמי שהיו בטיפול חוץ ביתי קצר לפני בגרותם וחרו לחיק משפחתם היו במצב טוב יותר מכאלו שהצטרפו למערכת הרווחה כמתבגרים והטיפול בהם היה בהשמה חוץ ביתית קצרת מועד או במספר אירועים קצרים (intermediate).

במסגרת המחקרים המתוארים לעיל, רבים עושים שימוש במושג 'outcomes' (המתורגם לעברית ל'תוצאות') כדי לציין שמדובר בתוצאות עבור הילדים. אין הכוונה לטעון שמצבם של הילדים הוא תוצאה ישירה של הטיפול שהם קיבלו, אלא לציין שזו התוצאה שהילד חווה. כמוכן שמחקרים, העושים שימוש במאגרי מידע קיימים כדי לאפיין הבדלים בין ילדים בטיפול מערכת הרווחה לבין אחרים, או בין ילדים בסוגים שונים של טיפול (בקהילה, בהשמה חוץ ביתית), חייבים להתמודד עם הטענה שהתוצאות שהם בוחנים מושפעות ממאפייני הרקע השונים בין קבוצות אלו, ולא רק מהשהות בסוג הטיפול המסוים. בחלק מהמחקרים ההתמודדות עם סוגיה זו היא על ידי שליטה על משתנה בודד או מספר קטן של משתנים שידוע שיש להם השפעה על התוצאה. למשל, במחקר של וינרלונג ועמיתיו (Vinnerljung et al., 2005) ערכו החוקרים משוואות רגרסיה לוגיסטית שבהן השכלת אם הייתה משתנה שנשלט סטטיסטית. זאת, משום שידוע שהקבוצות שהשוו שונות במשתנה זה, שהינו בעל השפעה ידועה על המשתנה התלוי של השכלת הילד בבגרותו.

בשנים האחרונות מחקרים בתחום זה החלו לעשות שימוש ברעיון דומה, אך מורכב יותר, של 'התאמת-סיכון בהרכב המקרים' (risk adjustment in case mix). לפי גישה זו, כדי שיהיה אפשר להשוות באופן ישיר את הביצועים הטיפוליים של גופים שונים, מן הראוי לנטרל את ההשפעה של הבדלים ביניהם באופי המקרים שבהם הם מטפלים.

בתחום הרפואה נעשה שימוש רב בפרוצדורות שונות כדי שניתן יהיה להעמיד את הביצועים של מרכזים רפואיים שונים לבחינה הוגנת, המביאה בחשבון את האופי השונה של מקרים שבהם הם מטפלים (Raghvan, 2010).

השימוש בפרוצדורות להתאמת סיכון בתחום המחקר על רווחת הילד הוא רק בתחילתו. בסקירה מעודכנת (Raghvan, 2010) זוהו רק שני מחקרים שערכו התאמת-סיכון בבחינה של תוצאות שהשיגו סוכנויות לטיפול בילדים. במחקר על תוצאות של טיפול מוסדי בילדים (McMillen, Lee, & Johnson-Reid, 2008), נעשה שימוש במספר משתני רקע כחלק מהתאמת הסיכון (מגדר, גזע), מאפייני השמות (גיל בעת ההשמה הראשונה, מספר ההשמות הקודמות, האם הייתה השמה במוסדות תקון), היבטים המרמזים על קשיים ובעיות בתחום בריאות הנפש, וכן משתנים שונים הקשורים למיקום הגיאוגרפי והורי הילד. במחקר של וולזין ועמיתיו (Wulczyn, Chen, & Orlebeke, 2009) נבדקה האפשרות להיעזר במאגרי מידע אדמיניסטרטיביים כדי להתאים-סיכון בבחינה של רמת הביצוע של סוכנויות לרווחת הילד.

המחקר הנוכחי עושה שימוש בשיטות סטטיסטיות מתקדמות שפותחו בשנים האחרונות, שמטרתן לאפשר יצירת קבוצות השוואה הדומות ככל הניתן לקבוצה שבמוקד המחקר. שיטות אלו, המבוססות על Propensity Scores (Guo & Fraser, 2010), מאפיינות את הפרופיל של הנבדקים בקבוצת המחקר (במקרה זה ילדים בסוגים שונים של השמה חוץ ביתית) ומאזנות נבדקים שאינם נכללים בקבוצת המחקר ולהם פרופיל דומה ככל שניתן, והם מהווים את קבוצת ההשוואה. חשוב לציין, שגם אם חישובים אלו עולים יפה וניתן לאתר קבוצת השוואה, הרי כל התהליך מבוסס על השוואה של פרופילים של נתונים הקיימים בידי החוקר, ואינם מביאים בחשבון מרכיבים נוספים ולבנטיים שלחוקר אין מידע עליהם. בהקשר הנוכחי, שבו אנו מתבססים על נתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אנו יכולים להביא בחשבון שורה ארוכה ועשירה של מאפייני רקע של הילדים ושל משפחותיהם, אך אין לנו גישה לנתונים 'רכים יותר' המבחינים בין ילדים, כמו קשייהם ההתנהגותיים והרגשיים ומאפייני יחסיהם עם הוריהם. **משום כך, יש לנהוג זהירות בפירוש הממצאים ולהימנע מפירושים סיבתיים באשר להשפעה היחסית של שירותי רווחה שונים.**

נדגיש משום כך, שאנו ערים לכך שבאמצעות המידע שעומד לרשות החוקרים לא ניתן לנטרל בצורה יעילה את ההבדלים במאפייני הרקע המבחינים בין ילדים במסגרות הטיפול השונות. המחקר עושה אמנם כבדת דרך מסוימת בשליטה סטטיסטית על חלק מהמאפיינים, אך אינו מנסה ואינו מתיימר לתת תשובה מלאה לשאלות באשר ליתרונות היחסיים של מסגרות הטיפול השונות עבור ילדים עם מאפיינים שונים. הדגש של המחקר הנוכחי הוא בעיקר על זיהוי המצב והתוצאות בתחומי חיים שונים של ילדים ששהו במסגרות שונות. המטרה היא תיאור של המצב כדי ללמוד בקרב אילו קבוצות ילדים ובאילו תחומים יש פערים במצב של הקבוצות השונות של הילדים בהשמה חוץ ביתית, בטיפול בקהילה ושל ילדים שאינם מקבלים שירותים לרווחת הילד.

פערים אלו צפויים, שהרי הילדים המגיעים למסגרות אלו הם בדרך כלל הנזקקים והפגועים ביותר, ובהחלט ייתכן שללא הטיפול המסור שהם מקבלים הפערים בינם לאחרים היו אף גבוהים יותר. משום כך, הפעולה המחקרית לאיתור של הפערים ושל הקבוצות הפגיעות **נועדה לסייע בתכנון סדרי עדיפויות במדיניות ובטיפול, ואינה מתכוונת להעריך את איכות השירות הניתן לילדים.** לכך יש מקום במחקרים אחרים. מטרתנו היא שהמחקר יתרום את חלקו לתיעוד התצריך המורכב של התוצאות של המפגש בין משפחות וילדים, לבין מערך המענים הקהילתיים והחוץ-ביתיים בישראל.

מטרות המחקר

מטרת המחקר היא לתאר את מאפייני הרקע וגורמי הסיכון של ילדים ובני נוער שטופלו בקהילה ושל אלו שטופלו במסגרות חוץ ביתיות ולבחון את המצב והתוצאות השונות שאליהן הגיעו ילדים שטופלו במסגרות השונות. מכיוון שאנו בוחנים את מצבם של הילדים עד גיל 19 בערך, תחום החיים שאפשר לראות אותו כתוצאה הוא ההישגים החינוכיים בסיום התיכון, אך גם כאן אין הכוונה לטעון שההישגים שלהם (או חוסר ההישגים) הוא תוצאה ישירה של השהות במסגרת. המחקר מתמודד עם המגבלות המרכזיות של המחקר בתחום זה באמצעות קישור בין מאגרי המידע הרבים בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, המקיפים היבטים רבים של חיי הילדים ושל מאפייני ההורים וחישוב של התאמות-סיכון שיאפשרו להשוות בדרך יעילה יותר בין מצבם של ילדים שההתערבויות נעשו עמם במסגרת הקהילה, לבין ילדים ששהו במסגרות חוץ ביתיות.

לסיכום, מטרת המחקר הן:

1. לאמוד את ההסתברות של ילדים בישראל להיות במסגרות ההשמה החוץ ביתיות השונות במהלך הילדות.
2. לתאר ולהשוות את מאפייני הרקע וגורמי הסיכון של ילדים ובני נוער שטופלו בדרכים שונות בקהילה ושל אלו שטופלו במסגרות החוץ הביתיות השונות.
3. לתאר ולהשוות את המצב של ילדים ובני נוער שטופלו במסגרות השונות ואת התוצאות שאליהן הגיעו במהלך השנות.

שיטה

אוכלוסיית היעד:

כל ילידי 1989 (כל מי שהם בני 19 בשנת 2008). בתוך אוכלוסייה זו מזהות מספר תת-קבוצות, כפי שמפורט בהמשך.

משתני המחקר

1. מאפייני רקע וגורמי סיכון

א. מאפייני הילדים:

א.1 מאפיינים דמוגרפיים: גיל, מין, דת, ארץ מוצא, הרכב משפחה (מלאה, חד הורית);

ב. מאפייני הורי הילדים:

ב.1 מאפיינים דמוגרפיים וזהו היורדים והנפטרים, מצב משפחתי, ארץ מוצא;

ב.2 מאפיינים חברתיים-כלכליים: השכלה, הכנסה, עבר פלילי, מטופל על ידי משרד הרווחה.

ג. מאפייני סביבת הילד:

ג.1 ציון חברתי-כלכלי של יישוב מגוריו

2. מאפייני טיפול

א. סוג מסגרת:

א.1. בפקוח משרד הרווחה:

• טיפול בקהילה

• השמה חוץ-ביתית - מפורטת לפי סוגיה (אומנה, פנימייה, חסות הנוער והשמות אחרות כגון מקלט, מרכז חרום וכו').

א.2. בפקוח משרד החינוך:

• פנימייה חינוכית.

3. מצב ותוצאות

א. מעורבות בפעילות עבריינית:

• נפתח לו תיק פלילי בין השנים 2000 ועד 2008

ב. בריאות:

• עברה הפלה

• ילדה עד גיל 19

ג. השכלה וחינוך:

• לומד בחינוך מיוחד

• זכאות לבגרות

• הישגים בבחינות מיצ"ב

• נשר מבית הספר

• טופל על ידי קצין ביקור סדיר (קב"ס)

• טופל ביחידה לקידום נוער של משרד החינוך

• העברה לבי"ס של משרד התמ"ת

שיטת העבודה ותיאור בסיס הנתונים

העבודה התבצעה באמצעות קישור רשומות פרט לפי ת.ז, מתוך קבצים מנהליים המצויים בלמ"ס: קובצי מרשם האוכלוסין; קובצי תלמידים בחינוך היסודי והעל יסודי (בפיקוח משרד החינוך, משרד התמ"ת ותלמידי ישיבות), כולל פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי בפיקוח משרד החינוך ופנימיות בפיקוח משרד הרווחה; וכן קובצי משרד החינוך וקובצי משרד התמ"ת בתחומים: הישגים לימודיים, נשירה, מיצ"ב, חינוך מיוחד, קב"סים וקידום נוער; קובץ מס"ר של משרד הרווחה; קבצים של תיקים פליליים ומורשעים בדין של משטרת ישראל; קובץ שירות המבחן לנוער; קובצי לידות והפלות; קובץ הכנסות; וקובץ רמה חברתית כלכלית של יישובים.

הגדרת קבוצות באוכלוסייה הנחקרת:

סך בני ה-19 באוכלוסייה - מתוך מרשם האוכלוסין 2008 נגזרו כל בני ה-19 (ילידי 1989) - סה"כ 125,982 ילדים. 122,475 ילדים מתוכם "פעילים" ב-2008 (שאינם נפטרים או חדלו להיות תושבי הארץ).

סך בני ה-19 קושרו לקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה, לשנים 2000 ועד ספטמבר 2009 ולקובץ פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי לשנים 1999 ועד 2010, במטרה למצוא את הילדים המטופלים במסגרות חוץ ביתיות ובקהילה. נציין שקובץ השמות המצטבר של משרד הרווחה מכיל אמנם השמות של ילדים מאז 1990, אך הכיסוי שלו, ככל הידוע לנו, הוא חלקי עד לשנת 1998, ומלא החל משנה זו. בני 19, שנמצאו בקובץ השמות, הוקבלו עם קובץ מסגרות והשמה למסגרות (מצטבר לאותן שנים) כדי לאפיין את סוג המסגרות בהן שו.

על סמך הימצאות בקבצים אלה חולקו בני ה-19 לקבוצות ראשוניות באוכלוסייה הנחקרת:

- 1. סידור ביתי (בקהילה):** בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה והושמו במסגרות קהילתיות, כגון מעונות יום רגילים וטיפולים, מרכזי הורים-ילדים, אומנה יומית, משפחתונים, מועדונים טיפוליים ומועדוניות.
- 2. סידור חוץ ביתי:**
 - א. פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי:** בני 19 שנמצאו בקובץ פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי של משרד החינוך לפחות פעם אחת בין השנים 1999 ועד 2010.
 - ב. אומנה:** בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה והושמו במשפחות אומנה.
 - ג. חסות הנוער:** בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה תחת היחידה האחראית "חסות הנוער".
 - ד. פנימיות רווחה:** בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה והושמו בפנימיות.
 - ה. פנימיות מוסדות ציבור:** בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה והושמו בפנימיות מוסדות ציבור, המשתייכות למגזר החרדי.
 - ו. סידור חוץ ביתי אחר:** סידורים כגון מקלט/מחסה, דיור מוגן, הוסטל, דירת לווין, מרכז חרום, מעונית, דירת המשך וקהילה טיפולית.
- 3. מוגבלים:** בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר בטיפול של היחידות האחראיות הבאות: אגף לטיפול במפגר, שיקום ונכים, השירות לעיוור ואוטוטיטים.
- 4. יתר בני ה-19 באוכלוסייה** - בני 19 שלא נמצאו בקובצי השמות ופנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי.

קריטריונים לחלוקה לקבוצות חקירה

א. מתוך קובץ השמות מצטבר לשנים 2000-2009 נגרעו השמות של בני 19, שמשך הזמן בהשמה עמד על 0 ימים. סך הכל נגרעו 484 השמות מתוך 18,152 השמות (88.2% מתוך ההשמות שנגרעו שויכו לשיבות מוסדות ציבור, 7.6% לפנימיות רווחה, 2.1% למוגבלים, 1.7% לאומנה ו-0.4% לסידור חוץ ביתי אחר). לאחר ניכוי ההשמות הללו נותרו 9,612 בני 19 מתוך 9,815 בני 19 שנמצאו בתחילה. 203 הילדים שמשך הזמן בהשמות עמד על 0 ימים הועברו לקבוצת "יתר בני ה-19".

ב. בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר בטיפול (לפחות פעם אחת) של היחידות האחראיות הבאות: אגף לטיפול במפגר, שיקום ונכים, השירות לעיוור ואוטוטיטים, שויכו לקבוצת החקירה "מוגבלים", גם אם היו בטיפול של יחידות אחראיות נוספות או היו להם השמות חוץ ביתיות או השמות בקהילה.

ג. בני 19, שנמצאו בקובצי פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי לפחות פעם אחת בין השנים 1999-2010, שויכו לקבוצת "פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי".

ד. לגבי יתר בני ה-19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר (שאינם 'מוגבלים'): אלה שהיו באחריות היחידה האחראית "חסות הנוער" לפחות פעם אחת, שויכו לקבוצת "חסות הנוער", גם אם היו להם השמות בפנימיות רווחה, באומנה, השמות חוץ-ביתיות אחרות או נמצאו גם בשיבות של מוסדות ציבור.

ה. לגבי בני ה-19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר והיו בטיפול יחידות אחראיות שאינן האגף לטיפול במפגר, שיקום ונכים, השירות לעיוור, אוטיסטים או חסות הנוער:

ה1. כאשר נספרה יותר מהשמה אחת לאדם משני סוגי הסידור (חוץ ביתי ובקהילה), נקבעה ההשמה החוץ ביתית כסידור הראשי.

ה2. כאשר היו יותר משתי השמות חוץ ביתיות:

ה2א. אם אחת מהן הייתה השמה באומנה, מקום ההשמה הוגדר כאומנה.

ה2ב. בכל שילוב אחר שכלל פנימיית רווחה, מקום ההשמה הוגדר כפנימיית רווחה.

ה2ג. כאשר הופיעו בני 19 הן בקובץ השמות של הרווחה בהשמה חוץ ביתית והן בקובצי מנהל החינוך ההתיישבותי, הם שויכו לקבוצת "פנימיות רווחה".

ו. בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר והיו בטיפול מסגרות בקהילה שויכו לקבוצת החקירה "בקהילה".

ז. כל בני 19, שלא נמצאו בקובץ השמות מצטבר ובקובצי פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי, שויכו לקבוצת "יתר האוכלוסייה". ילדי קבוצה זו משמשים את הבסיס להשוואה עם קבוצות החקירה שנמנו לעיל.

פרטים נוספים מופיעים בנספח "תיעוד יצירת הקובץ".

תוכנית אנליטית

בחלק הראשון של המחקר יתוארו מאפייני הרקע, גורמי הסיכון והמצב, בנפרד לכל אחת מתתי הקבוצות במחקר. בחלק השני של המחקר יוצגו עיבודים רב משתניים שמטרתם לשלוט במשתני הרקע וגורמי הסיכון ולבחון את ההבדלים במצבם של הילדים בקבוצות השונות.

יתרונות, מגבלות ותרומה אפשרית

כמו בכל מחקר, היה עלינו לבחור בשיטת מחקר המתאימה לשאלות המחקר. ישנם מערכים שונים, שלכל אחד מהם יתרונות וחסרונות. מערך המחקר שבו בחרנו הוא מעקב רטרוספקטיבי אחרי ילדי שנה מסוימת (birth cohort). לבחירה זו יש משמעויות באשר למידע שניתן להפיק מהמחקר. היתרון שלה הוא בחינה של כלל אוכלוסיית הילדים שנולדו בשנה מסוימת המאפשרת זיהוי ההסתברות (לאורך הילדות) לקבל שירותים קהילתיים וחוץ ביתיים בישראל. בהמשך היא גם מאפשרת לעקוב אחר 'הקריירה' של קבלת שירותים ברווחה של כל אחד מהילדים שנולד בשנה מסוימת, ובכך לאפיין מסלולים שונים של ילדים בתוך המערכת. אולם, שיטה זו לוקה בכך שהיא מתארת שנתון מסוים, ואם חלו שינויים משמעותיים בשנתונים המאוחרים יותר, המחקר הנוכחי לא יוכל לזהות זאת. כמו כן, הבחירה במעקב אחר שנתון אחד משמעותה שאין בידינו תמונה מלאה של כל הילדים שקיבלו שירותים בנקודת זמן מסוימת (למשל, סך הילדים שהיו באומנה או בפנימיות בשנה מסוימת), משום שאין בידינו מידע על ילדים אלו.

למחקר גם מספר מגבלות הנובעות מהשיטה של ניתוח משני של בסיסי נתונים קיימים. בסיסי נתונים אלו אינם מכילים את כל הנתונים הנדרשים כדי לענות על כל שאלות המחקר בצורה מלאה. אחת המגבלות היא שקובץ השמות המצטבר שבידינו, אינו מכסה את כל הילדים שהושמו במסגרות רווחה חוץ ביתיות, או קיבלו שירותים בקהילה. הכיסוי הוא חלקי לגבי השמות בגילאים צעירים ואין לנו הערכה טובה על מספר הילדים שהושמו בגיל צעיר (מתחת לגיל 10) ולא הושמו או קיבלו שירותים בקהילה בהמשך. מכאן שההערכות שלנו לגבי ילדים שטופלו במסגרות לרווחת הילד בגילאים צעירים הן כנראה הערכות חסר, ואינן משקפות די ילדים שהושמו בגיל רך, שבו לביתם ולא הוצאו יותר.

קושי מרכזי אחר נעוץ בכך שיתכן שאין בידינו נתוני הרקע המבחינים בצורה מספקת בין ילדים שהופנו למסגרות החוץ ביתיות השונות ולאילו שהופנו לטיפול בקהילה. יש בידנו אמנם נתונים ומאפיינים רבים של הילדים ומשפחותיהם, אך ייתכן שההערכות שונות שאינן מתועדות בבסיסי הנתונים (כגון מידת שיתוף הפעולה של ההורים עם התערבויות בקהילה), מבחינות בין קבוצות הילדים ומסבירות את התוצאות השונות בין מי שהופנה למסגרות חוץ ביתיות לאחרים. משום כך, נדגיש שוב, שאין לראות במחקר זה השוואה של מידת האפקטיביות של השירותים הקהילתיים והחוץ-ביתיים השונים. יש לראות במחקר תיאור ראשוני של תופעה מורכבת, כצעד בדרך להמשך למידה וזכייה.

עם זאת, למרות מגבלות העבודה, למחקר עשויה להיות תרומה משמעותית לדיון המקצועי והציבורי באשר לדרכי הטיפול השונות בילדים, המצב והתוצאות שאליהן מגיעים ילדים המטופלים בדרכים שונות. מערך המחקר המבוסס על קבוצת גיל שלמה ועל חיבור בין קבוצים המכילים נתונים מתחומים רבים כל כך הן על הילד והן על משפחתו, והמתייחסים לקשת רחבה כל כך של מסגרות חוץ ביתיות, הוא מהבודדים שנערכו בעולם ומאפשר לבחון סוגיות שטרם נבדקו.

ממצאים

לוח 1: החלוקה לקבוצות המחקר

קבוצה	מספר	%
סך בני ה-19 (ילידי 1989)	125,982	100
סך האוכלוסייה הנחקרת	14,527	11.5
מוגבלים	932	0.7
סך האוכלוסייה בסידור חוץ ביתי	11,882	9.4
פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי	4,915	3.9
משפחות אומנה	247	0.2
חסות הנוער	558	0.4
פנימיות רווחה	1,292	1.0
פנימיות מוסדות ציבור (ישיבות)	4,772	3.8
סידור חוץ ביתי אחר	98	0.1
סך האוכלוסייה המטופלת בקהילה	1,713	1.4
יתר ילידי 1989 באוכלוסייה	111,456	88.5

הממצאים בלוח 1 מזהים את ההסתברות של ילדים בישראל (בקבוצת הילדים ילידי 1989) לקבל שירותים קהילתיים ולשהות בהשמה חוץ ביתית מאז לידתם. מתוך הלוח ניתן ללמוד שהסיכוי לקבל שירותים בקהילה הוא 1.4% והסיכוי לשהות בפנימיית רווחה הוא אחד למאה, ולשהות במשפחה אומנה הוא חמישית משיעור זה. למעשה, הסיכוי לשהות במהלך הילדות בהשמה חוץ ביתית (פנימייה, אומנה, חסות הנוער וסידור חוץ ביתי אחר) הוא גבוה מהסיכוי לקבל שירותים בקהילה המתועדים במס"ר מבלי לשהות בהשמה כלשהי (1.7% לעומת 1.4% המטופלים בקהילה). הסיכוי המצטבר לשהות בפנימייה של המינהל לחינוך התיישבותי (3.9%) הוא יותר מכפול מהסיכוי לשהות בהשמה חוץ ביתית מטעם שירותי הרווחה. גם הסיכוי להיות בישיבה במהלך הילדות (מוסדות ציבור) הוא גבוה יחסית (3.8%).

מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של הילדים והוריהם

לוח 2 מתאר את התפלגות הקבוצות השונות לפי מגדר, לאום ומעמד אישי. מהלוח עולה בבירור שהסיכוי של הילדים הערביים לשהות במסגרות ההשמה השונות נמוך בהרבה משל היהודים. מלבד ההבדלים הצפויים בכל הנוגע למוסדות ציבור וכן לפנימיות של המנהל לחינוך התיישבותי, נמצא גם שהסיכוי של ילדים יהודים לשהות בפנימיית רווחה הוא פי שלושה משל ילדים ערבים. ההבדלים בין יהודים לערבים הם נמוכים יותר בהשמה באומנה (0.2% בהשוואה ל- 0.1% אצל ילדים ערבים) ובהשמה במסגרות של חסות הנוער (0.5% לעומת 0.3%). לעומת זאת, הסיכוי של ילדים ערבים לקבל שירותים בקהילה במהלך ילדותם גבוה משל ילדים יהודים (1.9% לעומת 1.2% בקרב היהודים).

בגלל ההבדלים הניכרים בין יהודים לערבים בכל הקשור להשמה החוץ ביתית והמספר הקטן של ילדים ערבים במסגרות המרכזיות של ההשמה החוץ ביתית, התמקדנו בהמשך רק בילדים יהודים. כמו כן, בהמשך לא כללנו בניתוחים ילדים שהוגדרו כמוגבלים וילדים ששהו ב'מוסדות ציבורי' (ישיבות).

לוח 3 מזהה את המעמד במרשם האוכלוסין בשנת 2008 של הורי הילדים בשנתון, מבחינת פטירה וכן מצב משפחתי של ההורים. מתוך כלל ילידי 1989 ל- 9.4% יש לפחות הורה אחד שנפטר, נמצא בחו"ל או אינו נמצא במרשם. בקרב הילדים במסגרות השונות, השיעור הזה גבוה במידה משמעותית, לפחות כפול. תופעה זו בולטת במיוחד בקרב הילדים באומנה (42.7% מהורי הילדים באומנה הם בסטטוס זה). כשבוחנו את המצב המשפחתי של הורי הילדים, בקרב מי ששני הוריהם חיים, נמצא שבעוד שבקרב ילדי השנתון שיעור המשפחות ששני ההורים נשואים הוא 86.8% הרי השיעור נמוך יותר במסגרות השונות. השיעור אמנם אינו נמוך בהרבה בקרב הילדים בפנימיות של המינהל לחינוך התיישבותי (79.6%), אך נמוך יותר בפנימיות של משרד הרווחה (57.6%) וחסות הנוער (61.1%) ונמוך במיוחד בקרב הילדים באומנה, שרק בקרב 54.4% מהם שני ההורים נשואים. גם בקרב מי שמקבלים שירותים בקהילה, שיעור הילדים ששני הוריהם נשואים הוא נמוך יחסית לשיעור באוכלוסיה (66.7%). במקביל, וכצפוי, שיעור מי ששני הוריהם גרושים בקרב הילדים במסגרות השונות גבוה יחסית לשיעור באוכלוסיה (9.4%). שוב, התופעה בולטת פחות בקרב הילדים בפנימיות המינהל לחינוך התיישבותי (14.6%) ובולטת יותר בקרב ילדי האומנה (30.4%).

לוח 2: בני 19, לפי קבוצות המחקר, מין, לאום ומעמד בשנת 2008

יחיד ילידי 1989 באוכלוסיה	האוכלוסייה הנחקרת										יחיד ילידי 1989 באוכלוסיה	יחיד ילידי 1989 באוכלוסיה	
	סידור בקהילה	סידור חוץ ביתי							מגורים	סך האוכלוסיה			יחיד ילידי 1989 באוכלוסיה
		סידור חוץ ביתי בית אורח	פנימיות תומכת הורית (מגורים)	פנימיות חלופית	חנות החצר	אומנה	פנימיות שולחנית מגורים	מסר					
סך כולל													
111,456	1,713	98	4,772	1,292	558	247	4,915	11,882	932	14,527	125,983	סה"כ	
88.5%	1.4%	0.1%	3.8%	1.0%	0.4%	0.2%	3.9%	9.4%	0.7%	11.5%	100.0%		
54,062	1,028	40	4,420	816	366	105	2,951	8,698	567	10,293	64,355	בנים	
84.0%	1.6%	0.1%	6.9%	1.3%	0.6%	0.2%	4.6%	13.5%	0.9%	16.0%	100.0%		
57,393	685	58	352	476	192	142	1,964	3,184	365	4,234	61,627	בנות	
93.1%	1.1%	0.1%	0.6%	0.8%	0.3%	0.2%	3.2%	5.2%	0.6%	6.9%	100.0%		
מתוכם													
1,483	6	-	4	3	16	26	21	53	1,536	נפטרו	
96.5%	0.4%	-	0.3%	0.2%	1.0%	1.7%	1.4%	3.5%	100.0%		
1,961	-	-	..	-	-	-	9	10	-	10	1,971	לא תושבים	
99.5%	-	-	..	-	0.5%	0.5%	-	0.5%	100.0%		
יהודים ואחרים													
82,493	1,154	64	4,772	1,186	465	218	4,867	11,572	654	13,380	95,873	סה"כ	
86.0%	1.2%	0.1%	5.0%	1.2%	0.5%	0.2%	5.1%	12.1%	0.7%	14.0%	100.0%		
39,444	697	31	4,420	749	296	95	2,912	8,503	417	9,617	49,061	בנים	
80.4%	1.4%	0.1%	9.0%	1.5%	0.6%	0.2%	5.9%	17.3%	0.8%	19.6%	100.0%		
43,048	457	33	352	437	169	123	1,955	3,069	237	3,763	46,811	בנות	
92.0%	1.0%	0.1%	0.8%	0.9%	0.4%	0.3%	4.2%	6.6%	0.5%	8.0%	100.0%		
מתוכם													
821	3	-	4	3	..	-	15	24	15	42	863	נפטרו	
95.1%	0.3%	-	0.5%	0.3%	..	-	1.7%	2.8%	1.7%	4.9%	100.0%		

ילדים נפגעי התעללות והזנחה ובמצבי סיכון ומצוקה. השוהים במסגרות חוץ ביתיות והמטופלים בקהילה: רקע, מצב ותוצאות

תור ילדי 1989 באוכלוסייה	האוכלוסייה הנחקרת											קטמאה (לאומי, מין)
	סידור בקהילה	סידור חוץ ביתי							מגורים	סך האורח החוקרת	סך בני-ה-19 באוכלוסייה	
		סידור חוץ ביתו אחר (שיכור)	פניקיות מסומות אצור (שיכור)	פניקיות רחוקה	חסות חנוכה	אמנה	פניקיות מגור החנוכה וחתולשיכור	סר"כ				
1,785	-	-	..	-	-	-	9	10	-	10	1,795	לא תושבים
99.4%	-	-	..	-	..	-	0.5%	0.6%	-	0.6%	100.0%	
ערבים												
28,964	559	34	-	106	93	29	48	310	278	1,147	30,111	סה"כ
96.2%	1.9%	0.1%	-	0.4%	0.3%	0.1%	0.2%	1.0%	0.9%	3.8%	100.0%	
14,618	331	9	-	67	70	10	39	195	150	676	15,294	בנים
95.6%	2.2%	0.1%	-	0.4%	0.5%	0.1%	0.3%	1.3%	1.0%	4.4%	100.0%	
14,345	228	25	-	39	23	19	9	115	128	471	14,816	בנות
96.8%	1.5%	0.2%	-	0.3%	0.2%	0.1%	0.1%	0.8%	0.9%	3.2%	100.0%	
מתוכם:												
662	3	-	-	-	-	6	11	673	נפטרו
98.4%	0.4%	-	-	-	-	0.9%	1.6%	100.0%	
176	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	176	לא תושבים
100.0%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100.0%	

לוח 3: מעמד במרשם האוכלוסין ומצב משפחתי של הורי הילדים בשנת 2008

תור ילדי 1989 באוכלוסייה	האוכלוסייה הנחקרת								סך בני-ה-19 באוכלוסייה	סך כולל	לפחות אחד מההורים נפטר, בחו"ל או אינו במרשם
	סידור בקהילה	סידור חוץ ביתי						סך האוכלוסייה הנחקרת			
		סידור חוץ ביתו אחר	פניקיות רחוקה	חסות חנוכה	משכיות אמנה	פניקיות מגור חנוכה וחתולשיכור	פניקיות מגור חנוכה				
85,291	1,151	64	1,183	436	218	4,843	6,771	7,922	93,213	סך כולל	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		
7,127	213	13	239	76	93	982	1,430	1,643	8,770	לפחות אחד מההורים נפטר, בחו"ל או אינו במרשם	
8.4%	18.5%	20.3%	20.2%	17.4%	42.7%	20.3%	21.1%	20.7%	9.4%		
78,164	938	51	944	360	125	3,861	5,341	6,279	84,443	שני ההורים חיים ורשומים במרשם האוכלוסין	
91.6	81.5	79.7	79.8	82.6	57.3	79.7	78.9	79.3	90.6		
מתוכם:											
68,743	626	26	544	220	68	3,073	3,931	4,557	73,300	שני ההורים נשואים	
87.9%	66.7%	51.0%	57.6%	61.1%	54.4%	79.6%	73.6%	72.6%	86.8%		
6,731	235	18	279	100	38	565	1,000	1,235	7,966	שני ההורים גרושים	
8.6%	25.1%	35.3%	29.6%	27.8%	30.4%	14.6%	18.7%	19.7%	9.4%		
2,690	77	7	121	40	19	223	410	487	3,177	אחר	
3.4%	8.2%	13.7%	12.8%	11.1%	15.2%	5.8%	7.7%	7.8%	3.8%		

הערה: שני ההורים אינם בהכרח נשואים זה לזה.

לוח 4 בוחן את ילדי השנתון לפי ארץ הלידה שלהם ושל הוריהם. הלוח מצביע על דפוסים בולטים בקרב ילדים שנולדו בישראל אך הוריהם נולדו באתיופיה. בעיקר יש לציין שבעוד שבאוכלוסיית השנתון היו 0.6% מהילדים שנולדו בישראל ואביהם נולד באתיופיה, הרי השיעור בקרב מי ששהה בחסות הנוער הוא יותר מפי חמישה - 2.6%. למעשה, לילדים אלו היה סיכוי גבוה בהרבה משיעורם באוכלוסייה לשהות בפנימיות של המינהל (2.1%) או באומנה (2.3%) או לקבל שירותים בקהילה (2.2%).

לעומת זאת, לילידי הארץ שאביהם נולד בבריה"מ יש אמנם סיכוי לשהות במסגרת של חסות הנוער העולה על חלקם באוכלוסייה (3.5% לעומת 2.9% שהוא חלקם באוכלוסיית השנתון). אך סיכוי נמוך להיות בפנימיות של המינהל (הם מהווים רק 1.5% מהילדים בפנימיות אלו) או להיות באומנה (1.4%). לעומת זאת, חלקם בקרב המקבלים שירותים בקהילה (4.1%) גבוה מחלקם היחסי באוכלוסיית השנתון.

כאשר בוחנים את הילדים שעלו לארץ מחו"ל, בולטת העובדה ששיעור העולים בחלק ניכר מהמסגרות החוץ ביתיות השונות גבוה בהרבה משיעורם באוכלוסייה הכללית (22.0%). למשל, שיעורם בפנימיות של המינהל לחינוך התיישבותי הוא 46.9%, ובמסגרות של חסות הנוער הוא 40.0%. שיעורם בפנימיות רווחה זהה לשיעורם באוכלוסייה, ובאומנה הוא מעט גבוה יותר משיעורם באוכלוסייה.

בקרב ילדים עולים, השיעור של מי שנמצאים בפנימיות של המנהל לחינוך התיישבותי גבוה מחלקם היחסי באוכלוסייה. אולם, בעוד שהשיעור של עולי בריה"מ בפנימיות אלו הוא כפול משיעורם באוכלוסייה, הרי שיעור הילדים העולים מאתיופיה בפנימיות לחינוך התיישבותי הוא פי שמונה משיעורם באוכלוסיית השנתון. ממצא נוסף הוא הנוכחות הבולטת של ילדים עולים במסגרות חסות הנוער - חלקם של עולי בריה"מ הוא כפול משיעורם באוכלוסייה (28.1% לעומת 14.3%), וחלקם של עולי אתיופיה במסגרות החסות הוא יותר מפי שלושה משיעורם בילדי השנתון (6.7% מתוך הילדים מהשנתון שהיו במסגרות החסות לעומת 2.1%, שהוא שיעור הילדים שעלו מאתיופיה בכלל השנתון של ילדי 1989).

לוח 4: בני 19, לפי ארץ מוצא וסוג האוכלוסייה הנחקרת

ארץ מוצא	האוכלוסייה הנחקרת								סך בני ה-19 באוכלוסייה	
	סידור חוץ ביתי									
	סך האוכלוסייה	סידור חוץ ביתי	פנימיות רווחה	חסות הנוער	אומנה	פנימיות מנזר/חברותי	קולט	סך האוכלוסייה והחוקרת		
סה"כ	93,213	7,922	6,771	4,843	218	463	1,183	64	1,151	85,291
	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
ילידי ישראל	72,715	4,785	3,969	2,570	160	278	923	38	816	67,930
	78.0%	60.4%	58.6%	53.1%	73.4%	60.0%	78.0%	59.4%	70.9%	79.6%
מזה:										
אב יליד ישראל	49,296	2,948	2,469	1,600	94	152	595	28	479	46,348
	52.9%	37.2%	36.5%	33.0%	43.1%	32.8%	50.3%	43.8%	41.6%	54.3%
אב יליד בריה"מ לשעבר	2,691	172	125	73	3	16	31	..	47	2,519
	2.9%	2.2%	1.8%	1.5%	1.4%	3.5%	2.6%	..	4.1%	3.0%
אב יליד אתיופיה	592	158	133	103	5	12	12	..	25	434
	0.6%	2.0%	2.0%	2.1%	2.3%	2.6%	1.0%	..	2.2%	0.5%
אב יליד חו"ל אחר	20,136	1,507	1,242	794	58	98	285	7	265	18,629
	21.6%	19.0%	18.3%	16.4%	26.6%	21.2%	24.1%	10.9%	23.0%	21.8%

אירי מוצא	סך כולל	האוכלוסייה הנחקרת							סך כולל	
		סידור חוץ ביתי								
		סידור חוץ ביתי	סידור חוץ ביתי	פיקוח רוחה	חסות נעדר	אומנה	פיקוח סמל חיסון החתומים	מורס		
עולים - סך הכל	20,498	3,137	2,802	2,273	58	185	260	26	335	17,361
	22.0%	39.6%	41.4%	46.9%	26.6%	40.0%	22.0%	40.6%	29.1%	20.4%
מזה:										
ילדי ברי"מ לשעבר	13,375	1,776	1,571	1,188	39	130	193	21	205	11,599
	14.3%	22.4%	23.2%	24.5%	17.9%	28.1%	16.3%	32.8%	17.8%	13.6%
ילדי אתיופיה	1,985	961	869	808	8	31	20	..	92	1,024
	2.1%	12.1%	12.8%	16.7%	3.7%	6.7%	1.7%	..	8.0%	1.2%
ילדי חו"ל אחר	5,138	400	362	277	11	24	47	3	38	4,738
	5.5%	5.0%	5.3%	5.7%	5.0%	5.2%	4.0%	4.7%	3.3%	5.6%

לוח 5 מציג את הממצאים לפי המדד החברתי כלכלי של היישוב שבו גרים הילדים בנקודת הזמן שבה נבדקו הנתונים (שנת 2008). מדד זה נע בין 1 - יישובים במצב החברתי-כלכלי החלש ביותר ו-10 במצב הכלכלי - חברתי החזק ביותר. מהממצאים עולה, שבעוד ש-5.1% מילידי השנתון (היהודיים) חיו ביישוב שהמדד שלו היה 1-2, הרי ילדים מיישובים אלו מהווים 5% מהילדים שהיו במסגרות אומנה ו-7.8% ממי ששהו במסגרת פנימית רוחה. בולט השיעור הנמוך שלהם במסגרות החסות (2.8%) ופנימיות המינהל (1.5%).

במבט על ילדים המגיעים מיישובים החזקים יותר, ברור שנוכחותם במסגרות החוץ ביתיות היא נמוכה משיעור הילדים בשנתון החיים ביישובים אלו. כך למשל, בעוד ש-2.5% מילדי השנתון חיו ביישובים שהמדד החברתי כלכלי שלהם היה 9-10, הרי פחות מאחוז אחד מהילדים בפנימיות רוחה, בפנימיות המינהל ובמשפחות אומנה, מגיעים מיישובים אלו. מעניינת העובדה ששיעורם בקרב מי שמקבלים שירותים בקהילה ביישובים חזקים אלו אינו נמוך ודומה מאוד לשיעורם באוכלוסייה. באופן כללי ניתן לראות שיישובים שהמדד החברתי כלכלי שלהם הוא 5-6 הם אלו שמהם מגיע שיעור גבוה במיוחד של ילדים להשמות החוץ ביתיות (כולל פנימיות המינהל) וכן לשירותים בקהילה.

בהמשך לבדיקה זו של הרקע החברתי כלכלי, לוח 6 מציג את השנתון לפי המידה שבה הם מופיעים בקובץ נתוני יסוד של משרד הרווחה. כצפוי, שיעור הילדים שמשפחותיהם מופיעות בקובץ נתוני יסוד בקרב הילדים במסגרות השונות הוא גבוה בהרבה מהשיעור בכלל השנתון (24.9%). כך למשל, השיעור בקרב ילדים בפנימיות רוחה הוא 85.0% ובאומנה הוא 79.8%. גם בקרב הילדים הנמצאים במסגרות של החינוך ההתיישבותי שיעור הילדים שהוריהם מופיעים בקובץ נתוני יסוד הוא כמעט כפול מהשיעור באוכלוסייה (47.5%).

גם הממצאים על השכלת האב המופיעים בלוח 7 מצביעים על משאבים מועטים יותר בקרב הורי הילדים במסגרות השונות. ההתפלגות של השכלת ההורים של ילדים הנמצאים במסגרות של החינוך ההתיישבותי דומת למדי לזו באוכלוסייה, מלבד שיעור כפול של הורים שלהם השכלה של עד 8 שנות לימוד (שסביר שאלו הורים ילידי אתיופיה ששיעורם בקרב הפנימיות של המינהל גבוה). באופן בולט, ההשכלה של הורי הילדים בפנימיות הרווחה היא נמוכה במיוחד: שיעור ההורים שהשכלתם עד לשמונה שנות לימודים היא כמעט פי שלושה מהשיעור באוכלוסייה של השנתון (14.5% לעומת 5.2%) ושיעורם בקרב מי שיש להם יותר מ-12 שנות לימוד קרוב לחצי (23.9% לעומת 41.9% באוכלוסיית השנתון). יש לתת את הדעת על השיעור הגבוה במיוחד של הורים שהשכלתם אינם ידועה בקרב הילדים במסגרות חסות הנוער. ייתכן שיש בכך שיקוף של השיעור הגבוה של הורים עולים במסגרות אלו, עולים שאין מידע על השכלתם.

לוח 5: בני 19, לפי מדד חברתי כלכלי של יישוב מגורים וסוג האוכלוסייה הנחקרת

קטגוריית יישוב מגורים באוכלוסייה 1989	האוכלוסייה הנחקרת								סך כולל
	סידור בקהילה	סידור חוץ ביתי						סך האוכלוסייה הנחקרת	
		סידור חוץ ביתי אחר	זמני/רשת	זמני/מוטט	משפחה אומנה	מקום מגוריו של הוריו/הוריה	אחר		
85,291	1,151	64	1,183	463	218	4,843	6,771	7,922	93,213
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
4,506	16	..	92	13	11	75	193	209	4,715
5.3%	1.4%	..	7.8%	2.8%	5.0%	1.5%	2.9%	2.6%	5.1%
16,623	200	11	263	102	47	1,083	1,506	1,706	18,329
19.5%	17.4%	17.2%	22.2%	22.0%	21.6%	22.4%	22.2%	21.5%	19.7%
37,268	680	36	561	250	112	2,918	3,877	4,557	41,825
43.7%	59.1%	56.3%	47.4%	54.0%	51.4%	60.3%	57.3%	57.5%	44.9%
24,559	227	14	258	90	46	699	1,107	1,334	25,893
28.8%	19.7%	21.9%	21.8%	19.4%	21.1%	14.4%	16.3%	16.8%	27.8%
2,233	27	..	8	6	..	24	41	68	2,301
2.6%	2.3%	..	0.7%	1.3%	..	0.5%	0.6%	0.9%	2.5%
102	..	-	-	44	47	48	150
0.1%	..	-	-	0.9%	0.7%	0.6%	0.2%

לוח 6: בני 19, שלפחות אחד מבני המשפחה בקובץ נתוני יסוד, לפי סוג האוכלוסייה הנחקרת

קטגוריית יישוב מגורים באוכלוסייה 1989	האוכלוסייה הנחקרת								סך כולל
	קטגוריית יישוב מגורים אחר	סידור חוץ ביתי						סך האוכלוסייה הנחקרת	
		זמני/רשת	זמני/מוטט	משפחה אומנה	מקום מגוריו של הוריו/הוריה	אחר			
85,291	1,151	64	1,183	463	218	4,843	6,771	7,922	93,213
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
18,420	886	52	1,005	369	174	2,300	3,900	4,786	23,206
21.6%	77.0%	81.3%	85.0%	79.7%	79.8%	47.5%	57.6%	60.4%	24.9%

לוח 7: בני 19, לפי השכלת אב וסוג האוכלוסייה הנחקרת

תור ילידי 1989 באוכלוסיית	האוכלוסייה הנחקרת								אוכלוסייה כבני 19-19 בסך הכל	תוחלת אורך חיים (דקות)
	סידור בקהילה	סידור חוץ ביתי						האוכלוסייה המקבילה		
		סידור חוץ בית אחר	מגורים משותפים	מגורים נפרדים	מגורים משותפים אמה	מגורים משותפים אב	מגורים משותפים אב ואמה			
85,291	1,151	64	1,183	463	218	4,843	6,771	7,922	93,213	השכלת האב - סה"כ
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	ט 8
3,897	195	5	171	60	21	522	779	974	4,871	12-9
4.6%	16.9%	7.8%	14.5%	13.0%	9.6%	10.8%	11.5%	12.3%	5.2%	15-13
40,426	662	36	626	195	117	2,221	3,195	3,857	44,283	16+
47.4%	57.5%	56.3%	52.9%	42.1%	53.7%	45.9%	47.2%	48.7%	47.5%	לא ידוע
14,556	59	6	71	42	17	647	783	842	15,398	
17.1%	5.1%	9.4%	6.0%	9.1%	7.8%	13.4%	11.6%	10.6%	16.5%	
18,725	42	8	74	24	23	608	737	779	19,504	
22.0%	3.6%	12.5%	6.3%	5.2%	10.6%	12.6%	10.9%	9.8%	20.9%	
7,687	193	9	241	142	40	845	1,277	1,470	9,157	
9.0%	16.8%	14.1%	20.4%	30.7%	18.3%	17.4%	18.9%	18.6%	9.8%	

הערה: דפוסי השכלת האם דומים לדפוסי השכלת האב.

לוח 8 מציג את השכר החודשי הממוצע של הורי ילידי שנתון 1989 (שכירים בלבד). רמת ההשתכרות של ההורים נמצאת בקשר חזק עם סיכוי ילדיהם לקבל שירותים קהילתיים ולשהות בהשמה חוץ ביתית. השכר החודשי הממוצע (ברוטו) של אבות הילדים השייכים לקבוצת "יתר בני ה-19 באוכלוסייה" גבוה ב- 81.4% מן השכר החודשי הממוצע של אבות ילדי האוכלוסייה הנחקרת (15,331 ש"ח ו- 8,451 ש"ח, בהתאמה). ההבדלים ניכרים גם בשכרן החודשי הממוצע של האמהות, אך הם מצומצמים יותר. שכרן של אמהות ילדי "יתר בני ה-19 באוכלוסייה" גבוה ב- 60.9% משכרן של אמהות ילדי האוכלוסייה הנחקרת (8,139 ש"ח ו- 5,057 ש"ח, בהתאמה). השכר החודשי הממוצע הנמוך ביותר נצפה בקרב אבות הילדים המסודרים בקהילה (7,128 ש"ח) ולאחריו בקרב אבות ילדי פנימיות רווחה (7,383 ש"ח). השכר החודשי הממוצע הנמוך ביותר נצפה בקרב אמהות הילדים המסודרים בסידור חוץ ביתי אחר (3,745 ש"ח) ולאחריו אמהות לילדי פנימיות רווחה (3,796 ש"ח).

אחוז האבות השכירים של ילדי האוכלוסייה הנחקרת נמוך ב- 7.9% מאחוז האבות השכירים בקבוצת "סך בני ה-19 באוכלוסייה" (44.2% ו- 52.1%, בהתאמה). האחוז הנמוך ביותר נצפה בקרב האבות לילדים המסודרים בסידור חוץ ביתי אחר (32.8%) ובקרב אבות ילדי האומנה (33.0%). אחוז האמהות השכירות בקבוצת "סך בני ה-19 באוכלוסייה" גבוה מאחוז האבות השכירים בקבוצה זו (58.3% ו- 52.1%, בהתאמה). הפערים באחוז האמהות השכירות מצטמצמים בין בקבוצת "סך בני ה-19 באוכלוסייה" ובין האוכלוסייה הנחקרת (58.3% ו- 55.8%, בהתאמה).

לוח 8: בני 19, לפי השכר החודשי הממוצע של ההורים (שכירים בלבד) ברוטו, 2008, ולפי האוכלוסייה הנחקרת*

האוכלוסייה הנחקרת	סך הכל	אב		אם	
		סך שכירים	שכר ממוצע בשי"ח	סך שכירות	שכר ממוצע בשי"ח
סך בני ה-19 באוכלוסייה	93,213	48,523	14,835	54,380	7,888
	100.0%	52.1%		58.3%	
סך האוכלוסייה הנחקרת	7,922	3,498	8,451	4,422	5,057
	100.0%	44.2%		55.8%	
סידור חוץ ביתי - סך הכל	6,771	2,980	8,681	3,811	5,184
	100.0%	44.0%		56.3%	
פנימיות מנהל	4,843	2,245	9,026	2,951	5,528
	100.0%	46.4%		60.9%	
אומנה	218	72	7,651	65	5,185
	100.0%	33.0%		29.8%	
חסות הנוער	463	198	8,123	237	4,170
	100.0%	42.8%		51.2%	
פנימיות רווחה	1,183	444	7,383	526	3,796
	100.0%	37.5%		44.5%	
חוץ ביתי אחר	64	21	8,030	32	3,745
	100.0%	32.8%		50.0%	
סידור בקהילה	1,151	518	7,128	611	4,263
	100.0%	45.0%		53.1%	
יתר בני ה-19 באוכלוסייה	85,291	45,025	15,331	49,958	8,139
	100.0%	52.8%		58.6%	

* הכנסות של שכירים בלבד מקובץ שכירים 2008.
כל הורה נספר רק פעם אחת (להורים של תאומים ושלישיות יש הופעה אחת).

בהמשך לבחינת המאפיינים של הורי הילדים בשנתון, לוח 9 מציג את ההרשעות הפליליות של הורי הילדים בקבוצות של האוכלוסייה הנחקרת. מהלוח עולה בבירור שבקרב ההורים של הילדים הנמצאים בסידור חוץ ביתי של הרווחה שיעור האבות המורשעים הוא יותר מפי שלושה בהשוואה לשיעור בקרב האבות של שאר הילדים בשנתון. תופעה זו בולטת אף יותר בקרב האמהות - בעוד ששיעור האמהות המורשעות בקרב סך בני ה-19 באוכלוסייה הוא 1.3%, הרי הוא מגיע ל- 11.9% בקרב האמהות שילדיהן באומנה, 8.5% בקרב האמהות של ילדים בפנימיות הרווחה ול-5% בקרב האמהות לילדים הנמצאים בסידור בקהילה מטעם הרווחה. מעניין ששיעור המורשעים בקרב האבות והאמהות של הילדים בחסות הנוער אינו בולט בהשוואה לשיעורים בקבוצות האחרות של ילדי הרווחה.

לוח 9: בני 19, לפי הרשעות מצטברות של הוריהם בשנים 2008-1999, ולפי האוכלוסייה הנחקרת

אמהות שהורשעו	אבות שהורשעו	סה"כ ילדים	
1,250	6,375	93,213	סך בני ה-19 באוכלוסייה
1.3%	6.8%	100.0%	
312	1,145	7,922	סך האוכלוסייה הנחקרת
3.9%	14.5%	100.0%	
254	904	6,771	סידור חוץ ביתי -סך הכל
3.8%	13.4%	100.0%	
90	456	4,843	פנימיות מנהל
1.9%	9.4%	100.0%	
26	54	218	אומנה
11.9%	24.8%	100.0%	
32	102	463	חסות הנוער
6.9%	22.0%	100.0%	
100	275	1,183	פנימיות רווחה
8.5%	23.2%	100.0%	
6	17	64	חוץ ביתי אחר
9.4%	26.6%	100.0%	
58	241	1,151	סידור בקהילה
5.0%	20.9%	100.0%	
938	5,230	85,291	יתר בני ה-19 באוכלוסייה
1.1%	6.1%	100.0%	

מצבם של ילדי השנתון

בחלק זה אנו מציגים את מצבם של הילדים בשלושה תחומי חיים: השכלה, מעורבות בפלילים והיבטים מסוימים של בריאות. חלק מהמצבים משקפים את מצבם של הילדים בעת כניסתם למערכת הרווחה וחלק אחר, בעיקר המצב בתחום ההשכלה, ניתן לראות גם כתוצאות של השהות במערכת.

א. מעורבות בפעילות עבריינית

לוחות 10 ו-11 מציגים את המעורבות בפלילים של כלל הילדים בשנתון וכן של הילדים במסגרות שונות של השמה. הסיכוי בקרב כלל ילדי השנתון להיות בעל תיק פלילי הוא 7.0%, פי 6.2 בקרב הבנים לעומת הבנות (בנים 11.8% ובנות 1.9%). הסיכוי להיות בעל תיק פלילי בקרב האוכלוסייה הנחקרת גבוה פי 3.3 מן הסיכוי של כלל ילדי השנתון (23.1%). הסיכוי גבוה עוד יותר בקרב הבנות מן האוכלוסייה הנחקרת בהשוואה לכלל הבנות בשנתון - פי 5.1, לעומת פי 2.7 בקרב הבנים בהשוואה לכלל הבנים בשנתון. לכ- 12% מכלל הבנים בשנתון יש תיק פלילי. בקרב הילדים בפנימיות המינהל לחינוך התיישבותי השיעור גבוה יותר - 19.8%, ובקרב הילדים בהשמה חוץ ביתית של הרווחה גבוה במידה ניכרת - 37.9% באומנה, 40.7% בפנימיות רווחה ו-67.7% בהשמה חוץ ביתית אחרת. כצפוי, לכמעט כל הילדים בחסות הנוער (98.6%) יש תיקים. כשבוחנים את ההתפלגויות בקרב הבנות, נראה שהפערים בין הבנות בהשמה חוץ ביתית לבנות שאינן בהשמה הם אף בולטים יותר מאשר הפערים בקרב הבנים. למשל, בעוד שבקרב כלל בנות ה-19 בשנתון יש פחות משני אחוז של בנות עם תיקים, הרי השיעור בקרב הבנות באומנה הוא פי יותר משהו יותר מפי שבעה בקרב הבנות בפנימיות הרווחה.

לוח 11 מציג זה לצד זה את מספר המטופלים בשירות המבחן ומספר הילדים שלהם תיקים פליליים. מטרטנו בלוח זה היא להתמקד בסוגיות של ילדים עם תיק פלילי המטופלים או שאינם מטופלים בשירות המבחן. נציין כי חלק מהתיקים הפליליים נפתחו שהצעירים הגיעו לגיל 18 והטיפול בשירות המבחן הוא עד גיל 18.

מהלוח ניתן ללמוד על תופעה מעניינת: בקרב כלל בני ה-19 באוכלוסייה שיעור הילדים שלהם תיק פלילי והם מטופלים על ידי קציני מבחן (5.6%), דומה לשיעור הילדים שמטופלים בשירות המבחן אך אין להם תיק פלילי (6.0%). ההתפלגות בקרב הילדים בפנימיות המינהל דומה מאוד להתפלגות זו בכלל האוכלוסייה: ל-11.2% מהם יש תיקים פליליים והם בטיפול שירות המבחן ולשיעור קרוב, 10.0%, אין תיקים פליליים והם נמצאים בטיפול שירות המבחן. לעומת זאת, במסגרות ההשמה החוץ ביתית של הרווחה, שיעור הילדים הנמצאים בטיפול שירות המבחן ללא פתיחת תיק, הוא קטן יחסית באופן משמעותי. למשל, לעומת 20.6% מילדי האומנה הנמצאים בטיפול קצין מבחן ולהם תיק פלילי יש רק 12.4% שמטופלים על ידי שירות המבחן ואין להם תיק פלילי, ובקרב ילדי פנימיות הרווחה התמונה דומה - בעוד ש-27% מטופלים ולהם תיק פלילי רק כ-13% מהם מטופלים ללא תיק פלילי.

לוח 10: בני 19, לפי מספר בעלי תיקים (מצטבר) בשנים 2000-2008 ולפי מין וסוג האוכלוסייה הנחקרת

קבוצה	תת קבוצה	כלל הילדים	בעלי תיקים	%
בני ה-19 באוכלוסייה	סך הכל	93,213	6,508	7.0%
	בנים	47,702	5,626	11.8%
	בנות	45,511	882	1.9%
האוכלוסייה הנחקרת	סך הכל	7,922	1,829	23.1%
	בנים	4,758	1,522	32.0%
	בנות	3,164	307	9.7%
סידור חוץ ביתי	סך הכל	6,771	1,493	22.0%
	בנים	4,064	1,226	30.2%
	בנות	2,707	267	9.9%
פנימיות מינהל	סך הכל	4,843	655	13.5%
	בנים	2,895	573	19.8%
	בנות	1,948	82	4.2%
אומנה	סך הכל	218	51	23.4%
	בנים	95	36	37.9%
	בנות	123	15	12.2%
חסות הנוער	סך הכל	463	390	84.2%
	בנים	296	292	98.6%
	בנות	167	98	58.7%
פנימיות רווחה	סך הכל	1,183	366	30.9%
	בנים	747	304	40.7%
	בנות	436	62	14.2%
חוץ ביתי אחר	סך הכל	64	31	48.4%
	בנים	31	21	67.7%
	בנות	33	10	30.3%
סידור בקהילה	סך הכל	1,151	336	29.2%
	בנים	694	296	42.7%
	בנות	457	40	8.8%
יתר בני ה-19	סך הכל	85,291	4,679	5.5%
	בנים	42,944	4,104	9.6%
	בנות	42,347	575	1.4%

לוח 11: בני 19, לפי הימצאות בקובץ שירות המבחן לנוער וקובצי תיקים פליליים, 1996-2008, ולפי סוג האוכלוסייה¹

מסלול תמיכה	מסלול תמיכה	מסלול תמיכה	מסלול תמיכה	מסלול תמיכה	מסלול תמיכה	מסלול תמיכה	מסלול תמיכה
1,261	5,618	5,247	81,087	6,508	10,865	93,213	סך בני ה-19 באוכלוסייה
1.4%	6.0%	5.6%	87.0%	7.0%	11.7%	100.0%	
218	860	1,611	5,233	1,829	2,471	7,922	סך האוכלוסייה הנחקרת
2.8%	10.9%	20.3%	66.1%	23.1%	31.2%	100.0%	
186	702	1,307	4,576	1,493	2,009	6,771	סידור חוץ ביתי - סך הכל
2.7%	10.4%	19.3%	67.6%	22.0%	29.7%	100.0%	
115	486	540	3,702	655	1,026	4,843	פנימיות מנהל
2.4%	10.0%	11.2%	76.4%	13.5%	21.2%	100.0%	
6	27	45	140	51	72	218	אומנה
2.8%	12.4%	20.6%	64.2%	23.4%	33.0%	100.0%	
14	27	376	46	390	403	463	חסות הנוער
3.0%	5.8%	81.2%	9.9%	84.2%	87.0%	100.0%	
46	157	320	660	366	477	1,183	פנימיות רווחה
3.9%	13.3%	27.0%	55.8%	30.9%	40.3%	100.0%	
5	5	26	28	31	31	64	חוץ ביתי אחר
7.8%	7.8%	40.6%	43.8%	48.4%	48.4%	100.0%	
32	158	304	657	336	462	1,151	סידור בקהילה
2.8%	13.7%	26.4%	57.1%	29.2%	40.1%	100.0%	
1,043	4,758	3,636	75,854	4,679	8,394	85,291	יתר בני ה-19 באוכלוסייה
1.2%	5.6%	4.3%	88.9%	5.5%	9.8%	100.0%	

ב. בריאות - לידות בגיל העשרה והפלות

לוח 12 מציג את כל בנות 19 בשנתון שנמצאו בקובץ היולדות של משרד הבריאות. מהלוח עולה שבקרב כלל בנות ה-19 באוכלוסייה היה שיעור הבנות שילדו- 1.7%. השיעור גבוה באופן משמעותי בקרב הבנות שהיו בסידור חוץ ביתי או בטיפול של הרווחה בקהילה. בין היתר ניתן לראות ששיעור היולדות מתוך הבנות שהיו באומנה הוא גבוה יותר (10.6%) מאשר בקרב הבנות בפנימיות הרווחה (6.9%), ונמוך יותר מאשר הבנות שהיו בחסות הנוער (13.2%) ובסידור חוץ ביתי אחר (15.2%). השיעור נמוך יותר בקרב מי שהיו מסודרות בקהילה (4.6%) ובפנימיות המינהל לחינוך התיישבותי (2.8%).

לוח 13 מציג את המידע על הפסקות הריון חוקיות בקרב הבנות בשנתון. גם כאן ניתן לראות שהסיכוי של בנות הנמצאות בהשמה חוץ ביתית, ובעיקר של הבנות שהיו בחסות הנוער, לחוות הפלה אחת או יותר הוא גבוה במידה ניכרת משל בנות אחרות. בין השאר ניתן לראות שבעוד ששיעור הבנות שעשו הפלות בקרב כלל הבנות הוא 2.5% הרי בקרב הבנות שהיו בפנימיות המינהל, באומנה ובפנימיות הרווחה הוא יותר מפי שתיים. עם זאת, בניגוד לממצא על שיעורי לידות גבוהים במיוחד בקרב צעירות שבאומנה, שיעור ההפלות נמוך יחסית לשאר הקבוצות בהשמה, ואף נמוך מהשיעור בקרב הצעירות שהיו בפנימיות חינוכיות. בולט שיעור גבוה של בנות שעברו הפלה בקרב הצעירות בחסות הנוער, קרוב לחמישית.

1 שירות המבחן לנוער מטפל בבני נוער עד גיל 18. חלק מבעלי התיקים הפליליים ביצעו עברות לאחר גיל 18.

לוח 12: בנות 19, לפי הימצאות בקובץ לידות חי בשנים 2003-2008, ולפי סוג האוכלוסייה

שני ילדים	ילד אחד	סך יולדות	לא ילדו	סך הכל	האוכלוסייה הנחקרת
63	686	751	44,760	45,511	סך בנות ה-19 באוכלוסייה
0.1%	1.5%	1.7%	98.3%	100.0%	
23	122	145	3,019	3,164	סך האוכלוסייה הנחקרת
0.7%	3.9%	4.6%	95.4%	100.0%	
18	106	124	2,583	2,707	סידור חוץ ביתי - סך הכל
0.7%	3.9%	4.6%	95.4%	100.0%	
7	47	54	1,894	1,948	פנימיות מנהל
0.4%	2.4%	2.8%	97.2%	100.0%	
3	10	13	110	123	אומנה
2.4%	8.1%	10.6%	89.4%	100.0%	
5	17	22	145	167	חסות הנוער
3.0%	10.2%	13.2%	86.8%	100.0%	
..	28	30	406	436	פנימיות רווחה
..	6.4%	6.9%	93.1%	100.0%	
..	4	5	28	33	חוץ ביתי אחר
..	12.1%	15.2%	84.8%	100.0%	
5	16	21	436	457	סידור בקהילה
1.1%	3.5%	4.6%	95.4%	100.0%	
40	564	606	41,741	42,347	יתר בני ה-19 באוכלוסייה
0.1%	1.3%	1.4%	98.6%	100.0%	

לוח 13: בנות 19, לפי הימצאות בקובץ הפסקות הריון (הפלות חוקיות) בשנים 2003-2007, ולפי סוג האוכלוסייה

האוכלוסייה הנחקרת	סך הכל	לא הפילו	סך מפילות	הפלה אחת	שתי הפלות	שלוש הפלות ויותר
סך בנות ה-19 באוכלוסייה	45,511	44,353	1,158	1,001	131	26
	100.0%	97.5%	2.5%	2.2%	0.3%	0.0%
סך האוכלוסייה הנחקרת	3,164	2,917	247	204	37	4
	100.0%	92.2%	7.8%	6.4%	1.2%	0.1%
סידור חוץ ביתי - סך הכל	2,707	2,497	209	178	29	..
	100.0%	92.2%	7.7%	6.6%	1.1%	..
פנימיות מנהל	1,948	1,814	134	115	17	..
	100.0%	93.1%	6.9%	5.9%	0.9%	..
אומנה	123	116	7	7	-	-
	100.0%	94.3%	5.7%	5.7%	-	-
חסות הנוער	167	134	33	24	8	-
	100.0%	80.2%	19.8%	14.4%	4.8%	-
פנימיות רווחה	436	404	32	28	4	-
	100.0%	92.7%	7.3%	6.4%	0.9%	-
חוץ ביתי אחר	33	29	4	4	-	-
	100.0%	87.9%	12.1%	12.1%	-	-
סידור בקהילה	457	420	37	26	8	..
	100.0%	91.9%	8.1%	5.7%	1.8%	..
יתר בני ה-19 באוכלוסייה	42,347	41,436	911	797	94	18
	100.0%	97.8%	2.2%	1.9%	0.2%	0.0%

ג. חינוך

לאחר הבחינה של מאפייני הרקע של הילדים וההורים, התמקדנו בהיבטים שונים המצביעים על הישגים והתוצאות שאליהם הגיעו הילדים בתחום ההשכלה. ראשית, בחנו את התוצאות שלהם במבחני המיצ"ב. מבחני המיצ"ב נועדו לבדוק את הישגיהם של תלמידי כיתות ה' וכיתות ח' במקצועות הליבה: שפת אם (עברית/ערבית), אנגלית, מתמטיקה ומדע וטכנולוגיה. את הממצאים להלן על התוצאות בכיתה ח' ניתן לראות כמשקפים במידה רבה את הרקע הלימודי של חלק מהילדים, ועבור חלק מהילדים במסגרות את הישגיהם שלהם לאחר שהות של מספר שנים במסגרת. עקב מבנה הנתונים שבידינו אין ביכולתנו לבדוק בשלב זה האם הממצאים שנציג להלן על התוצאות בכיתה ח' משקפים את הרקע הלימודי שהגיעו אתם הילדים למסגרות השונות, או את הישגיהם לאחר שהות במסגרת.

לוח 14 מציג את תוצאות המבחנים שנערכו בכיתות ח' בשנים 2003 (תשס"ג) ו-2004 (תשס"ד). נתוני 2003 מתבססים על מדגם שכלל מחצית מתלמידי כיתות ח' באותה שנה, ואילו נתוני 2004 מתבססים על תלמידי כיתות ח' במחצית המשלימה של בתי הספר שנבחנו כעבור שנה. רובם הגדול של ילידי 1989 - כ-83% - נבחנו ב-2003, עוד כ-17% שהגיעו לכתה ח' בשנה העוקבת נבחנו ב-2004. הנתונים אינם כוללים תלמידי שילוב (תלמידים עם צרכים מיוחדים המשולבים בכיתות רגילות) ועולים חדשים עם ותק של שנה עד שלוש שנים בארץ שנבחנו בתנאים מותאמים (עולים שנמצאו בארץ פחות משנה היו פטורים מהמבחנים). נציין שהממצאים מבוססים רק על חלק מאוכלוסיית השנתון ומשום כך יש בלוח תאים המשקפים קבוצות ילדים קטנות במיוחד, ולכן יש לנקוט משנה זהירות בפירושים. כמו כן, יש להימנע מהשוואות בין תוצאות המבחנים השונות ובין השנים השונות, משום שהם אינם ניתנים להשוואה ישירה (אינם מכוילים).

מהלוח ניתן ללמוד שרוב תלמידי השנתון נבחנו בשנת 2003 ורק חלקם נבחנו בשנה לאחר מכן. לאור הממצאים נראה שאלו שנבחנו מאוחר יותר (כנראה השתלבו במערכת החינוך באיחור של שנה בהשוואה לעמיתיהם), הם בעלי נתונים פחות טובים, אם כי יש להתייחס להשוואות בין השנים בזיהרות גדולה. למרות ההבדלים בין נתוני 2003 לנתוני 2004, נמצאה עקביות במגמה: הישגיהם של הנבחנים במסגרות רווחה השונות שנלמדו היו נמוכים מאלה של התלמידים הרגילים ("יתר האוכלוסייה"). באופן כללי, הפערים הקטנים ביותר נמצאו לגבי תלמידי פנימיות המנהל וילדי האומנה, הפערים הגדולים ביותר נמצאו לגבי ילדים שטופלו בקהילה וילדי חסות הנוער. מכיוון שרוב הילדים מגיעים לחסות הנוער לאחר כיתה ח', ניתן לראות בממצאים אלו מידע על הרקע שלהם בתחום החינוך, שהיה חלש יותר עוד לפני שנקלטו במסגרות החסות.

לוח 14: תוצאות מבחני המיצ"ב בעברית, אנגלית ומתמטיקה בכיתה ח' לפי קבוצות המחקר

מתמטיקה			אנגלית			עברית			
מספר	ציון תקו	ציון ממוצע	מספר	ציון תקו	ציון ממוצע	מספר	ציון תקו	ציון ממוצע	
נבחנים			נבחנים			נבחנים			
נבחנים בשנת 2003									
26,241	0.0	58.3	27,113	0.0	83.5	27,944	0.0	67.9	כלל נבחני המיצ"ב ב-2003
מהם:									
20964	0.05	59.6	21660	0.06	84.5	22347	0.07	69.2	ילידי 1989- סך הכל
מזה:									
810	-0.34	49.9	836	-0.45	75.7	859	-0.33	61.9	פנימיות מנהל
24	(0.27)-	(51.7)	25	(0.60)-	(73.2)	23	(0.17)-	(64.8)	אומנה
48	(0.40)-	(48.5)	52	-0.84	69.1	56	-0.54	58.2	פנימיות רווחה
123	-0.91	36.1	119	-0.85	68.9	139	-0.85	52.6	השמה בקהילה
32	(0.83)-	(38.0)	35	(0.77)-	(70.3)	41	(0.94)-	(50.9)	ילדי חסות הנוער
19920	0.08	60.2	20587	0.09	85.1	21223	0.10	69.7	יתר האוכלוסייה
נבחנים בשנת 2004									
27,310	0.0	59.9	27,036	0.0	72.8	26,970	0.0	65.1	כלל נבחני המיצ"ב ב-2004
מהם:									
4696	-0.27	54.7	4631	-0.26	66.2	4638	-0.28	60.0	ילידי 1989- סך הכל
מזה:									
338	-0.64	47.6	325	-0.69	55.2	337	-0.65	53.3	פנימיות מנהל
60	-1.13	38.3	59	-1.10	44.6	58	-1.07	45.8	פנימיות רווחה
85	-0.97	41.3	83	-0.90	49.7	81	-0.70	52.5	השמה בקהילה
4176	-0.21	55.9	4125	-0.19	67.9	4129	-0.23	61.0	יתר האוכלוסייה

1 ציוני התקן חושבו ביחס לציון הממוצע הגולמי של כלל נבחני המיצ"ב בחינוך העברי, בשנה אליה מתייחסים הנתונים. ככל שציון התקן הוא שלילי ובעל ערך מוחלט גבוה יותר, המשמעות היא שציוני קבוצה זו נמוכים יותר בהשוואה לממוצע.

לוח 15 מציג את הממצאים באשר למסגרת הלימודים האחרונה של הילדים. הסיכוי של ילידי שנתון 1989 ללמוד בשנת תשס"ז בבתי-ספר בפיקוח משרד החינוך הוא 83.4% (בנים - 79.0% ובנות 88.1%), בבתי-ספר בפיקוח משרד התמ"ת - 2.6% (בנים - 3.9% ובנות - 1.2%) ובישיבות - 2.0% (בנים - 3.8% ובנות - 0.1%). הסיכוי שלא ללמוד במסגרת חינוכית כלשהי עומד על 12.0% (בנים - 13.3% ובנות - 10.6%). לעומת כלל ילדי השנתון, יורד הסיכוי של סך האוכלוסייה הנחקרת ללמוד בבתי-ספר בפיקוח משרד החינוך ל- 74.6% ועולה ל- 6.4% בבתי-ספר בפיקוח משרד התמ"ת, ל- 0.9% בישיבות ול- 18.1% ללא מסגרת לימודים. הסיכוי הנמוך ביותר ללמוד בבתי-ספר בפיקוח משרד החינוך נמדד בקרב ילדי חסות הנוער (23.8%), והוא נמוך עוד יותר בקרב הבנים בקבוצה זו (18.2%). הסיכוי של ילדי חסות הנוער ללמוד בבתי-ספר בפיקוח משרד התמ"ת הוא פי 7 מן הסיכוי של כלל ילדי השנתון ועומד על 18.4%. ילדי חסות

הנוער בולטים בסיכוייהם שלא להשתייך למסגרת לימודים - 64.9% בקרב הבנים ו-44.9% בקרב הבנות. הסיכוי של ילדי פנימיות רווחה ללמוד בבתי-ספר בפיקוח משרד החינוך, נמוך בהשוואה לכלל הילדים ועומד על 60.2% (בנים - 53.1% ובנות - 72.2%), וסיכויים ללמוד בבתי-ספר בפיקוח משרד התמ"ת גבוה מן הסיכוי של כלל ילדי השנתון פי 3.3 (8.5%).

לוח 15: בני 19, לפי מסגרת לימודים אחרונה בתשס"ז, מין וסוג האוכלוסייה הנחקרת

מסגרת לימודים					האוכלוסייה הנחקרת	
ללא מסגרת	ישיבות	משרד התמ"ת	משרד החינוך	סך הכל		
11,176	1,847	2,440	77,750	93,213	סך הכל	סך ילדי 1989 באוכלוסייה
12.0%	2.0%	2.6%	83.4%	100.0%		
6,363	1,795	1,874	37,670	47,702	בנים	
13.3%	3.8%	3.9%	79.0%	100.0%		
4,813	52	566	40,080	45,511	בנות	
10.6%	0.1%	1.2%	88.1%	100.0%		
1,430	74	509	5,909	7,922	סך הכל	סך האוכלוסייה הנחקרת
18.1%	0.9%	6.4%	74.6%	100.0%		
961	72	359	3,366	4,758	בנים	
20.2%	1.5%	7.5%	70.7%	100.0%		
469	..	150	2,543	3,164	בנות	
14.8%	..	4.7%	80.4%	100.0%		
1,178	71	413	5,109	6,771	סך הכל	סידור חוץ ביתי - סך הכל
17.4%	1.0%	6.1%	75.5%	100.0%		
772	69	289	2,934	4,064	בנים	
19.0%	1.7%	7.1%	72.2%	100.0%		
406	..	124	2,175	2,707	בנות	
15.0%	..	4.6%	80.3%	100.0%		
516	14	208	4,105	4,843	סך הכל	פנימיות מנהל
10.7%	0.3%	4.3%	84.8%	100.0%		
310	13	162	2,410	2,895	בנים	
10.7%	0.4%	5.6%	83.2%	100.0%		
206	..	46	1,695	1,948	בנות	
10.6%	..	2.4%	87.0%	100.0%		
49	3	14	152	218	סך הכל	אומנה
22.5%	1.4%	6.4%	69.7%	100.0%		
21	3	10	61	95	בנים	
22.1%	3.2%	10.5%	64.2%	100.0%		
28	-	4	91	123	בנות	
22.8%	-	3.3%	74.0%	100.0%		
267	..	85	110	463	סך הכל	חסות הנוער
57.7%	..	18.4%	23.8%	100.0%		
192	..	49	54	296	בנים	
64.9%	..	16.6%	18.2%	100.0%		
75	-	36	56	167	בנות	
44.9%	-	21.6%	33.5%	100.0%		

מסגרת לימודים					האוכלוסייה הנחקרת	
ללא מסגרת	ישיבות	משרד התמ"ת	משרד החינוך	סך הכל		
318	52	101	712	1,183	סך הכל	פנימיות רווחה
26.9%	4.4%	8.5%	60.2%	100.0%	בנים	
233	51	66	397	747	בנות	
31.2%	6.8%	8.8%	53.1%	100.0%	סך הכל	חוץ ביתי אחר
85	..	35	315	436	בנים	
19.5%	..	8.0%	72.2%	100.0%	בנות	
28	..	5	30	64	סך הכל	סידור בקהילה
43.8%	..	7.8%	46.9%	100.0%	בנים	
16	-	..	12	31	בנות	
51.6%	-	..	38.7%	96.8%	סך הכל	יתר ילידי 1989 באוכלוסייה
12	..	3	18	33	בנים	
36.4%	..	9.1%	54.5%	103.0%	בנות	
252	3	96	800	1,151	סך הכל	יתר ילידי 1989 באוכלוסייה
21.9%	0.3%	8.3%	69.5%	100.0%	בנים	
189	3	70	432	694	בנות	
27.2%	0.4%	10.1%	62.2%	100.0%	סך הכל	יתר ילידי 1989 באוכלוסייה
63	-	26	368	457	בנים	
13.8%	-	5.7%	80.5%	100.0%	בנות	
9,746	1,773	1,931	71,841	85,291	סך הכל	יתר ילידי 1989 באוכלוסייה
11.4%	2.1%	2.3%	84.2%	100.0%	בנים	
5,402	1,723	1,515	34,304	42,944	בנות	
12.6%	4.0%	3.5%	79.9%	100.0%	סך הכל	יתר ילידי 1989 באוכלוסייה
4,344	50	416	37,537	42,347	בנים	
10.3%	0.1%	1.0%	88.6%	100.0%	בנות	

בהמשך להתייחסות ללימודים, לוח 16 מציג את שיעורי הניגשים לבגרות והזכאים לבגרות, וכן את שיעור העומדים בדרישות הסף של האוניברסיטה. נמצא שבשנתון האמור ניגשו לבגרות 70.6%, מתוכם היו זכאים לבגרות 46.8% מהילדים, ו-41.0% זכו לתעודת בגרות העומדת בדרישות הסף של האוניברסיטה (כלומר, 87.8% מהזכאים לבגרות עומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות). הממצאים באשר לילדים במסגרות השונות שבהם מתמקד המחקר, מצביעים על כך ששיעורי הזכאות לבגרות הם נמוכים משל האוכלוסייה הכללית, ובקרב חלק מהקבוצות השיעורים נמוכים מאוד. שיעור הניגשים לבגרות בקרב התלמידים בפנימיות המינהל היה אמנם גבוה מהשיעור באוכלוסייה (76.3% בהשוואה ל-70.6% באוכלוסייה הכללית), אולם שיעורי הזכאות הם נמוכים מאשר באוכלוסייה הכללית (38.0% בהשוואה ל-46.8%), ורק 74.6% מהזכאים עומדים בדרישות הסף לאוניברסיטה (נמוך במידה משמעותית מהשיעור המקביל באוכלוסייה הכללית-87.8%).

הממצאים באשר להשמות החוץ ביתיות של משרד הרווחה הצביעו על שיעורי הצלחה בבגרות הנמוכים באופן משמעותי משל מי שאינם בהשמה. לילדים באומנה היה סיכוי רב יותר להשיג תעודת בגרות (22.5%) מאשר לילדים בפנימיות (11.9%), והשיעור בקרב הילדים שהיו בחסות הנוער היה נמוך מאוד (4.3%). גם בקרב ילדי האומנה וגם בקרב הילדים בפנימיות הרווחה, שיעור אלו שתעודת הבגרות שלהם עמדה בתנאי הסף של האוניברסיטאות מתוך אלו שזכו בתעודת בגרות היה נמוך (67.3% באומנה ו-58.2%). וכך, מתוך 1,183 מילדי השנתון שהיו בשלב מסוים בחייהם בפנימיות רווחה, רק 141 זכאים לבגרות ורק ל-82 יש תעודת בגרות העומדת בתנאי הסף של האוניברסיטאות. בדומה, מתוך 218 ילדים שבמהלך ילדותם היו במשפחות אומנה רק 49 זכאים לתעודת בגרות ורק ל-33 תעודת העומדת בתנאי

הסף של האוניברסיטאות, ומתוך 463 שהיו בסידור של חסות הנוער רק 20 היו זכאים לבגרות. לוח 16: בני 19, לפי זכאות לבגרות ועמידה בדרישות הסף של האוניברסיטה (ניגשו לבגרויות בין השנים 2006-2009)

פחופרציה בין זכאות לעמידה בדרישות	פער בין זכאות לעמידה בדרישות	בחינות בגרות			סך הכל	האוכלוסייה הנחקרת
		מספר/אחוז העומדים בדרישות הסף	מספר/אחוז הזכאים לבגרות מהסה"כ	מספר/אחוז הניגשים לבגרות מהסה"כ		
		38,228	43,613	65,843	93,213	סך ילידי 1989 באוכלוסייה
87.7%	5.8%	41.0%	46.8%	70.6%	100.0%	
		1,622	2,234	4,918	7,922	סך האוכלוסייה הנחקרת
72.6%	7.7%	20.5%	28.2%	62.1%	100.0%	
		1,506	2,060	4,379	6,771	סידור חוץ ביתי - סך הכל
73.1%	8.2%	22.2%	30.4%	64.7%	100.0%	
		1,374	1,842	3,695	4,843	פנימיות מנהל
74.6%	9.7%	28.4%	38.0%	76.3%	100.0%	
		33	49	118	218	אומנה
67.3%	7.3%	15.1%	22.5%	54.1%	100.0%	
		11	20	87	463	חסות הנוער
55.0%	1.9%	2.4%	4.3%	18.8%	100.0%	
		82	141	455	1,183	פנימיות רווחה
58.2%	5.0%	6.9%	11.9%	38.5%	100.0%	
		6	8	24	64	חוץ ביתי אחר
75.0%	3.1%	9.4%	12.5%	37.5%	100.0%	
		116	174	539	1,151	סידור בקהילה
66.7%	5.0%	10.1%	15.1%	46.8%	100.0%	
		36,606	41,379	60,925	85,291	יתר ילידי 1989 באוכלוסייה
88.5%	5.6%	42.9%	48.5%	71.4%	100.0%	

הערה: נבחנים אינטרנים בלבד (יש עוד 189 ילדים שניגשו לאקסטרוני).

רבים מהילדים המופנים למסגרות ההשמה השונות סובלים מבעיות רגשיות והתנהגותיות המביאות לכך שהם לומדים בחינוך המיוחד. באופן כללי יש להבחין בין בתי ספר לחינוך מיוחד לבין תלמידים הלומדים בכיתות 'שילוב', הנכללות בתוך בתי ספר רגילים. במסגרת מגבלות המחקר הנוכחי יכולנו לזהות מי הם ילדי השנתון שלמדו במסגרות של חינוך מיוחד (ולא בכיתות משולבות בבתי ספר רגילים) במהלך שנות הלימודים תשנ"ט ותשס"ח, קרי לקראת סיום לימודי התיכון של שנתון זה. לוח 17 מציג את הנתונים על הילדים שנבחנו בבחינות הבגרות, אלו שזכאים לתעודת הבגרות ואלו שעמדו בבחינות הסף לאוניברסיטה, תוך הבחנה בין מי שלמדו בבתי ספר רגילים לאלו שלמדו בבתי ספר מיוחדים בשנים תשנ"ט ותשס"ח.

לוח 17: בני 19, לפי זכאות לבגרות ועמידה בדרישות הסף של האוניברסיטה בחלוקה ללומדים בבתי ספר רגילים ובבתי ספר של החינוך המיוחד (חנ"ם)
(ניגשו לבגרויות בין השנים 2006-2009)

תקופת בני-ה-19 מאוכלוסייה	האוכלוסייה הנחקרת								סך בני-ה-19 מאוכלוסייה	סך הכל	
	סידור בקהילה	סידור חוץ ביתי						סך האוכלוסייה הנחקרת			
		סידור חוץ ביתי אחר	עסקיות דרושה	חסות הנוער	ששפות אומנה	עסקיות מנהל החינוך התחייבות	מס'ר				
85,291	1,151	64	1,183	463	218	4,843	6,771	7,922	93,213		
1,232	111	..	273	93	26	33	427	538	1,770	בתי"ס חנ"ם	מתוכם:
1.4%	9.6%	..	23.1%	20.1%	11.9%	0.7%	6.3%	6.8%	1.9%		
60,925	539	24	455	87	118	3,695	4,379	4,918	65,843	סך הכל	נבחנים
71.4%	46.8%	37.5%	38.5%	18.8%	54.1%	76.3%	64.7%	62.1%	70.6%		
60,712	529	24	401	85	113	3,679	4,302	4,831	65,543	בבתי"ס רגילים	
71.2%	46.0%	37.5%	33.9%	18.4%	51.8%	76.0%	63.5%	61.0%	70.3%		
213	10	-	54	..	5	16	77	87	300	בבתי"ס חנ"ם	
0.2%	0.9%	-	4.6%	..	2.3%	0.3%	1.1%	1.1%	0.3%		
41,379	174	8	141	20	49	1,842	2,060	2,234	43,613	סך הכל	זכאים
48.5%	15.1%	12.5%	11.9%	4.3%	22.5%	38.0%	30.4%	28.2%	46.8%		
41,315	172	8	133	20	48	1,841	2,050	2,222	43,537	בבתי"ס רגילים	
48.4%	14.9%	12.5%	11.2%	4.3%	22.0%	38.0%	30.3%	28.0%	46.7%		
64	..	-	8	-	10	12	76	בבתי"ס חנ"ם	
0.1%	..	-	0.7%	-	0.1%	0.2%	0.1%		
36,606	116	6	82	11	33	1,374	1,506	1,622	38,228	סך הכל	עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטה
42.9%	10.1%	9.4%	6.9%	2.4%	15.1%	28.4%	22.2%	20.5%	41.0%		
36,562	115	6	78	11	32	1,373	1,500	1,615	38,177	בבתי"ס רגילים	
42.9%	10.0%	9.4%	6.6%	2.4%	14.7%	28.4%	22.2%	20.4%	41.0%		
44	..	-	4	-	6	7	51	בבתי"ס חנ"ם	
0.1%	..	-	0.3%	-	0.1%	0.1%	0.1%		

מתוך הלוח עולה בבירור ששיעור הלומדים בבתי ספר לחינוך מיוחד בקרב הילדים הנמצאים במסגרות הרווחה הוא גבוה בהרבה משל ילדים בקבוצות אחרות. כך, בעוד שהשיעור בקרב כלל האוכלוסייה הוא 1.9% (ובקרב ילדים בפנימיות של המינהל לחינוך התיישבותי הוא נמוך עד כדי 0.7%), הרי הוא גבוה פי חמישה בקרב הילדים במשפחות אומנה (11.9%) ויותר מפי עשרה בקרב הילדים בחסות הנוער (20.1%) ובפנימיות הרווחה (23.1%). השיעור בקרב הילדים המטופלים בקהילה (9.6%) דומה לזה שבקרב ילדי האומנה, וגבוה בהרבה מהשיעור בשאר האוכלוסייה.

מתוך הלוח עולה שגם אם משווים רק את הלומדים בבתי הספר הרגילים, הרי שיעורי הנבחנים לבגרות במסגרות ההשמה החוץ ביתית נמוך באופן ניכר מאשר השיעור באוכלוסייה (בעיקר בחסות הנוער ובפנימיות הרווחה), ונמוך אף יותר בכל האמור לעמידה בתנאי הסף של האוניברסיטאות. למשל, שיעור העומדים בתנאי הסף של האוניברסיטאות בקרב כלל ילדי השנתון הלומדים בבתי ספר רגילים הוא 41.0%, בקרב ילדי החינוך למינהל התיישבותי הוא 28.4%, באומנה 14.7%, בפנימיות הרווחה 6.6% ובחסות הנוער רק 2.4% עומדים בתנאי הסף באוניברסיטאות.

לוחות 15 ו-16 הציגו את הממצאים הנוגעים לזכאות לבגרות של הנערים והנערות בשנתון. אי זכאות לתעודת בגרות יכולה לנבוע מסיבות שונות: חסר במקצוע חובה, צבירה של פחות מ-20 יחידות לימוד, שהוא מספר היחידות המינימאלי הנדרש לקבלת תעודת בגרות, וכד'. המשמעויות של אי זכאות לבגרות הנובעת מאי היבחות במבחני בגרות בכלל ושל אי זכאות הנובעת מהעובדה שחסר לתלמיד מספר קטן של יחידות לימוד, הן שונות. לתלמידים הקרובים להשגת תעודת בגרות יש סיכוי רב יותר להשלים את היחידות החסרות ולזכות בתעודת בגרות בהמשך. לכן, ערכנו את לוח 18 המתייחס למספר היחידות שצבר הנבחן כאל אינדיקטור מרכזי לבחינת המרחק בינו לבין תעודת הבגרות. 38% מכלל הלא זכאים צברו לפחות 16 יחידות לימוד והיו קרובים לזכאות.

לוח 18: נבחני בגרות מבין ילידי 1989 ומספר יחידות הלימוד שצברו אלו שלא זכו בתעודת בגרות

האוכלוסייה הנחקרת	נבחני בבחינות בגרות	לא זכאים סך הכל	מספר יחידות לימוד שצברו הלא זכאים		
			1-10	11-15	16+
סך הכל	65,876	22,224	35.9%	20.9%	38.3%
פנימיות מנהל	3,703	1,853	35.9%	17.5%	41.7%
אומנה	118	69	44.9%	14.5%	31.9%
פנימיות רווחה	457	315	50.2%	19.3%	21.6%
חסות הנוער	87	67	61.2%	14.5%	9.0%
טיפול בקהילה	539	364	52.5%	15.2%	22.5%
יתר האוכלוסייה	60,948	19,540	35.2%	21.4%	38.7%

מלוח 18 ניתן ללמוד שבקרב הילדים בפנימיות המינהל רב יחסית מספרם של אלו שצברו יותר מ-16 יחידות, כלומר היו קרובים להשגת תעודת בגרות מלאה. בקרב הילדים בפנימיות הרווחה וחסות הנוער יחסית רב היה מספרם של הילדים שצברו מספר קטן של יחידות לימוד. יש לציין שהדפוס בקרב הילדים שטופלו בקהילה ולא שהו במסגרת השמה חוץ ביתית, דומה לזה שבקרב הילדים בפנימיות הרווחה.

עקב הקשיים הרגשיים וההתנהגותיים של הילדים במסגרות השונות, נעשים מאמצים לקדם את הישגיהם החינוכיים גם ללא הגשה לבגרות, כגון על ידי הגשה לבחינות גמר. לוח 19 מציג את הממצאים הנוגעים לתלמידים שנגשו לבחינות גמר. מלוח זה עולה שבמסגרות האומנה ופנימיות הרווחה ובעיקר בקרב ילדים המטופלים בקהילה, שיעור הילדים הנבחרים בבחינות הגמר גבוה יותר משל שאר האוכלוסייה. לעומת זאת, בקרב הילדים בחסות הנוער שיעור הילדים הניגשים לבחינות גמר דומה לשיעור באוכלוסייה, ושיעור העומדים בבחינות נמוך מאשר בכלל האוכלוסייה (יש להתייחס לממצאים אלו בהירות עקב המספר הקטן של צעירים בחסות הנוער).

לוח 19: בני 19, לפי הניגשים לבחינות גמר ומידת זכאותם לתעודת גמר

סך הכל	סה"כ	נבחנים		זכאים	
		%	N	%	N
סך הכל	93,213	3.0%	2805	2.4%	2272
פנימיות מנהל	4843	4.5%	220	3.7%	178
אומנה	218	6.0%	13	3.7%	8
פנימיות רווחה	1183	7.7%	91	6.2%	73
ילדי חסות הנוער	463	2.6%	12	1.9%	9
חוץ ביתי אחר	64	-	-	-	-
טיפול בקהילה	1151	12.0%	138	9.6%	111
יתר האוכלוסייה	85,291	2.7%	2331	2.2%	1893

לוח 20 מציג אינדיקציות שונות לקשיי הסתגלות: נשירה, טיפול של קציני ביקור סדיר, וטיפול של היחידה לקידום נוער. שיעורי הנשירה בקרב השוהים בהשמה חוץ ביתית של הרווחה גבוהים במידה ניכרת משל אחרים. הנשירה נמוכה יחסית באומנה (32.6%) בהשוואה לפנימיות הרווחה (40.2%); בקרב הילדים בחסות הנוער שיעור הנשירה הוא גבוה במיוחד - 69.8% בהשוואה ל- 11.7% בכלל בני ה- 19.

דפוס הממצאים באשר לטיפול קציני ביקור סדיר המנסים למנוע נשירה דומה מאוד - טיפול בשיעור נמוך יחסית באומנה (31.2%, דומה מאוד לשיעור בפנימיות המינהל - 33.5%), וטיפול שכיח במיוחד בילדי חסות הנוער - 71.1%. כמו כן, בעוד ש- 3.8% מסך בני ה- 19 מוכרים לקידום נוער, הרי השיעור בקרב ילדי האומנה הוא 11.9%, בפנימיות רווחה 19.4%, ומגיע, באופן לא מפתיע, ל- 72.8% מכלל הילדים בחסות הנוער.

לוח 20: בני 19, לפי נשירה מצטברת מבתי-ספר שפיקוח משרד החינוך, טיפול על ידי קב"ס, ומוכרים ליחידה לקידום נוער, תשס"ד-תשס"ז, לפי סוג האוכלוסייה

האוכלוסייה הנחקרת	סך הכל	נשרו	טיפול על ידי קב"ס	סך המוכרים לקידום נוער
סך בני ה-19 באוכלוסייה	93,213	10,892	13,147	3,573
	100.0%	11.7%	14.1%	3.8%
סך האוכלוסייה הנחקרת	7,922	2,053	3,116	1,141
	100.0%	25.9%	39.3%	14.4%
סידור חוץ ביתי - סך הכל	6,771	1,672	2,580	947
	100.0%	24.7%	38.1%	14.0%
פנימיות מנהל	4,843	765	1,621	339
	100.0%	15.8%	33.5%	7.0%
אומנה	218	71	68	26
	100.0%	32.6%	31.2%	11.9%
חסות הנוער	463	323	329	337
	100.0%	69.8%	71.1%	72.8%
פנימיות רווחה	1,183	476	522	229
	100.0%	40.2%	44.1%	19.4%
חוץ ביתי אחר	64	37	40	16
	100.0%	57.8%	62.5%	25.0%
סידור בקהילה	1,151	381	536	194
	100.0%	33.1%	46.6%	16.9%
יתר בני ה-19 באוכלוסייה	85,291	8,839	10,031	2,432
	100.0%	10.4%	11.8%	2.9%

הערה: המידע על נשירה, על טיפול קב"ס ועל קידום נוער סוכמו על פי מידע בשנים שונות

ניתוח רב משתני

בחלקים הקודמים השווינו בין הקבוצות השונות בשורה של תחומים. כל תחום נבחן בנפרד. בחלק זה אנו מבקשים להשוות בין הקבוצות בשורה של תחומים במקביל. במילים אחרות, אנו מנסים לזהות עד כמה הקבוצות שונות זו מזו בפרופיל של המאפיינים שלהם. נציין שבדיקה זו יכולה להיעשות במספר רב של דרכים, שלכל אחת היתרונות והחסרונות שלה. אין בידינו בדוח מחקר זה להקיף את כל העיבודים הרב משתנים שעשויים לתרום להבנת התופעה. משום כך נציג בדוח זה מספר עיבודים, ואנו מקווים שבעתיד נוכל להמשיך ולהעמיק את החקירה.

מאפייני הרקע שנבדקו מתייחסים למספר קבוצות משתנים. ראשית, נזכיר שכל הניתוחים מתייחסים לקבוצת האוכלוסייה המוגדרת בלמ"ס כ"הודים ואחרים" שהיא נפרדת מקבוצת האוכלוסייה הערבית. מבחינת מאפיינים של

הילד נבחנו המין, הדת, האם נולד בישראל והאם עלה לישראל לאחר גיל 11. לגבי הרקע המשפחתי בחנו את מאפייני הרקע של 'אב נוצרי' ו'אב ערבי' (ליולד יהודי), וכן אם ההורה יליד ישראל. בחנו בנפרד את המצב המשפחתי של האב ושל האם וכן של שניהם יחד, וכן האם יש לילד אחים. בהמשך בחנו משתנים הקשורים למצב כלכלי (של היישוב ושל המשפחה) וכן רמת ההשכלה של ההורים. בחלק האחרון בחנו האם ההורים הורשעו בפלילים. נציין שהמאפיין של שני ההורים שהורשעו בפלילים משמעותו התרומה של צירוף זה, מעל ומעבר לתרומה הנפרדת של הרשעה בפלילים של כל אחד מהורים.

בהמשך, נציג סידרה של ניתוחי רגרסיה לוגיסטית רב משתנית שנועדו לזהות את מאפייני הרקע המבחינים בין הקבוצות השונות במחקר. אנו נסביר את ההיבטים הטכניים של הניתוח ונדגים אותם ברגרסיה הראשונה, ובהמשך נתמקד בממצאים המתקבלים בכל ניתוח.

א. השוואה בין ילדים בהשמה חוץ ביתית ברווחה לבין ילדים שטופלו על ידי הרווחה בקהילה

אחת ממטרות המחקר הייתה לבחון הבדלים בין ילדים שהושמו על ידי שירותי הרווחה בהשמה חוץ ביתית לאלו שטופלו על ידי הרווחה בקהילה. בחלק זה נציג ניתוח רגרסיה לוגיסטית רב משתנית, הבוחן את כלל משתני הרקע שיש בידינו ושואל כיצד מבחינים מאפייני הרקע האלה בין הילדים שהיו בהשמה חוץ ביתית ברווחה, מול הילדים שהיו בטיפול הרווחה בקהילה. יש לשים לב שמדובר בניתוח רב-משתני ואחת המשמעותיות היא שהמידע המתקבל על מאפיין רקע מסוים, קשור לעובדה שהוא מופיע לצד כל שאר המאפיינים שנבחנו עמו בניתוח הרב משתני. משום כך, הממצאים שונים במידה מסוימת כשרק מאפיין רקע אחד נבחן, או כשנבחר לבחון מאפיין רקע זה לצד מאפייני רקע אחרים מאלו שנבדקו כאן.

לוח 21 מציג את ממצאי הניתוח. העמודה הראשונה מציגה את משתנה הרקע. מכיוון שהניתוח מבוסס על השוואה בין קטגוריות של אותו המשתנה (למשל, השוואה בין נשים לגברים במשתנה המין), לצד המשתנה רשומה הקטגוריה שאליה מושוות שאר הקטגוריות. למשל, במשתנה 'מוצא הילד', ניתן לראות שקטגוריית ההשוואה היא 'מוצא ילד אחר', והקטגוריות שאליה משווים ילדים אלו, הן - ילידי ישראל, ילידי בריה"מ, וילידי אתיופיה. הלוח מציג את הערך של 'מנת יחס הסיכויים' - Odds Ratio. המשמעות של ערך זה הוא המידה שבה הקטגוריות במשתנה מסוים שונות מבחינת ההסתברות שהן תהיינה שייכות לאחת הקבוצות במשתנה התלוי. בניתוח שלפנינו, מנת יחס הסיכויים מעל לערך של 1 משמעותה שלמי שנכלל בקטגוריה זו יש סיכוי גדול יותר להיכלל בקבוצת המטופלים (השמה חוץ ביתית ברווחה) בהשוואה לקבוצת ההתייחסות (טיפול הרווחה בקהילה) ומנת יחס הסיכויים נמוכה מ-1 פירושה שהסיכוי להיכלל בקבוצת המטופלים נמוכה יותר משל קבוצת ההתייחסות. ככל שמנת יחס הסיכויים של מאפיין רקע מסוים קרוב ל-1 המשמעות היא שמאפיין זה אינו מבחין בין שתי הקבוצות (הן דומות במאפיין זה). לדוגמה, ניתן לראות בלוח שמנת יחס הסיכויים של גבר להיכלל בקטגוריה של 'היה בהשמה חוץ ביתית ברווחה' (בהשוואה לאשה שנבחרה לקבוצת ההתייחסות) הוא 1.055. כלומר, המדובר ביחס סיכויים קרוב ל-1 והמשמעות שלו שיש דמיון בין הילדים בהשמה חוץ ביתית לאלו שבקהילה מבחינת התפלגות המין. לעומת זאת, ניתן לראות שאם שני ההורים של הילד נשואים (לא בהכרח זה לזה) הרי מנת יחס הסיכויים היא 0.562 שמשמעותו שהסיכוי של ילדם של הורים נשואים להיות בהשמה חוץ ביתית הוא קטן בהשוואה למצב שבו לפחות אחד מההורים אינו נשוי. במשתנים רציפים (כגון רמת הכנסה) אין המדובר בהשוואה בין קטגוריות, אלא בהערכת העלייה או הירידה להשתייכות לקטגוריה, עם כל שינוי ביחידה אחת במשתנה הרציף (למשל, כל אלף שקל בהכנסה). שתי העמודות האחרונות מציגות את המבחן (חי בריבוע בדרגת חופש אחת) האם מנת יחס הסיכויים שונה באופן מובהק מ-1 (כלומר האם ילדים בהשמה חוץ ביתית שונים באופן מובהק מהילדים המטופלים בקהילה במשתנה זה), והעמודה האחרונה מציגת את רמת המובהקות של מנת יחס הסיכויים. לדוגמה, ניתן לראות שמאפיין המין שלו מנת יחס הסיכויים קרובה ל-1 אינו מובהק, בעוד שהמצב המשפחתי של ההורים השונה במידה רבה מ-1, הוא מובהק. לסיכום, מוצג מדד C המסכם את המידה שבה ניתן להבחין בין שתי הקבוצות על סמך מאפייני הרקע שלהם. ככל שמדד זה קרוב ל-1 המשמעות היא ששתי הקבוצות שונות יותר זו מזו במאפייני הרקע שנבדקו. כמו כן, מובאים מספר הניבויים המדויקים שניתן להגיע אליהם בהסתמך על המשוואה.

לוח 21: גרסיה לוגיסטית לניבוי השמה חוץ ביתית ברווחה (בהשוואה לטיפול בקהילה)

המשתנים	קטגוריות	מנת יחס הסיכיים	חי כריבוע	מובהקות
מין (ב)	בת	1.055	0.48	0.4900
קבוצת אוכלוסייה של הילד (יהודי)	נוצרי	1.785	11.65	0.0006
מוצא הילד (ישראל)	לא ישראל	0.812	3.16	0.0754
עולה חדש (משנת 2000) (אחר)	עולה חדש	0.962	0.02	0.8801
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי +נוצרי)	אב ערבי	1.744	0.68	0.4094
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי +ערבי)	אב נוצרי	1.212	0.99	0.3188
מוצא האב (ישראל)	לא ישראל	0.822	4.48	0.0343
מצב משפחתי של האב (אחר)	נשוי	0.939	0.19	0.6641
מצב משפחתי של האם (אחר)	נשואה	1.362	3.19	0.0741
מצב משפחתי של ההורים יחד (אחר)	שניהם נשואים	0.562	6.98	0.0082
מספר אחים מצד האב (אין)	יש אחים	0.799	1.95	0.1628
מדד חברתי כלכלי של יישוב מגורים		0.879	25.24	<.0001
הכנסה למשפחה לחודש באלפי		0.980	15.84	<.0001
השכלת האב (שנות לימוד)		1.185	8.24	0.0041
השכלת האם (שנות לימוד)		0.965	0.35	0.5534
הרשעה בד"ן של האם (אין)	הורשעה בד"ן	1.709	5.77	0.0163
הרשעה בד"ן של האב (אין)	הורשעה בד"ן	1.029	0.78	0.7808
גם האם וגם האב הורשעו בד"ן (לא)	הורשעו בד"ן	0.919	0.07	0.7955

טיב התאמה: $C = 0.624$ שיעור הניבויים המדויקים: 62.1%

ככלל, הממצאים בלוח 21 מצביעים על כך שאמנם יש מאפייני רקע שאותם בדקנו המבחינים בצורה טובה ('מנבאים') בין מי שהגיע להשמה חוץ ביתית למי שטופל בקהילה. יחד עם זאת, ניתן לראות שבסך הכל לא נמצאו הרבה הבדלים מובהקים ומדד ההתאמה של $C = 0.624$ נחשב נמוך.

הממצאים המובהקים והבולטים יותר הם שלילדים החיים ביישובים עם מדד חברתי כלכלי גבוה יותר ושלחוריהם הכנסה גבוהה יותר יש פחות סיכויים להגיע להשמה חוץ ביתית לעומת לטיפול בקהילה. עם זאת, השכלת אב גבוהה יותר דווקא קשורה לסיכוי גבוה יותר להשמה חוץ ביתית.

ב. השוואה בין ילדים בהשמה חוץ ביתית ברווחה לבין שאר הילדים בשנתון (שאינם בפנימיות חינוכיות ובטיפול הרווחה בקהילה)

אחת השאלות המתעוררות לעתים היא המידה שבה ילדים השוהים בהשמה חוץ ביתית ברווחה שונים מילדים אחרים שאינם נמנים על אוכלוסיית הילדים המטופלים על ידי רשויות הרווחה. לוח 22 משווה בין שתי קבוצות הילדים. לוח 22 מציג את ממצאי הרגרסיה הלוגיסטית שבחנה אילו מאפייני רקע מבחינים בין הילדים בהשמה חוץ ביתית ברווחה לאחרים.

לוח 22: גרסיה לוגיסטית לניבוי השמה חוץ ביתית ברוחה (בהשוואה לשאר השנתון, ללא פנימיות חינוכיות)

המשתנים	קטגוריות	מנת יחס הסיכויים	חי בריבוע	מובהקות
מין [אשה]	גבר	1.561	84.03	<.0001
קבוצת אוכלוסייה של הילד (יהודי)	נוצרי	1.097	0.89	0.3466
מוצא הילד [ישראל]	לא ישראל	1.047	0.37	0.5444
עולה חדש (משנת 2000) [אחר]	עולה חדש	0.314	51.74	<.0001
מוצא האב [ישראל]	לא ישראל	1.114	3.42	0.0644
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי +נוצרי)	אב ערבי	1.938	3.36	0.0668
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי +ערבי)	אב נוצרי	1.190	1.99	0.1581
מצב משפחתי של האב [אחר]	נשוי	0.885	1.89	0.1695
מצב משפחתי של האם [אחר]	נשואה	1.283	6.35	0.0117
מצב משפחתי של ההורים יחד [אחר]	שניהם נשואים	0.299	88.60	<.0001
מספר אחים מצד האב [אין]	יש אחים	1.252	5.03	0.0249
מדד חברתי כלכלי של יישוב מגורים		0.920	29.64	<.0001
הכנסה למשפחה לחודש באלפי ₪		0.943	292.25	<.0001
השכלת האב (שנות לימוד)		0.717	90.03	<.0001
השכלת האם (שנות לימוד)		0.674	118.20	<.0001
הרשעה בדיון של האם [אין]	הורשעה בדיון	5.128	166.52	<.0001
הרשעה בדיון של האב [אין]	הורשעה בדיון	2.564	206.92	<.0001
גם האם וגם האב הורשעו בדיון [לא]	הורשעו בדיון	0.448	17.22	<.0001

טיב התאמה: $C = 0.816$ שיעור הניבויים המדויקים = 80.6%

לוח 22 מצביע על כך שמאפייני הרקע של ילדים הנמצאים בהשמה חוץ ביתית ברוחה שונים במידה רבה ממאפייני הרקע של ילדים מאותו השנתון שלא הוצאו למסגרות אלו. מקדם ההתאמה של 0.816 מצביע על כך שהפרופיל של מאפייני הרקע של שתי קבוצות הילדים שונה במידה רבה. נמצא שלבנים סיכוי רב יותר להיות בהשמה בהשוואה לבנות (קצת יותר מפי 1.5). כלל, לילדים שנולדו מחוץ לישראל אין הסתברות שונה משל ילידי ישראל להיות בהשמה חוץ ביתית. אולם, לילדים שעלו לישראל לאחר גיל 11 יש דווקא הסתברות נמוכה באופן משמעותי משל ילדים אחרים להיות בהשמה חוץ ביתית של הרוחה.

מבחינת הרקע של ההורים בולטות מספר תופעות - הסיכוי של ילדים להורים ששניהם נשואים להיות בהשמה חוץ ביתית נמוך בהרבה משל ילדים שלפחות אחד מהוריהם אינו נשוי. מגורים ביישוב שלו מדד חברתי כלכלי גבוה יותר, הורים שלהם הכנסה גבוהה יותר והורים שהשכלתם גבוהה יותר - כל אלו מקטינים בצורה משמעותית את הסיכוי להיות בהשמה חוץ ביתית של הרוחה. לעומת זאת, הרשעה בדיון של ההורים, ובעיקר של האם מגדילים בצורה משמעותית את הסיכוי להיות בהשמה. צירוף של שני הורים מורשעים אמנם מקטין את ההסתברות של השמה חוץ ביתית הנובעת מהרשעת כל אחד מההורים, אך עדיין ילדים אלו בסיכון להשמה הגבוה בהרבה משל ילדים אחרים.

ג. השוואה בין מאפייני הרקע של ילדים בטיפול הרוחה לבין המאפיינים של שאר הילדים בשנתון (שאינם בפנימיות חינוכיות)

בהמשך לבחינת המאפיינים של הקבוצות השונות ברוחה, השווינו בין שתי הקבוצות ברוחה - בהשמה ובטיפול בקהילה, מול שאר הילדים בשנתון שאינם מתגוררים מחוץ לביתם בפנימיות חינוכיות.

לוח 23: גרסיה לוגיסטית לניבוי טיפול ברווחה (השמה חוץ ביתית וקהילה) בהשוואה לשאר ילדי השנתון (ללא פנימיות חינוכיות)

המשתנים	קטגוריות	מנת יחס הסיכיים	חי בריבוע	מובהקות
מין [אשה]	גבר	1.559	130.16	<.0001
קבוצת אוכלוסייה של הילד (יהודי)	נוצרי	0.886	2.15	0.1425
מוצא הילד [ישראל]	לא ישראל	1.120	3.64	0.0563
עולה חדש (משנת 2000) [אחר]	עולה חדש	0.331	73.41	<.0001
מוצא האב [ישראל]	לא ישראל	1.195	14.54	0.0001
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי +נוצרי)	אב ערבי	1.621	2.26	0.1330
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי +ערבי)	אב נוצרי	1.175	2.62	0.1052
מצב משפחתי של האב [אחר]	נשוי	0.911	1.63	0.2020
מצב משפחתי של האם [אחר]	נשואה	1.189	4.20	0.0404
מצב משפחתי של ההורים יחד [אחר]	שניהם נשואים	0.358	91.38	<.0001
מספר אחים מצד האב [אין]	יש אחים	1.345	12.97	0.0003
מדד חברתי כלכלי של יישוב מגורים		0.962	9.64	0.0019
הכנסה למשפחה לחודש באלפי ₪		0.951	386.75	<.0001
השכלת האב (שנות לימוד)		0.674	188.44	<.0001
השכלת האם (שנות לימוד)		0.677	178.67	<.0001
הרשעה בדיון של האם [אין]	הורשעה בדיון	4.434	175.92	<.0001
הרשעה בדיון של האב [אין]	הורשעה בדיון	2.551	310.18	<.0001
גם האם וגם האב הורשעו בדיון [לא]	הורשעו בדיון	0.465	20.46	<.0001

טיב התאמה: $C = 0.804$ שיעור הניבויים המדויקים: 79.8%

התמונה שהתקבלה בניתוח זה דומה למדי לזו שהתקבלה בהשוואה בין ילדי ההשמה החוץ ביתית ברווחה לבין שאר ילדי השנתון. אין זה ממצא מפתיע לאור דפוס הממצאים המצביע על כך שההבדלים במאפייני הרקע בין שתי הקבוצות ברווחה שבחנו, בהשמה ובטיפול בקהילה, אינם גדולים.

ד. השוואה בין ילדים בפנימיות חינוכיות לבין ילדי שאר השנתון (שאינם בטיפול הרווחה)

במחקר הנוכחי בחנו את קבוצת הילדים בפנימיות החינוכיות לצד הילדים שהיו בהשמה ברווחה. בניתוח הבא רצינו לבדוק מהם מאפייני הרקע הייחודיים לילדים בפנימיות החינוכיות בהשוואה לשאר הילדים בשנתון (מבלי לכלול בילדי השנתון את הילדים שטופלו ברווחה).

לוח 24: גרסיה לוגיסטית לניבוי שהות בפנימייה חינוכית (בהשוואה לשאר ילדי השנתון, שאינם מטופלים ברווחה)

המשתנים	קטגוריות	מנת יחס הסיכיים	חי בריבוע	מובהקות
מין [אשה]	גבר	1.515	182.01	<.0001
קבוצת אוכלוסייה של הילד (יהודי)	נוצרי	1.063	1.44	0.2300
מוצא הילד [ישראל]	עולה חדש	2.201	290.74	<.0001
עולה חדש (משנת 2000) [אחר]	עולה חדש	2.278	229.44	<.0001
מוצא האב [ישראל]	עולה חדש	1.216	21.81	<.0001
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי +נוצרי)	אב ערבי	0.466	2.18	0.1395
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי +ערבי)	אב נוצרי	1.076	1.38	0.2398
מצב משפחתי של האב [אחר]	נשוי	1.073	0.95	0.3292
מצב משפחתי של האם [אחר]	נשואה	1.061	0.58	0.4449
מצב משפחתי של ההורים יחד [אחר]	שניהם נשואים	0.606	25.32	<.0001
מספר אחים מצד האב [אין]	יש אחים	1.349	20.08	<.0001
מדד חברתי כלכלי של יישוב מגורים		0.893	130.61	<.0001
הכנסה למשפחה לחודש באלפי ₪		0.976	219.35	<.0001
השכלת האב (שנות לימוד)		0.832	80.66	<.0001
השכלת האם (שנות לימוד)		0.989	0.28	0.5938
הרשעה בדיון של האם [אין]	הורשעה בדיון	1.874	18.85	<.0001
הרשעה בדיון של האב [אין]	הורשעה בדיון	1.527	56.88	<.0001
גם האם וגם האב הורשעו בדיון [לא] ²	הורשעו בדיון	0.568	5.68	0.0172

טיב התאמה $C = 0.724$ שיעור הניבויים המדויקים - 71.7%

מהמצאיים המופיעים בלוח 24 עולה שההבדלים בין הילדים בפנימיות החינוכיות לילדים האחרים בשנתון אינם כה בולטים (כמו שהם למשל, בהשוואה בין ילדי הרווחה לילדי הפנימיות החינוכיות). טיב ההתאמה הוא 0.724. מההבדלים הבולטים והמובהקים ניתן לזהות שלילדים שאינם ילידי ישראל, ובעיקר לאלו שהגיעו לארץ לאחר גיל 11, יש סיכוי גדול יותר להיות בפנימיות החינוכיות. כמו כן, מצב כלכלי פחות טוב, הן של היישוב והן של משפחת הילד, מגדילים במידה משמעותית את הסיכוי שילד יהיה בפנימייה חינוכית. מעניינת העובדה שלילדים שלהם אחים יש סיכוי רב יותר להיות בפנימייה חינוכית. כמו כן לילדים ממשפחה שבה שני ההורים נשואים יש פחות סיכוי להגיע לפנימייה חינוכית. הורים שהורשעו בפלילים מגדילים את הסיכוי להיות בפנימייה חינוכית, אך לא במידה שבה הם הגבירו את הסיכויים להיות בהשמה חוץ ביתית של הרווחה.

ה. השוואה בין ילדים במסגרות חוץ ביתיות (רווחה ופנימיות חינוכיות) בהשוואה ליתר ילדי השנתון

בחלק האחרון התמקדנו בהשוואה בין ילדים ששהו במהלך ילדותם במסגרת חוץ ביתית לבין שאר הילדים בשנתון. בחלק זה המשכנו את ההשוואה במאפייני הרקע לניתוח הבוחן את ההישגים של שתי הקבוצות, לאחר ניטרול ההבדלים במאפייני הרקע.

ה.1. גרסיה רב משתנית להשוואה בין משתני הרקע

בחלק זה נציג ניתוח גרסיה לוגיסטית רב משתנית, הבוחן את כלל משתני הרקע שיש בידינו ושואל כיצד מבחינים מאפייני הרקע האלה בין הילדים שהיו בהשמה חוץ ביתית (ברווחה ובחינוך) מול כל שאר הילדים בשנתון. ניתוח זה מאפשר לנבא את הסיכוי של ילדי 1989 להיות מטופלים על-ידי שירותי הרווחה ולשהות בפנימייה חינוכית בישראל במהלך ילדותם לעומת כל השאר.

לוח 25: גרסיה לוגיסטית לניבוי הסיכוי להיות מטופל על-ידי שירותי הרווחה או לשהות בפנימייה
חינוכית (בהשוואה לשאר הילדים בשנתון) באמצעות מאפייני הרקע

המשתנים	קטגוריות	מנת יחס הסיכויים	חי בריבוע	P < מובהקות
מין [אשה]	גבר	1.549	300.26	0.0001
קבוצת אוכלוסייה של הילד (יהודי)	נוצרי	1.093	3.45	0.0634
	יליד ישראל	1.128	3.76	0.0524
מוצא הילד [אחר]	יליד בריה"מ	1.582	54.33	0.0001
	יליד אתיופיה	7.979	807.37	0.0001
עולה חדש (משנת 2000) [אחר]	עולה חדש	1.748	111.82	0.0001
	אב יליד ישראל	0.836	27.87	0.0001
מוצא האב [אחר]	אב יליד בריה"מ	0.824	5.12	0.0236
	אב יליד אתיופיה	3.279	136.89	0.0001
קבוצת אוכלוסייה של האב (אחר) 1	אב ערבי	1.446	1.76	0.1850
	אב נוצרי	1.202	10.13	0.0015
מצב משפחתי של האב [אחר]	נשוי	0.951	0.85	0.3568
מצב משפחתי של האם [אחר]	נשואה	1.146	4.97	0.0258
מצב משפחתי של ההורים יחד [אחר]	שניהם נשואים	0.462	98.77	0.0001
מספר אחים מצד האב [אין]	יש אחים	1.417	39.49	0.0001
מדד חברתי כלכלי של יישוב מגורים		0.916	116.71	0.0001
הכנסה למשפחה לחודש (באלפי ש"ח)		0.970	477.45	0.0001
השכלת האב (שנות לימוד מקובץ)		0.825	124.99	0.0001
השכלת האם (שנות לימוד מקובץ)		0.981	1.16	0.2822
הרשעה בדיון של האם [אין]	הורשעה בדיון	3.356	169.73	0.0001
הרשעה בדיון של האב [אין]	הורשעה בדיון	2.057	318.88	0.0001
גם האם וגם האב הורשעו בדיון [לא]	הורשעו בדיון	4.875	18.75	0.0001

טיב התאמה $c = 0.752$ שיעור הניבויים המדויקים - 74.8%

מהניתוח עולה שמכלול מאפייני הרקע שנבחנו כאן מצליח להבחין בצורה יעילה למדי בין מי שהיו בטיפול הרווחה או שהו בפנימיית חינוכית לשאר ילדי השנתון (מדד התאמה של $C = 0.752$).

בחנו אילו משתני הרקע מנבאים בצורה יעילה יותר מי יהיה בטיפול הרווחה או בפנימייה חינוכית. באופן כללי ניתן לזהות מספר קבוצות משתנים מרכזיים:

מגדר: לבנים יש הסתברות גבוהה יותר להיות מטופלים, כאשר מנת יחס הסיכויים של בן יחסית לבת היא 1.549 ($\chi^2 = 300.26$).

עלייה: למי שנולדו מחוץ לישראל, או שהוריהם נולדו מחוץ לישראל יש סיכוי גדול יותר להיות בטיפול הרווחה או בפנימייה חינוכית. מצאנו שהמשתנה המבחין בצורה היעילה ביותר על הסיכוי להיות מטופל על-ידי שירותי הרווחה והחינוך, כאשר המשתנים האחרים תחת פיקוח, הוא יליד אתיופיה ($\chi^2 = 807.366$) מנת יחס הסיכויים של יליד אתיופיה להיות מטופל גבוהה כמעט פי 8 מזה של ילדים שאינם ממוצא אתיופי. גם מי שאביו נולד באתיופיה הוא בעל סיכוי רב יותר להיות בטיפול (מנת יחס סיכויים 1.582). לעומת זאת, בעוד שלילדים שנולדו בברייה"מ יש סיכוי רב יותר להיות בקבוצת הטיפול (רווחה או פנימיית חינוכית), הרי לילדים שאביהם נולדו בברייה"מ יש דווקא סיכוי נמוך יותר להיות בקבוצת הטיפול (0.836).

מצב סוציו-אקונומי: כל עלייה באלף שקלים בהכנסה המשפחתית מורידה את מנת יחס הסיכויים להיות מטופל על-ידי שירותים אלה פי 0.97 ($\chi^2 = 477.45$). גם למשתנה השכלת האב יש השפעה מרכזית

(chi square =124.99) על הסיכוי להיות מטופל ככל שהשכלת האב גבוהה יותר, יורדת מנת יחס הסיכויים להיות מטופל פי 0.825. משתנה מנבא נוסף הוא מדד חברתי-כלכלי של יישוב מגורים (chi square =116.71). כל עלייה של נקודה אחת במדד החברתי-כלכלי מורידה את יחס הסיכויים פי 0.916.

הורים עבריינים: מנת יחס הסיכוי של ילדים לאמהות שהורשעו בדין, גבוה פי 3.356 להיות מטופלים מסיכוייהם של ילדים לאמהות שלא הורשעו בדין (chi square = 169.73). אב שהורשע בדין מגדיל את יחס הסיכוי להיות מטופל פי 2.057 (chi square = 318.88). לגבי הילדים (שמספרם אינו רב) שגם אביהם וגם אמם הורשעו בדין הרי יחס הסיכויים להיכלל בקבוצת המטופלים ברוחה ובפנימיות החינוכיות הוא גבוה במיוחד - 4.875.

ה.2. ניבוי משתני מצב ותוצאות לאחר שליטה סטטיסטית על מאפייני הרקע באמצעות שיטת

Propensity Score -ה

כפי שידוע, וניתן לראות בבירור גם בממצאי המחקר הנוכחי, ישנם הבדלים ניכרים במאפייני הרקע בין הילדים המגיעים לטיפול שירותי הרווחה והשוהים בפנימיות חינוכיות לבין שאר עמיתיהם בשנתון. משום כך ברור שחלק לפחות ממאפייני המצב והתוצאות שאליהם הם מגיעים במהלך ילדותם ולקראת סיום הטיפול במסגרות לרווחת הילד, נובעים ממאפייני הרקע שלהם. כל השוואה בין ילדים אלו לאחרים מבחינת מצבם בהגיעם לגיל בגרות, חייבת להביא בחשבון, או "לנטרל" ככל האפשר, את ההבדלים במאפייני הרקע של הקבוצות השונות.

במחקר הנוכחי השתמשנו בטכניקה שבה נעשה שימוש הולך וגובר בשנים האחרונות: Propensity Score Matching. PMS היא גישה חדשה יחסית, שפותחה כדי להעריך בצורה יעילה יותר גורמים סיבתיים, במצבים שבהם אין מערך ניסוי קלסי, המאפשר בידוד מלא של הגורם הסיבתי באמצעות הקצאה מקרית. שיטה זו מנסה להגיע לפיקוח יעיל על השפעת גורמים המאיימים על התוקף הפנימי באמצעות טכניקה היוצרת שני מדגמים (קבוצת 'טיפול' וקבוצת 'ביקורת') הדומים במידה הרבה ביותר האפשרית במאפייני הרקע ושונים, ככל הניתן, רק בנוכחות של 'הטיפול' (במקרה זה, האם היה בטיפול הרווחה או שהה בפנימייה הטיפולית). יצירת המדגמים נעשית בטכניקה המתבססת על חישוב פרמטר הנקרא ה-Propensity Scores, עבור כל אחד מהנבדקים בקבוצת ה'טיפול' ובקבוצת ה'ביקורת', ועל ידי יצירת צמדנים של זוגות נבדקים (אחד מקבוצת ה'טיפול' והאחר מקבוצת ה'ביקורת'). הדומים במידה המקסימלית בפרמטר זה (ומשום כך הדומים ביותר מבחינת פרופיל מאפייני הרקע שלהם).

גישה זו מכילה ארבעה צעדים (Barth, Greeson, Green, Hurely, & Sisson, 2007):

1. שימוש בתיאוריה ולמידה ממחקרים קודמים באשר למאפייני רקע העשויים להיות קשורים לתוצאות ומשום כך נדרש לפקח עליהם סטטיסטית.
2. שימוש במאפייני הרקע כמנבאים ברגרסיה לוגיסטית בה המשתנה התלוי הוא דיכוטומי (במקרה שלנו: מקבל טיפול או לא מקבל טיפול). כך ניתן לאמת האם מאפייני הרקע אכן מבדילים בין הקבוצות.
3. על סמך הרגרסיה הלוגיסטית מחושבת ההסתברות של כל נבדק במדגם להיות בקבוצת ה'טיפול'. ההסתברות המנובאת ($\log\left[\frac{1-p}{p}\right]$) מוגדרת כ-Propensity Score לקבל טיפול. נעשה תהליך של בחירת נבדק מקבוצת הטיפול ומציאת נבדק בקבוצת הביקורת בעל ציון PS דומה. הזוגות המזווגים יוצרים מדגם חדש ומתואם. כדי לבצע את הזיווג בצורה היעילה ביותר השתמשנו בשיטה הידועה כ "השכן הקרוב ביותר" ("A one to one nearest neighbor"). באמצעות ניתוח זה ניתן בהמשך להשוות את התוצאות של הילדים בתוך כל "זוג של ילדים דומים", ולראות אם גם כשבוחנים שני ילדים הדומים במאפייני הרקע, יש עדיין הבדל בתוצאות בין מי שהיה בטיפול הרווחה/ חינוך למי שלא היה. נזכיר שוב, שצימוד (matching) נעשים במחקר הנוכחי רק על סמך מאפייני הרקע הידועים בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ואין באפשרותנו לבצע צימוד על סמך 'מאפיינים רכים' יותר, כגון רמות האלימות האינטימית בין ההורים.
4. על בסיס המדגם המתואם (לאחר הצימוד) משלימים את הניתוח הרב משתני על משתנה התוצאה הנחקר.

במחקר הנוכחי קבוצת המטופלים כוללת 7,922 ילדים, ומורכבת מ-6 תת-קבוצות: פנימיות מינהל החינוך ההתיישבותי, פנימיות בפיקוח משרד הרווחה, אומנה, חסות הנוער, סידור חוץ ביתי אחר וטיפול של הרווחה בקהילה. הקבוצות האלה שונות במאפייני הרקע של הילדים המשתייכים אליהן.

לוח 26 מתאר את המאפיינים הדמוגרפים של קבוצות החקירה באוכלוסייה הכללית (ילדי שנתון 1989) בקבוצת המטופלים ברווחה ובפנימיות החינוכיות ובקבוצת ההשוואה (קבוצת הצימוד) לפני ואחרי הצימוד. מן הלוח ניתן לראות, כי בהשוואה בין אוכלוסיית המטופלים לבין יתר ילדי השנתון שאינם מטופלים (לפני הצימוד) נמצאו הבדלים מובהקים. עוד עולה מן הלוח כי הזיווג התבצע בצורה יעילה. לאחר הצימוד, כאשר משוונים בין פרופיל מאפייני הרקע של הילדים בטיפול לבין קבוצת ההשוואה (של ילדים שזיווגנו להם שאינם בטיפול) הצטמצמו רוב ההבדלים בין הקבוצות לכ - 0 הבדל. עם זאת, מאחר שלא קיים "צימוד מושלם", עדיין ישנם הבדלים קטנים אך מובהקים בממוצעי המשתנים הבאים: ילידי אתיופיה ועולים חדשים (המאפיינים יותר את קבוצת הטיפול), 13-15 שנות לימוד של האב ו-13-15 שנות לימוד של האם (המאפיינים יותר את קבוצת ההשוואה).

לוח 26: קבוצות חקירה באוכלוסייה הכללית ובקבוצות הצימוד (אחוזים וממוצעים)

מאפייני רקע		לפני הצימוד		אחרי הצימוד	
		יתר ילדי השנתון (n=85,291)	מטופלים ברווחה ובפנימיות החינוכיות (n=7,922)	מטופלים ברווחה ובפנימיות החינוכיות (n=7,922)	קבוצת ההשוואה לאחר הצימוד (n=7,922)
מין	(אשה)				
	גבר	50.4%***	60.1%***	60.1%	60.1%
חמישוני מדד חברתי כלכלי של יישוב מגורים	(אחר)				
	יליד ישראל	5.7%***	5.4%***	5.4%	5.4%
מוצא הילד	(אחר)				
	יליד ישראל	79.6%***	60.4%***	60.4%	61.7%
	(אחר)				
	יליד בריה"מ	13.6%***	22.4%***	22.4%	23.0%
מוצא האב	(אחר)				
	יליד אתיופיה	1.2%***	12.1%***	12.1%**	10.8%**
	(אחר)				
	אב יליד ישראל	54.3%***	37.2%***	37.2%	38.4%
מצב משפחתי של האב	(אחר)				
	אב יליד בריה"מ	3.0%***	2.2%***	2.2%	2.2%
	(אחר)				
	אב יליד אתיופיה	0.5%***	2.0%***	2.0%	2.2%
מצב משפחתי של האם	(אחר)				
	נשוי	84.6%***	65.9%***	65.9%	65.4%
מצב משפחתי של האם	(אחר)				
	נשואה	83.6%***	63.6%***	63.6%	63.0%
מצב משפחתי של ההורים יחד	(אחר)				
	שניהם נשואים	81.00%***	58.0%***	58.0%	57.3%
עולה חדש (משנת 2000)	(אחר)				
	עולה חדש	2.9%***	9.7%***	9.7%**	8.5%**
קבוצת אוכלוסייה של הילד	(יהודי)				
	נוצרי	5.9%***	12.1%***	12.1%	13.0%
קבוצת אוכלוסייה של האב	(אחר)				
	אב ערבי	0.1%***	0.2%**	0.2%	0.0%
	(אחר)				
	אב נוצרי	3.7%***	7.3%***	7.3%	8.1%
הכנסה למשפחה לחודש באלפי ש"ח		16,918***	8,927***	8,927	8,923

מאפייני רקע	לפני הצימוד				אחרי הצימוד	
	יתר ילדי השנתון	מטופלים ברווחה ובפנימיות החינוכיות	מטופלים ברווחה ובפנימיות החינוכיות	קבוצת ההשוואה לאחר הצימוד	קבוצת ההשוואה לאחר הצימוד	
השכלת האב (שנות לימוד מקובץ)	אחר					
	עד 8 שנות לימוד	13.6%***	30.9%***	30.8%	30.9%	
	אחר					
	9-12	47.4%*	48.7%*	46.8%	48.7%	
	אחר					
	13-15	17.1%***	10.6%***	12.4%**	10.6%**	
	אחר					
16 שנות לימוד ומעלה	22.0%***	9.8%***	10.0%	9.8%		
השכלת האם (שנות לימוד מקובץ)	אחר					
	עד 8 שנות לימוד	11.9%***	25.7%***	24.7%	25.7%	
	אחר					
	9-12	47.6%***	49.6%**	48.1%	49.6%	
	אחר					
	13-15	22.2%***	14.8%***	17.2%**	14.8%**	
	אחר					
16 שנות לימוד ומעלה	18.4%***	9.9%***	9.9%	9.9%		
מספר אחים מצד האב	אין אחים					
	יש אחים	95.3%***	87.6%***	88.0%	87.6%	
הרשעה בדיון של האם	לא					
	כן	1.1%***	3.9%***	4.1%	3.9%	
הרשעה בדיון של האב	לא					
	כן	6.1%***	14.5%***	15.7%	14.5%	
גם האם וגם האב הורשעו בדיון	לא					
	כן	0.5%***	1.7%***	1.8%	1.7%	

קבוצת ההתייחסות במשתנים קטגוריאליים מוצגת לאחר שם המשתנה.

$P < .05$, $**P < .01$, $***P < .001$ *

מובהקות התוצאות על פי מבחני Chi-square ועל פי T-Tests.

לאחר יצירת קבוצות הטיפול וההשוואה ערכנו ניתוח רב משתני נוסף, שנועד לנבא את ההסתברות לקבל טיפול בשתי הקבוצות שלאחר הצימוד. מדד טיב ההתאמה שהתקבל אינו מספק ($C=0.519$). המשמעות היא שלא קיים הבדל במאפייני הרקע בין קבוצת הטיפול לקבוצת הבקרה, כלומר: הזיווג יעיל.

לוח 27 מציג את עיבוד הנתונים לאחר הצימוד. הוא בוחן את השאלה, האם לאחר שאנו מנטרלים (ככל יכולתנו) את ההבדלים במאפייני הרקע בין שתי הקבוצות, עדיין יש הבדלים בין הילדים בקבוצת ה'טיפול' וקבוצת ה'ביקורת', במצב ובתוצאות שאליהם הגיעו. באופן כללי מלוח 27 ניתן לראות כי גם לאחר ניטרול מאפייני הרקע השונים, ילדי קבוצת ההשוואה במצב טוב יותר מהילדים בקבוצת ה'טיפול': הגיעו להישגים חינוכיים גבוהים יותר מקבוצת הטיפול. ההבדלים הם מובהקים (מלבד במשתנה "זכאים לבגרות" בקרב ילדי הפנימיות החינוכיות, אשר לא יצא מובהק, ועל כן רמת הזכאות לבגרות שווה בין קבוצת הטיפול לקבוצת ההשוואה). כמו כן, בקרב הילדים בקבוצת הטיפול גבוה שיעור המעורבים בפעילות עבריינית ושיעור המוכרים ליחידה לקידום נוער באופן מובהק. באשר לבנות, נמצאו הבדלים מובהקים במשתנה "עברו הפסקת הריון" בכל סוגי המסגרות, מלבד באומנה, ובלידה עד גיל 19, ההבדלים הבולטים הם בעיקר באומנה ובחסות הנוער.

במבט השוואתי, מעבר לקבוצות השונות, ניתן לראות שלאחר ניטרול מאפייני הרקע באמצעות השיטה הסטטיסטית שתיארנו, הפערים הגדולים ביותר בין קבוצת הביקורת לקבוצת מחקר הייתה בקבוצת הצעירים שהיו בחסות הנוער. בין היתר ניתן לראות שההסתברות לזכאות לבגרות בקרב קבוצת הביקורת לצעירים אלו הייתה קרובה לפי שמונה וחי מהצעירים בחסות, וההסתברות לעמידה בסף הכניסה לאוניברסיטה הייתה גבוהה פי יותר מ-12 בקרב קבוצת הביקורת בהשוואה לצעירים בחסות. הפערים הקטנים ביותר היו בדרך כלל בין הילדים באומנה לאחרים, ובכללם מי שהיו בטיפול בקהילה ולא בהשמה.

לוח 27: השוואת ממוצעי המשתנים התלויים בין קבוצות הצימוד

משתני תוצאה	פנימית רווחה		חסות הנוער		אומנה		פנימית מנהל החינוך ההתיישבותי		סידור חוץ ביתי אחר		סידור בקהילה	
	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן
ניגשו לבגרות	64.8***	76.5***	63.8*	54.1*	63.1***	18.8***	61.3***	38.6***	65.6**	37.5**	62.2***	46.8***
זכאים לבגרות	37.4	38.2	31.2*	22.5*	36.9***	4.3***	33.3***	12.0***	31.3**	12.5**	35.4***	15.2***
עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות	31.0**	28.5**	25.2**	15.1**	30.5***	2.4***	28.1*	6.9*	23.4***	9.4***	29.1***	10.1***
נפתחו להם תיקים פליליים	9.5***	13.5***	10.1***	23.4***	9.9***	84.2***	9.9***	30.9***	6.3***	48.4***	10.3***	29.2***
מוכרים ליחידה לקידום נוער	5.6**	7.0**	9.2	11.9	6.7***	72.8***	6.5***	19.4***	3.1**	25.0**	6.3***	16.9***
ילדו עד גיל 19	2.4	2.8	0.0***	10.6***	3.4***	13.2***	2.4***	6.9***	4.0	15.2	2.3	4.6
עברו הפסקת הריון	3.3***	6.9***	3.5	5.7	2.3***	19.8***	3.7*	7.3*	0.0*	12.1*	3.3**	8.1**

*P<.05, **P<.01, ***P<.001*

מובהקות התוצאות על פי מבחני Chi-square ועל פי T-Tests.

דיון

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לתאר את מאפייני הרקע וגורמי הסיכון של ילדים ובני נוער שטופלו בקהילה ושל אלו שטופלו במסגרות חוץ ביתיות ולבחון את המצב והתוצאות השונות שאליהן הגיעו ילדים שטופלו במסגרות השונות. המחקר התבסס על מעקב אחר שנתון של ילדים במהלך ילדותם באמצעות חיבור שנעשה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בין מספר רב של קבוצים אדמיניסטרטיביים מקורות שונים ובהם משרדי הפנים, הרווחה, החינוך, בטחון פנים ובריאות.

בחלקים הבאים נדון בממצאים המרכזיים שהתקבלו ובמשמעויות שלהם. זהו מחקר ראשוני ויש להתייחס לממצאים בזהירות הראויה. הממצאים הם רבים ומורכבים, וחלקם דורש המשך העמקה ועיבוד נוסף. הם מוצגים לשם דיון ביקורתי, ציבורי ומקצועי, במטרה לקדם את הלמידה על מצבם של ילדים המטופלים במסגרות חוץ ביתיות ובקהילה.

שיעורי השמה חוץ ביתית במהלך הילדות

במחקר הנוכחי זיהינו מעל ל-120,000 ילדים שנולדו בשנת 1989 ובשנת 2008 היו בני 19 החיים בישראל. אחת השאלות הראשונות ששאלנו היא כמה מתוכם היו במהלך ילדותם במסגרת חוץ ביתית או שטופלו על ידי הרווחה, ובמילים אחרות - מה הסיכוי של ילד בישראל להיות במהלך ילדותו בטיפול הרווחה או במסגרת חוץ ביתית. זהו מידע רלבנטי להבנה של מערכת השירותים לילדים נפגעי התעללות והזנחה, המשקף את המידה שבה מערכת הרווחה נוטה להגיע למספר רב של ילדים ועד כמה ילדי ישראל נחשפים להוצאה מהבית. מעקב אחר נתונים לאורך זמן והשוואות עם מערכות רווחה אחרות עשויים לתת פרספקטיבה להבנת המצב בישראל, כחלק מהדיון הציבורי על הדרך שבה מערכת הרווחה מתמודדת עם הצרכים של ילדים נפגעי התעללות והזנחה.

למרות חשיבות השאלה, מקריאת הספרות המקצועית התברר שאין כמעט מידע בארץ ובעולם על סוגיה זו. יש אמנם מידע על מספר הילדים הנמצאים בשנה מסוימת במסגרת חוץ ביתית, אך מהנתון הזה קשה להעריך איזה שיעור מהילדים נחשפים להשמה חוץ ביתית. זאת, משום שיתכן שמדובר בקבוצה קטנה יחסית של ילדים הנמצאת בהשמה במשך שנים רבות ('כמעט אותם הילדים נספרים כל שנה'), או לחילופין, ייתכן שכל שנה נחשפים ילדים אחרים ונוספים להשמה (וילדים אחרים עוזבים את המערכת במספרים גדולים), ומדובר בכל שנה במספר רב של ילדים שלא היו בהשמה בשנים קודמות. במחקר הנוכחי ניסינו להתמודד עם הערכת הסיכוי להשמה חוץ ביתית על ידי מעקב אחר שנתון שלם, ולבחון לגבי כל אחד מילדי השנתון אם אי פעם במהלך ילדותו הוא היה בהשמה חוץ ביתית או טופל בקהילה על ידי הרווחה.

מהממצאים עולה ש- 3.8% מילדי השנתון שהו במהלך ילדותם בישיבות ועוד 3.9% שהו בפנימייה חינוכית. כלומר, כמעט - 8% מהילדים בשנתון שהו במהלך ילדותם במסגרת חוץ ביתית שאליה הגיעו מבחירה של ההורים, שלא במסגרת השמה חוץ ביתית על ידי שירותי הרווחה. זאת, בהשוואה ל- 1.7% מילדי השנתון שהיו במסגרת השמה חוץ ביתית מטעם שירותי הרווחה. זהו נתון בעל חשיבות הראוי להמשך למידה ודיון משום שמקובל לטעון שבישראל השמה חוץ ביתית היא פתרון נפוץ בהשוואה למקומות אחרים בעולם, 'ולראייה' מקובל לצטט מספר של בין 65,000 ל- 75,000 ילדים הנמצאים בכל נקודת זמן בהשמה חוץ ביתית בישראל, המהווים כשלושה אחוז מכלל הילדים בגילאים הרלבנטיים (למשל, Dolev, Ben Rabi & Zemach-Marom, 2009). זאת, למשל, בהשוואה לנתונים מאנגליה שבה 0.55% מילדים נמצאים בטיפול חוץ ביתי בשנה מסוימת (DCFS, 2008), לדיווחים משבדיה המצביעים על כ- 0.8% של ילדים בהשמה בנקודת זמן מסוימת (NORCROSS, 2007 in Ejrnaes, Ejrnaes & Fredriksen, 2009), ולממצאים מדמרק הנחשבת כמדינה עם שיעור השמות רב של 1.2% (Ejrnaes et al., 2009). הממצאים הנוכחיים מצביעים על כך, שהשמות הקשורות לרווחה והנעשות כדרך להתמודד באופן ישיר עם סיכון להזנחה והתעללות, הן רק חלק קטן מכלל המקרים שבהם ילדים מתחנכים מחוץ לביתם.

ההשוואה היחידה שאנו יכולים לערוך בין ממצאי מחקרנו לממצאי מחקר דומה בעולם, היא למחקר רחב היקף הנערך בשבדיה. במסגרת המחקר יצרו החוקרים בסיס מידע המקיף 12 שנתונים של ילדים שנולדו בשבדיה (1972 - 1983) והיו בחיים ומתגוררים בשבדיה בגיל 18. על בסיס מידע זה מעריכים החוקרים (Franzen & Vinnerljung, 2006) ש- 3% מילדי שנתונים אלו חוו השמה חוץ ביתית עד להגיעם לבגרות. זהו שיעור גבוה במידה ניכרת ממה שאנו מצאנו. יש לציין עם זאת, שחלק גדול מאוד של השמות אלו בשבדיה היו קצרות טווח ורק 0.7% נמשכו חמש שנים או יותר.

אין בידינו נתונים להשוואה עם מערכות רווחה אחרות נוספות, ואף לא עם מערכת הרווחה בישראל לאורך השנים. ייתכן שבשנים האחרונות, עם הגברת הדגש על מניעת השמה חוץ ביתית באמצעות המדיניות של 'עם הפנים לקהילה', יש ירידה בשיעור הילדים הנחשפים במהלך חייהם להשמה חוץ ביתית. יש מקום להמשך מחקר על שנתונים נוספים כדי לקבוע האם יש נטייה ברורה להפחתה במספר הילדים שהגיעו במהלך ילדותם למסגרת רווחה חוץ ביתית.

מאפייני רקע המבחינים בין הקבוצות

במסגרת המחקר השווינו במאפייני הרקע של הקבוצות השונות שחקרנו. ככלל, ניתן לומר שניתן לזהות הבדלים ניכרים בין שלוש הקבוצות המרכזיות שבחנו, ילדים שהיו בהשמה חוץ ביתית של הרווחה, ילדי פנימיית חינוכית ושאר ילדי השנתון, וכן בין תת הקבוצות השונות של ילדים בטיפול הרווחה - ילדים בפנימיות, אומנה, חסות הנוער, השמה חוץ ביתית אחרת, וילדים בטיפול בקהילה שלא היו בהשמה חוץ ביתית. הבדלים אלו, שעל חלקם נעמוד בחלקים האחרים בדיון, דומים באופן כללי לדפוסי ממצאים ממחקרים אחרים בעולם שבחנו את ההבדלים בין 'ילדי רווחה' לילדים אחרים, במתודולוגיות שונות. ההבדלים נמצאו הן במאפייני הרקע של ההורה והן במה שניתן לראות כמאפייני המצב של הילדים במהלך ילדותם. בחלקים הבאים נעמוד על חלק מדפוסי ההבדלים ונדון במשמעות שלהם.

מין הילד

באופן כללי נמצא שבנים הם בסיכון רב יותר להיכלל בקבוצות של הילדים הנמצאים במסגרות של הרווחה, ובעיקר במסגרת של חסות הנוער. בתחום זה לא נמצאו הבדלים ניכרים בהתפלגות בין השמה חוץ ביתית ברווחה לבין טיפול בקהילה.

קבוצת אוכלוסייה

המחקר נערך בקרב ילדים השייכים לקבוצת האוכלוסייה של ילדים יהודים ו'אחרים'. יש סימנים לכך שיש קבוצה לא גדולה של ילדים השייכים לקבוצה זו אך הם עצמם לא יהודים, או שהורים לא יהודים והם בסיכון גבוה במיוחד להשמה חוץ ביתית ברווחה (בעיקר ילדים שאביהם ערבי). קשה להשוות בין מחקר שנערך על ילדי קבוצות הרוב בישראל לבין מחקרים אחרים בעולם, אך ברבים מהם נמצא ששייכות לקבוצת מינוט היא גורם סיכון להשמה חוץ ביתית ולמעורבות ברווחה. מהממצאים במחקר זה עולה שהקבוצה של ילדים השייכים לקבוצת האוכלוסייה הערבית דווקא מופנים פחות להשמה חוץ ביתית ברווחה, אך קבוצת הילדים הקטנה של ילדים שהם נוצרים, או שאביהם ערבי, נמצאים בסיכון מיוחד להשמה חוץ ביתית. למרות המספר הקטן יש מקום להמשיך ולבדוק את המאפיינים של קבוצה מיוחדת זו.

נישואין ופטירה של הורים

ההשוואות השונות שערכנו בין ילדים מהקבוצות השונות באשר למאפייני הוריהם מראים שבאופן עקבי ילדים ממשפחות לא שלמות - עקב פטירה של הורה או עקב כך שההורים גרושים או אינם נשואים - נמצאים בסיכון רב יותר לחוות השמה חוץ ביתית, בעיקר של הרווחה. בין היתר נמצא שבעוד שבקרב ילדי השנתון שיעור פטירה של אחד מההורים נמוך מעשרה אחוז, הרי בקרב הילדים במסגרות השונות, כולל בקרב הילדים שטופלו על ידי שירותי הרווחה בקהילה, השיעור הזה גבוה במידה משמעותית, לפחות כפול. תופעה זו בולטת בעיקר בקרב ילדי האומנה ששם שיעור הפטירות הוא פי ארבעה מהשיעור באוכלוסייה. הפערים בין הקבוצות בשיעורי הפטירה של הורים דומים במידה רבה לממצאי מחקר שנערך בשבדיה (Franzen & Vinnerljung, 2006) שבו נמצא שכ- 26% מהילדים שהיו בהשמה חוץ ביתית איבדו לפחות אחד מהוריהם עד גיל 18 בהשוואה ל-4% בלבד מהאוכלוסייה הכללית.

דפוס הממצאים הנוגע למצב המשפחתי של ההורים (נישואין וגרושים) דומה למדי. שיעור המשפחות שבהם שני ההורים נשואים (לא בהכרח זה לזה), נמוך מאוד בקרב הקבוצות שבחנו, בהשוואה לאוכלוסייה הכללית. במקביל, שיעור המשפחות שבהם שני ההורים גרושים גבוה. תופעות אלו בולטות פחות בקרב ילדי הפנימיות החינוכיות, אופייניות לילדים בטיפול הרווחה בהשוואה לשאר הילדים, ובולטות בעיקר בקרב הילדים שטופלו במהלך ילדותם במשפחת אומנה. בספרות המחקרית קשה למצוא התייחסות לסוגיה של נישואין או גרושים בין ההורים, אך בולטים הממצאים המראים, ששיעור הילדים שגדלו במשפחה חד הורית גבוה במיוחד בקרב הילדים בטיפול הרווחה. למעשה, במחקר של פרנץ ועמיתיה (Franzen et al., 2008) להיות ילד למשפחה חד הורית הוא המשתנה המבחין ביותר בין ילדים בטיפול הרווחה לילדים אחרים.

הממצאים שבידינו אינם מבחינים בין ילדים שהתא המשפחתי נשבר (עקב פטירה או גירושין שלא הביאו לבניית משפחה חדשה) לפני שהגיעו להשמה (ואולי פטירה זו הייתה אחת הסיבות שהובילו להשמה) או לאחר שהגיעו להשמה. עם זאת, לממצא זה יש משמעות לגבי עתידם. מחקרים על מסיימי השמה חוץ ביתית מצביעים על הפגיעות המיוחדת שלהם והצורך שלהם בתמיכה. הממצאים כאן מדגישים שקשה לבסס את התמיכה על ההורים כיחידה משפחתית שתתמוך בילדם היוצא לעצמאות. תופעה זו בולטת במיוחד באשר לילדים באומנה המאופיינים בשיעור גבוה של פטירות הורים ושל הורים לא נשואים.

כמו כן, יש להפנות את תשומת הלב לעובדה שבין המאפיינים הבודדים המבחינים בצורה בולטת בין ילדים בהשמה חוץ ביתית ברווחה לבין ילדים בטיפול הרווחה בקהילה, היא העובדה שילדים במשפחות ששני בני הזוג אינם נשואים מופנים יותר להשמה חוץ ביתית. נראה שיש מקום לבחון תופעה זו במטרה ללמוד האם מגוון הפתרונות בקהילה אינו מתאים לקבוצת ילדים זאת, אולי משום שההורה היחיד, בדרך כלל האם, אינו יכול ליצור סביבה ביתית המאפשרת השארת הילד בביתה, או אולי משום שרשויות הרווחה אינן מפנות משאבים מתאימים לחזק את התא המשפחתי והאלטרנטיבה הנבחרת היא הוצאה מהבית. יש לבחון לעומק אפשרויות אלו ואחרות במטרה לבחון חלופות יעילות יותר למניעת השמה חוץ ביתית של ילדים ממשפחות אלו, אם אין בה צורך ברור לשם שמירה על טובתו של הילד.

ייתרה מזו, כפי שנרחיב ונטען בהמשך, חלק מרכזי מהפתרון אינו בידיה של מערכת השירותים לרווחת הילד, אלא באחריות מערכות חברתיות רחבות יותר שעליהן לעצב מדיניות וחקיקה המפחיתים את גורמי הסיכון או מתנוות השפעתן על ילדים. מערכת תמיכה במשפחות חד הוריות עשויה למנוע את הצורך במקרים רבים למצוא פתרונות פרטניים לילדים ממשפחות חד הוריות (על ההשפעות של המדיניות החברתית כלפי נשים חד הוריות ראו Ozawa & Lee, 2008).

עליה

כאן הבחנו בין ארץ לידה של ההורים ושל הילד וכן בין ילדים שעלו לארץ בגיל 11 או יותר לבין השאר. הממצאים מצביעים על כך שהנוכחות של ילדים לעולים חדשים ושל ילדים שהם עצמם נולדו בארץ אחרת אינה דומה בין הקבוצות השונות שחקרנו. ראשית, בולטת הנוכחות של ילדים עולים ובני עולים בקרב הילדים בפנימיות החינוכיות ובחסות הנוער. הנוכחות היחסית של ילדים שעלו מאתיופיה או שהוריהם עלו מאתיופיה, גם בהשוואה לעולים מבריה"מ היא גבוהה מאוד בשתי מסגרות שונות אלו, ובכלל בקרב כלל הילדים המעורבים בשירותי הרווחה. בין היתר ניתן לראות מעורבות רבה מאוד בפלילים של ילדים עולים מאתיופיה. ממצאים רבים בישראל מצביעים על המצב הקשה של ילדי עולים מאתיופיה במספר רב של תחומים (ראו למשל Zeira, 2009). המחקר הנוכחי ממשיך ומציג נתונים מדאיגים על השיעור הגבוה של ילדי עולים מאתיופיה במסגרות רווחה ובעיקר על המעורבות הרבה יחסית שלהם בעבריינות ושהות במעונות חסות הנוער.

דפוס ממצאים מעניין נמצא לגבי עולי חבר העמים והפנימיות החינוכיות - בעוד ששיעור הילדים עולי בריה"מ בפנימיות החינוכיות עולה בצורה משמעותית על חלקם באוכלוסייה, שיעור הילדים שהוריהם הם עולים מחבר העמים בקרב ילדי הפנימיות החינוכיות הוא דווקא נמוך מהשיעור באוכלוסייה. כמובן שאין הפתעה בכך ששיעור העולים בפנימיות החינוכיות הוא גבוה במיוחד, זאת משום שזו אוכלוסיית יעד מרכזית של פנימיות אלו באופן היסטורי. עם זאת, ככל הידוע לנו הנוכחות המעטה יחסית בפנימיות אלו של ילדים שנולדו בישראל אך הוריהם הם עולים מחבר העמים טרם זוהתה. יש מקום להמשיך ולבחון סוגיה זו משום שיתכנו לה הסברים שונים, שלכל אחד מהם השלכות שונות על הפנימיות. בין היתר ייתכן שהעולים מחבר עמים השתלבו בחברה הישראלית כך שאינם זקוקים למערכת זו עבור ילדיהם, כפי שהם היו זקוקים בתחילת הדרך. ייתכן גם שיש כאן עמדה ערכית של קבוצה זו המתנגדת לבחירה בהוצאת ילדם מהבית.

עבריינות הורים

עבריינות הורים היא מאפיין המבחין בצורה חזקה בין הילדים בקבוצות השונות במחקר. לדוגמה, בקרב ההורים של הילדים הנמצאים בסידור חוץ ביתי של הרווחה, שיעור האבות המורשעים הוא יותר מפי שלושה בהשוואה לשיעור בקרב האבות של שאר הילדים בשנתון. תופעה זו בולטת אף יותר בקרב האמהות - שיעור האמהות העבריינות בקרב ילדים באומנה הוא כמעט פי עשרה משיעורן בכלל ילדי השנתון, וכמעט פי ארבעה בקרב הילדים בטיפול בקהילה בהשוואה לשאר ילדי השנתון. מעניין ששיעור העבריינים בקרב האבות והאמהות של הילדים בחסות הנוער אינו בולט בהשוואה לשיעורים בקבוצות האחרות של ילדי הרווחה.

מצב סוציו-אקונומי-עוני

במסגרת המחקר בחנו שורה של אינדיקטורים למצב הסוציו-אקונומי של ההורים: המדד הכלכלי-חברתי של היישוב, הכנסת ההורים (השכירים), האם המשפחה מקבלת שירותים משרותי הרווחה והשכלת אב ואם. כצפוי, מדדים אלו (מלבד המדד החברתי - כלכלי של היישוב המתנהג בצורה מורכבת יותר), מבחינים בצורה ברורה בין הילדים שטופלו על ידי שירותי הרווחה או היו בפנימייה חינוכית לבין שאר ילדי השנתון. דפוס זה היה מעט פחות בולט באשר לילדים שהיו בפנימיות חינוכיות, אך עדיין ההבדלים בינם לבין שאר ילדי השנתון (שאינם ברווחה) גדולים.

הממצאים על כך שילדים ממשפחות עניות מגיעים יותר להשמה חוץ ביתית אינם מפתיעים, והם דומים לממצאי מחקרים דומים בעולם. פרנצן וחבוריה (Franzen et al., 2008) סוקרים את הספרות, שלטענתם היא מועטה למדי, על המאפיינים של ילדים שנכנסו להשמה חוץ ביתית, ומראים שהממצאים באירופה חוזרים ומראים שבקרב ילדים ממשפחות לא שלמות (הורה יחיד), ממצב (Franzen et al., 2008) נמוך, בעלי השכלה נמוכה והשייכים למיעוט אתני, ובעיקר משפחות שלהן צירוף של מספר גורמי סיכון הסיכויים להשמה חוץ ביתית עלו עשרות ומאות מונים, בהשוואה למשפחות שלא היו להם גורמי סיכון אלו. למשל, במחקר פורץ דרך של בבינגטון ומיילס (Bebbington & Miles, 1989) הם בחנו את כל הכניסות להשמה בששה חודשים רצופים ב-108 רשויות מקומיות באנגליה והשוו את מאפייני ההורים של הילדים לאלו של סקר חברתי מייצג. הממצאים הצביעו על כך שמאפיינים סוציו-דמוגרפיים, הדומים במידה רבה לאלו שנמצאו כאן, מבחינים היטב בין מי שהופנו להשמה לבין ילדי אחרים. למעשה, הם חישבו והראו שילדים ממשפחות שלהם אין גורמי סיכון סוציו-דמוגרפיים יש סיכוי של אחד ל-7,000 להיכנס להשמה חוץ ביתית, אך, אם היו מספר רב של גורמי סיכון, ההסתברות עלתה לאחד מכל עשרה ילדים.

הדיון בממצאים אלו בספרות נוגע לעיתים תכופות בשאלה האם הנוכחות הרבה בהשמה של ילדים ממשפחות עניות נובעת מכך שהמדובר בצירוף של גורמי סיכון רבים הכרוכים בעוני. בין היתר מדובר על גורמים שנבחנו כאן כמו חד הוריות ועבריינות הורים, אך גם על שורה ארוכה של גורמים אחרים השכיחים בקרב משפחות בעוני, כמו בריאות לקויה של הורים, אלימות במשפחה ועוד. זאת, לעומת האפשרות שמשפחות עניות נגישות יותר לשירותי הרווחה עקב תלותן בה, ויש להם הרבה פחות משאבים המאפשרים התנגדות להתערבות של מערכת הרווחה (Franzen et al., 2008).

סביר להניח שהמציאות משלבת את שני הגורמים. יחד עם זאת, אנו מבקשים דווקא להדגיש את עמדתו ארוכת השנים של פלטון (Pelton, 1978, 2008), הטוען שהעוני ונגזרותיו הם המקור המרכזי האחראי לכך שילדים מזוהים כנפגעי התעללות והזנחה ומועברים להשמה חוץ ביתית. לדבריו, הטענה של השירותים להגנת הילד שהם 'עיוורים' למעמד חברתי של הילד ('classlessness') ופועלים רק על פי העדויות להזנחה ולהתעללות, אינה עומדת במבחן האמפירי, והמטרה החברתית שלה היא להרחיק את תשומת הלב מהבעיה החברתית העיקרית- עוני וחוסר שוויון.

המשמעויות המרכזיות של עמדתו של פלטון ואחרים (ראו דיון אצל Lindsey & Shlonsky, 2008) הן שהדגש צריך לעבור למדיניות חברתית המפחיתה עוני ומדגישה היבטים אוניברסאליים, ונמנעת מלהתמקד רק במקרים שבהם העוני הביא לשבר במשפחה או לפגיעה בילד שגורמת לשירותי הרווחה להתערב (Bush, 1987, Lindsey & Shlonsky, 2008). שינויים במדיניות הרווחה, המתייחסים לכלל המרכיבים של הכנסה, נגישות טובה לשירותי בריאות וחינוך, תמיכה במשפחות חד הוריות, ועוד, הם אלו היכולים לשנות את המצב מן היסוד ובכך להקטין את הקשר שבין עוני לבין מעורבות בשירותים לרווחת הילד, ובעיקר שירותים המעריכים הוצאה של הילד מבית משפחתו.

מצב ותוצאות שאליהם הגיעו הילדים

בחנו את מצבם של ילדי השנתון במספר תחומים. כפי שצינו, ממצאים אלו מעריכים מידע על מאפייני הילדים עוד טרם כניסתם לקבוצות השונות, ומידע על ההישגים שלהם בעת היותם בהשמה ולקראת סיומה. במחקר הנוכחי אין בידינו כלים להבחין בין אותם היבטים המהווים רקע וסיבה להשמה לאלו המתרחשים במהלך השהות בהשמה ובעקבותיה.

עבריינות

הממצא ששיעורי העבריינות בקרב הילדים בקבוצות השונות המטופלות ברווחה גבוה בהרבה מבקרב שאר ילדי השנתון אינו מפתיע. עם זאת, יש לתת את הדעת על שתי תופעות מעניינות שלהן עשויות להיות השלכות למדיניות ולטיפול. ראשית, ניתן לראות שיעורים גבוהים של עבריינות לא רק בקרב קבוצת הילדים ובני הנוער הנמצאים במעונות החסות, אלא גם בהשמות אחרות, שאינן מיועדות לילדים עם רקע פלילי, כגון אומנה ופנימיות רווחה. שיעור הילדים באומנה שלהם רישום פלילי הוא יותר מפי חמישה מאשר בקרב שאר ילדי השנתון וקרוב מאוד לשיעור בקרב הילדים ובני הנוער בפנימיות הרווחה. מהממצאים עולה שילדים אלו לא הגיעו להשמה במסגרות של חסות. גם אם נזכור שהמחקר הנוכחי אינו מאפשר לדעת אם הרישום הפלילי אירע לפני ההשמה באומנה או במהלכה, זהו דפוס מעניין המצביע על כך שיש קבוצה לא מבוטלת של ילדים, שלמרות שיש להם רישום פלילי הם משולבים במסגרות רווחה, המיועדות לילדים שלהם קשיים רגשיים והתנהגותיים שאינם באים לידי ביטוי במעורבות בפלילים, ולא במסגרות שלהן סטיגמה גדולה יותר בציבור של מעונות חסות הנוער.

אין בידינו בשלב זה מידע מעמיק יותר על התופעה, אך להערכתנו יש מקום לדיון מקצועי באשר להבדלים בין הילדים המגיעים למעונות חסות הנוער ואלו המגיעים למסגרות אחרות והרצינות להשמות אלו, כמו גם לגבי האפשרות שהתוצאות ארוכות הטווח עבור הילדים עם רישום פלילי שונות בהתאם למסגרת שבה הם נמצאים. בין היתר יש מקום לבחון האם השמה של ילדים עם רישום פלילי במסגרות כמו משפחות אומנה, מרחיב את האפשרות שלהם להימנע מאינטראקציה עם קבוצת בני גיל שלהם התנהגויות לא נורמטיביות, ולהתרחק מהתנהגויות פליליות. ייתכן עם זאת, שניתוח של 'קריסות' באומנה ואי הצלחה לשמור ילדים במסגרות של פנימיות רווחה, היה מראה שילדים עם רקע עברייני יוצרים קשיים גדולים יותר למערכת, ואינם מקבלים מענה טוב במסגרות שאינן של חסות. יש מקום לכן להמשיך ולבחון סוגיות אלו ומשמעותן לתכנון ההפניות והמסגרות השונות בתוך מערכת ההשמה החוץ ביתית. סוגיה נוספת בהקשר זה הראויה לתשומת לב היא העובדה שבנושא הרישום הפלילי הפערים בין הבנות במערכות ההשמה השונות, לבין שאר הבנות בשנתון גדולים במידה ניכרת מהפערים שבין הבנים במערכת ההשמה לשאר הבנים

בשנתון. למשל, בעוד שבקרב כלל בנות ה-19 בשנתון יש פחות משני אחוז של בנות עם תיקים, הרי השיעור בקרב הבנות באומנה הוא פי יותר מששה ובקרב הבנות בפנימיות הרווחה הוא יותר מפי שבעה. אחת האפשרויות להבנת דפוס זה היא שיש נטייה להימנע מהשמה של בנות, אלא רק במצבים שהם קשים במיוחד, המתבטאים, בין השאר, בשיעור גבוה של רישומים פיליים. במסגרת המחקר הנוכחי אין בידינו להמשיך ולבדוק סוגיה זו ואנו מפנים אותה לתשומת לב אנשי המקצוע. אנו מציעים לקיים דיון מערכתי באשר למקום של מגדר בהחלטות על מבנה המערכת לרווחת הילד וכיצד היא נותנת מענה לבנים ולבנות, וכן לגבי המידה שבה ההחלטות לגבי ההשמה של ילדים בסיכון מושפעות, או צריכות להיות מושפעות, ממין הילד.

לידות בגיל העשרה והפלות

במחקר הנוכחי מצאנו ששיעור הבנות שילדו עד גיל 19 בקרב הבנות במערכת הרווחה היה גבוה עד פי חמישה וששה מהשיעור בכלל השנתון, ושיעור הבנות בטיפול הרווחה שעברו הפסקת הריון חוקית היה גבוה פי שניים מאשר בקרב שאר הצעירות בשנתון. כפי שניתן היה לצפות שיעור הלידות וההפלות גבוה במיוחד בקרב צעירות שהיו בחסות הנוער. יש לציין עם זאת את השיעור הגבוה של לידות לפני גיל 20 בקרב בנות שהיו באומנה. ייתכן שחלק מההסבר לתופעה זו היא שיעור דתיות גבוה יותר בקבוצה זו, המביא לכך שהן נישאות ויולדות מוקדם יותר מרוב בנות גילן. במחקר הנוכחי לא יכולנו לבחון הסבר זה, ומן הראוי להמשיך ולבדוק את הסוגיה של לידה בגיל צעיר ואולי נישואים מוקדמים בקרב הצעירות באומנה. יש הבדל גדול במשמעויות בין לידה בגיל העשרה מחוץ למסגרת נישואין ולזו הנובעת מנישואין בגיל מוקדם, ולכן ראוי לבחון את החלק היחסי של כל אחת מתופעות אלו.

הריונות, לידות והפלות בגיל העשרה נחשבים בדרך כלל למצבי סיכון. זאת, בשל הקשיים הרגשיים שהם מעוררים והמשמעותיות ארוכות הטווח להורים הצעירים, לילדיהם, למשפחותיהם הרחבות ולחברה בכלל. וינרלונג ועמיתיו בנורבגיה (Vinnerljung, Franzen, & Danielsson, 2007) מצאו שיעור לידה לפני גיל 20 (teen pregnancy) בשיעור גבוה בהרבה בקרב מי שקיבלו שירותי רווחה. למשל, בקרב הבנות שיעור ההורות הגיע בקבוצה זו ל-19% ל-16% בהשוואה ל-3% באוכלוסייה הכללית. החוקרים סוקרים ממצאים דומים התקבלו במחקרים רבים באירופה, ארה"ב ואוסטרליה. חוקרים אלו מדגישים את הידע בעולם על הסכנות שיש בלידות מוקדמות, הן לילדים, להתפתחותם הפיזית והנפשית והסיכוי שייפגעו מהזנחה, התעללות ותאונות, והן לאמהות, לבריאותן הפיזית והנפשית ולסיכויים שלהן להגיע להישגים אישיים בתחום ההשכלה והתעסוקה.

יש תוכניות שונות בעולם ובארץ שמטרתן למנוע הריונות, הפלות ולידות של נערות צעירות (למשל, US Teen Outreach Program; Allen & Philliber, 2001 - Prime Time, Sieving et al., 2011). עם זאת, מספר חוקרים מעלים שאלות כבדות משקל אם די לחשוף צעירות במסגרות השמה לתוכניות של בריאות הציבור או של מערכת החינוך הכללית, או שאולי יש מקום לעצב תוכניות המיועדות באופן מיוחד לצעירות בסיכון ובמצוקה (Vinnerljung et al., 2007). גם בארץ יש מקום לבחון האם התוכניות המופעלות במסגרות ההשמה השונות אמנם משפיעות באופן חיובי על מניעת הריונות לא רצויים, הפלות ולידות בגיל העשרה של צעירות מחוץ למסגרת הנישואין.

חינוך-השכלה

במחקר היה בידינו מידע על מצבם של ילדי הקבוצות השונות בתחום ההשכלה במספר נקודות זמן במהלך חייהם. בנקודת הזמן הראשונה בחנו את ההישגים של ילדי השנתון בבחינות המיצ"ב. כבר בשלב מוקדם יחסית זה, המגמה הייתה עקבית: הישגיהם של הנבחנים במסגרות רווחה השונות היו נמוכים מאלה של התלמידים הרגילים ("יותר האוכלוסייה"). ברווחה באופן כללי, הפערים הקטנים ביותר נמצאו לגבי ילדי האומנה, הפערים הגדולים ביותר נמצאו לגבי ילדים שטופלו בקהילה וילדי חסות הנוער. גם ההישגים של הילדים, שבשלב מאוחר יותר של חייהם נכנסו לפנימיות החינוכיות, היו נמוכים יחסית לשאר ילדי השנתון (אם כי גבוהים יותר משל הילדים שטופלו על ידי הרווחה).

כאשר מביאים בחשבון את הממצאים על הרקע הסוציו-אקונומי של הילדים בקבוצות השונות שבחנו, הממצאים על הישגים נמוכים בכיתות ח' אינם מפתיעים. הקשר בין מצב סוציו-אקונומי להישגים לימודיים הוא חזק ועקבי ומופיע בכל העולם. פער זה בהישגים בין קבוצות (achievement gap) נמצא כבר בגילאים נמוכים, אף טרם הכניסה לגן הילדים ולכיתות הראשונות של בית הספר היסודי (Barton, 2003). נראה לכן שרובם של הילדים מגיעים למסגרות הרווחה וההשמה החוץ ביתית בפיגור לימודי ניכר.

גם בהמשך דרכם במערכת החינוך מצבם של הילדים במסגרות השונות של הרווחה קשה: הן מבחינת התפקוד במסגרת והן מבחינת ההישגים, שני תחומים שונים, אך בוודאי קשורים זה לזה. בהשוואה לשאר הילדים בשנתון, חלק הרבה יותר גדול מהילדים שהם מושאי המחקר נושרים מהלימודים, נמצאים בטיפול של קציני ביקור סדיר ושל היחידה לקידום נוער. גם בין הקבוצות השונות שבחנו יש הבדלים ניכרים. בולט המצב הקשה של הילדים בחסות הנוער בכל פרמטר שנבחנו. סביר שהתמונה שהתקבלה כאן לגבי קשייהם היא זו שהביאה אותם למערכת של חסות הנוער. כמו כן מצאנו שילדי האומנה במצב פחות חמור, יחסית לקבוצות האחרות ברווחה, אך בהחלט במצב פחות טוב יחסית לשאר ילדי השנתון, שאינם בטיפול מערכת הרווחה.

בחנו את מצבם של הילדים בכל הקשור לבחינות הבגרות. בחינות אלו נערכות על סף העזיבה של המסגרות וניתן לראות אותן כמסכמות את ההישגים בלימודים שאליהם הגיעו הילדים במהלך חייהם. הממצאים היו קשים. שיעור הניגשים לבגרות היה נמוך, ומתוך אלו שהשיגו תעודת בגרות, שיעור מי שהתעודה שלהם עמדה באמות המידה של כניסה לאוניברסיטה היה נמוך בהשוואה לקבוצות אחרות. וכך, מתוך 1,183 מילדי השנתון שהיו בשלב מסוים בחייהם בפנימיות רווחה, רק 141 זכאים לבגרות ורק ל-82 יש תעודת בגרות העומדת בתנאי הסף של האוניברסיטאות. בדומה, מתוך 218 ילדים שבמהלך ילדותם היו במשפחות אומנה רק 49 זכאים לתעודת בגרות ורק ל-33 תעודה העומדת בתנאי הסף של האוניברסיטאות, ומתוך 463 שהיו בסידור של חסות הנוער רק 20 היו זכאים לבגרות. ככל הידוע לנו, זו הפעם הראשונה שמתפרסמים ממצאים מפורטים כל כך באשר להישגים בבגרות של 'ילדי רווחה' באופן כללי וילדי ההשמה במיוחד. גם לאחר שהבאנו בחשבון את השיעור הגבוה של ילדים בחינוך המיוחד, ההישגים של מי שבחינוך הרגיל נמוכים מאוד. גם לאחר שנטרלנו גורמי רקע רבים באמצעות ניתוחים סטטיסטיים מתוחכמים, התמונה עדיין מדאיגה - המצב בתחום ההישגים הלימודיים של הילדים לקראת סיום שהותם במערכת, הרבה פחות טוב משל ילדים הדומים להם במאפייני רקע רבים, אך אינם במסגרות הרווחה.

בעבודות מחקר שנערכו לאחרונה על חניכים בפנימיות רווחה, שבהם נותחו הנתונים ממסגרת הרף (אלטרמן, 2011; בסרמן, 2010), נמצאו ממצאים דומים על המצב הקשה בתחום ההישגים והתפקוד ההתנהגותי במסגרות החינוך (נשירה, איחורים וכד'). בין היתר, נמצא ששיעור החניכים שנקבעה להם אבחנה של הפרעת קשב וריכוז (ADHD) היה למעלה משליש, ולאבחנה זו היה קשר חזק למצבם בתחומים רבים. נמצא גם ששיעור גדול מהתלמידים לומדים בבתי ספר של חינוך מיוחד ושיעור קטן בלבד לומד לקראת בחינות הבגרות.

הממצאים שהתקבלו במחקר זה ובמחקרים אחרים שנערכו בישראל דומים לממצאים שהתקבלו בעולם בשורה ארוכה של מחקרים על צעירים בוגרי המערכת לרווחת הילד וההשמה (Ejrnæs et al., 2009; Pecora, Williams, Kessler, Dowens, O'Brien, Hirpi, English, White, & Herrick, 2006a; Pecora, Williams, Kessler, O'Brien, & Emerson, 2006b). למשל, הממצאים של קבוצת חוקרים שבדיים (Weitoft et al., 2008) מראים, שבשורה של תחומים כגון תעסוקה ובריאות נפשית קבוצת הצעירים, שהוריהם קיבלו סיוע מהרווחה, היו במצב פחות טוב בבגרותם בהשוואה לאחרים, וההבדלים בלטו במיוחד בתחום ההשכלה. המצב הפחות טוב של צעירים אלו בלט גם לאחר שהחוקרים שלטו סטטיסטית ברמת העוני של הוריהם והשוו אותם לצעירים שהוריהם עניים במידה דומה, אך לא היו קשורים לשירותי הרווחה.

אלו הם ממצאים המחייבים חשיבה מעמיקה והתגייסות לשינוי סדרי עדיפויות, הקצאת משאבים ופעולה מערכתית מתואמת. הסיבות למצב הקשה בתחום ההשכלה וההסברים באשר להשפעות של הרקע הלימודי, ההתנהגותי והרגשי שאתו הגיעו הילדים למערכת על הישגיהם מוכרים וידועים. אין ספק שגורמים רבים חברו להביא את בוגרי מערכת הרווחה וההשמה למצבם בתחום ההשכלה לפני יציאתם לבגרות. להערכתנו גם אין מקום להשקיע מאמצים רבים בבירור יסודי של השאלה האם תוצאות אלו הן בגלל שהמערכת אינה מתפקדת כראוי או הן בזכות העובדה שהמערכת משקיעה הרבה בילדים אלו ומצליחה להביא אותם להישגים, נמוכים ככל שיהיו, הגבוהים מאלו שהיו מגיעים אליהם ללא מערכת הרווחה. לדעתנו השאלה המרכזית היא האם וכיצד ניתן להגיע לתוצאות אחרות.

בשנים האחרונות נראה שיש עליה משמעותית בעולם במודעות להישגים הלימודיים הנמוכים של ילדי הרווחה בכלל וילדי ההשמה בפרט, ויש פיתוח מואץ של מדיניות ושירותים שנועדו להקטין את הפערים בינם לשאר בני גילם. בין היתר

יש חקיקה בארה"ב המאפשרת המשך השהות של צעירים במסגרות האומנה עד לגיל 21 אם הם ממשיכים ללמוד ומתן מלגות ותמיכה אחרת להשכלה גבוהה (Courtney & Dworsky, 2006). חלק מהמאמצים מיועדים לקדם את הישגיהם של הילדים עוד בעת שהותם בהשמה. למשל, שש רשויות מקומיות בסקוטלנד פיתחו פרויקטים ניסיוניים שנועדו לשפר את התהליך והתוצאות של חינוכם של ילדים בטיפול רשויות הרווחה. ממצאים של מחקרי ההערכה על פרויקטים אלו (University of Strathclyde, 2008) מצביעים על מספר מגמות: התקצוב של התוכניות אפשר ליצור מספר תוכניות יצירתיות ושונות מהמקובל, אך גם חשש שמא הן תעלמנה כשהתקצוב קצר הטווח, למספר קטן של שנים, יסתיים. נראה שהיו תוצאות חיוביות הן ברמת ההישגים של ילדים והן בהשפעות חיוביות על מעורבות הורים ודימוי עצמי של ילדים. החוקרים מצינים שקשה לזהות איזה חלק בתוכניות הביא לתוצאות חיוביות, אך ההערכה שלהם היא שמידת האינטנסיביות של המעורבות בתוכנית, על היבטיה השונים, היא הגורם האחראי לתוצאות חיוביות, יותר מאשר האפקט הספציפי של חלקי התוכניות השונים.

באנגליה נעשים גם מאמצים על ידי מוסדות להשכלה גבוהה להפכם לנגישים יותר לבוגרי השמה. כך למשל, יש מאמץ לאומי הנקרא Action on Access שמטרתו להרחיב את הנגישות להשכלה גבוהה לאוכלוסיות שבדרך כלל אינן מיוצגות בה, ובהם חלק גדול מילדי הרווחה וההשמה החוץ ביתית. עמותת בשם Buttle Trust הגדירה 'אות איכות ליוצאי השמה' הניתן למוסדות להשכלה גבוהה, המפתחים אמצעים לקידום הנגישות של יוצאי השמה. אות זה ניתן על בסיס שורה של קריטריונים המצביעים על מחויבות ופעולה בנושא זה. בין היתר, פעולה מתואמת עם הקהילה כדי להגביר מודעות, עניין והרשמה להמשך למודים לילדים בהשמה, חיבור בין כל אחד מבוגרי ההשמה המגיעים לאוניברסיטה עם מדריך אישי, קביעת מדיניות כוללת, ברורה וידועה הנוגעת לכל הפעולות שהמוסד עושה כדי להגביר שילובם של בוגרי השמה, פעולה יזומה בפנייה לבוגרי השמה שהתקבלו ללימודים על מנת לעודד אותם לקבל סיוע במהלך לימודיהם ועוד (ראו פירוט ב- Action on Access, 2010).

גם כאן אנו ממליצים על דיון מערכתי וחשיבה משותפת על האתגר העומד בפני המערכת. כאן חשוב במיוחד להביא לשיתוף פעולה בין מערכת החינוך ומערכת הרווחה. לכל אחת ממערכות אלו ידע ייחודי, משאבים ויכולות שאין לאחרת. רק בשיתוף פעולה ניתן יהיה לעצב פתרונות המתבססים על הידע הקיים במערכת החינוך, באשר להתמודדות עם קבוצות של תלמידים פגיעים, ועל הידע הקיים במערכת הרווחה בנוגע לדרכים לקידום המוטיבציה והמעורבות של ילדים בטיפול הרווחה בהתנהגויות המקדמות אותם. שיתוף פעולה זה צריך להתקיים בכל הרמות, מההנהגה המקצועית בשתי המערכות, ועד לצוותים החינוכיים והטיפוליים בשטח.

אנו ממליצים לבחון שינויים על כל רצף השהות של ילדים במערכת הרווחה בכלל וההשמה בפרט. יש מקום לבחון כיצד נערכים לאבחונים מתאימים לכל הילדים במערכת במטרה לבנות תוכנית טיפול אישית מתאימה, כולל באשר להחלטות על הצורך בהפניה לחינוך מיוחד או להתמודדות עם לקויות למידה וכד'. חשוב לבחון את המידה שבה ניתנים משאבים מתאימים לקידום ההישגים של ילדים בהיותם בתוך המערכת - תגבור לימודי ושיעורים פרטיים, יצירת סביבות חינוכיות עשירות ומתוקשבות במסגרות ההשמה, מתן הכשרה מתאימה לאנשי הצוות הטיפולי, יצירת שיתופי פעולה בין מסגרת ההשמה למסגרת החינוכית ועוד.

מכיוון שחלק ניכר מבוגרי ההשמה מגיעים לצבא ולשירות הלאומי, יש מקום לחפש דרכים לשיתוף פעולה ולתיאום. בין היתר יש מקום לחזק פעולות משותפות בעת שהותם של החניכים במסגרות ההשמה, על ידי הכללתם בפעולות חינוך והכשרה קדם צבאיות, התייחסות לצורכי השלמת השכלה של בוגרי השמה בעת כניסתם לצבא, ומתן אפשרויות להשלמת השכלה גם בעת סיום השירות. יש מקום לבחון יחד עם האגף להכונת חיילים משוחררים בצה"ל, כיצד ניתן לקדם את ההכונה של בוגרי השמה למסגרות של השכלה על תכונות, ולתת בידם כלים שיקלו עליהם את ההשתלבות במסגרות אלו.

חלק חשוב בקידום הילדים בתחום החינוכי עשוי להתבצע לאחר שהם מסיימים את שהותם במערכת כילדים. פיתוח מכוונת שבהן ניתן להשלים פערים לקראת חינוך על תוכני, מתן מלגות ואמצעים כספיים אחרים כדי להבטיח גישה להשכלה גבוהה גם למי שאין להם אמצעים כספיים, פתיחת מסלולים מיוחדים המאפשרים שילוב של ילדי הרווחה בהשכלה הגבוהה, גם במצבים שבהם אין להם הנתונים הפורמליים הנדרשים לכניסה למוסדות ההשכלה הגבוהה, ותמיכה באלו המגיעים להשכלה הגבוהה אך מתקשים בהתמודדות. כאן כמובן חיוני ליצור שותפויות עם מוסדות להשכלה גבוהה, כדי לגייסם לתהליכים אלו.

שונות בין הקבוצות של ילדים בטיפול הרווחה ובהשמה חוץ ביתית

בחלקים הקודמים דנו במאפייני הרקע ומאפייני המצב והתוצאות, המבחינים בין הקבוצות שבהן התמקדנו במחקר לבין שאר ילדי השנתון. מצאנו, שבמקביל להבדלים בין הקבוצות שחקרנו לבין כלל ילדי השנתון, היו הבדלים ניכרים בין הקבוצות השונות בינן לבין עצמן, הן במאפייני הרקע שלהם והן במאפייני המצב והתוצאות שאליהם הגיעו. נבקש להתמקד בקצרה בשלוש סוגיות הנוגעות להבדלים בין קבוצות שנבחנו במחקר הנוכחי.

אחת ממטרות המחקר המרכזיות הייתה להשוות בין ילדים שהיו במסגרות השמה חוץ ביתיות לפחות פעם אחת במהלך ילדותם, לבין מי שקיבלו שירותי רווחה בקהילה. הממצאים מלמדים שאמנם יש הבדלים מובהקים בין הקבוצות במאפייני הרקע שלהם, אך בסך הכל ההבדלים אינם בולטים או רבים. בין ההבדלים ניתן לציין את העובדה שהסיכוי של ילדים ממשפחות שבהם שני ההורים אינם נשואים להיות בהשמה חוץ ביתית גבוה מהסיכוי להיות בטיפול בקהילה. ככלל, נראה שהורי הילדים בטיפול בקהילה נוטים אמנם להיות פחות משכילים ומשתכרים פחות מאשר ילדים הנמצאים בהשמה, אך שיעור העבריינות בקרבם נמוך יחסית.

בהשוואה שנערכה בין הקבוצות לגבי הישגים בחינוך, ולאחר שימוש בשיטה סטטיסטית מתוחכמת שנועדה ליצור קבוצות ביקורת הדומות ככל שניתן לקבוצות שבחנו, התקבלה תמונה מורכבת. תמונה זו מבהירה שאין הבדלים חד משמעיים בתוצאות בתחום החינוך בין מי שטופל בקהילה ובין מי שהיה לפחות תקופת מה בהשמה. כאשר בוחנים את ההישגים של הצעירים בטיפול בקהילה בהשוואה לקבוצת הביקורת, לעומת ההישגים של הילדים בחסות הנוער ובפנימיות בהשוואה לקבוצת הביקורת שלהם, נמצא שההישגים של הצעירים בקהילה היו גבוהים יותר. אולם, הישגים אלו היו נמוכים יותר משל ילדים שהיו במשפחות אומנה. זהו ממצא מעניין המייחב המשך בדיקה והערכה, במטרה לראות אם פערים אלו באים לידי ביטוי גם בתחומים אחרים, והאם ניתן לזהות את המקורות ליתרון יחסי זה של הילדים באומנה מבחינת הישגיהם בבגרות. כפי שהדגשנו, שוב ושוב, יש להיזהר מפירוש סיבתי פשטני וחייבים להמשיך ולבחון ממצא מעורר מחשבה זה.

במחקר הנוכחי בחנו גם את קבוצת הילדים ששהו בפנימייה חינוכית של המנהל לחינוך התיישבותי. התמונה שהתקבלה מעבר לכל הניתוחים הסטטיסטיים שערכנו עקבית למדי - מבחינת מאפייני הרקע, לילדים בפנימיות חינוכיות יש מאפיינים 'חלשים' יותר בהשוואה לשאר הילדים בשנתון (למשל בתחום ההשכלה וההכנסה של ההורים), אך הפערים הם קטנים יחסית לילדים במערכת הרווחה. במקביל, בכל המדדים המתארים הישגים וקשיים, הילדים ששהו בפנימיות החינוכיות מפגינים הישגים, שאמנם בדרך כלל נמוכים משל כלל הילדים בשנתון ומשל קבוצת ביקורת, אך הפערים קטנים בהרבה בהשוואה לילדים בטיפול הרווחה בקהילה ובהשמה.

הבחירה שלנו לבחון את הילדים ששהו בפנימיות חינוכיות נבעה מהערכות ששמענו בשנים האחרונות על דמיון הולך וגובר בין ילדים בפנימיות החינוכיות לאלו שבפנימיות רווחה. סביר שלהערכות אלו יש על מה להסתמך. אולם, המחקר הנוכחי שעקב אחר שנתון של ילדים ששהו בפנימיות החינוכיות ב-4-6 השנים האחרונות (בעת היותם בחטיבת הבינים והחטיבה העליונה במסגרת פנימייה חינוכית), מצביע על כך שהפערים בין ילדים אלו, מבחינת רקע ומצב, לבין ילדים בפנימיות הרווחה הם ניכרים.

עם זאת, יש סימנים לשונות גדולה בין הילדים בפנימיות החינוכיות. יש בכך כדי לרמוז שאולי בפנימיות מסוימות יש ריכוז רב יותר של ילדים במצבים קשים יותר. בין היתר ייתכן שהנכחות הגדולה יותר של ילדים שהם או הוריהם נולדו באתיופיה קשורה להישגים נמוכים יותר בהשכלה משל כלל ילדי השנתון. אולם, המחקר הנוכחי לא נתן תשובה לשאלה האם כאשר משווים את המצב וההישגים של ילדים ממוצא אתיופי המתחנכים בפנימיות חינוכיות הם טובים יותר, או פחות, משל עמיתים ממוצא אתיופי, הדומים להם במאפייניהם והתחנכו במסגרות בקהילה. לדעתנו, יש מקום לבחינה מעמיקה יותר של הפנימיות החינוכיות במטרה למפות בצורה עשירה יותר את ההבדלים בין הילדים בפנימיות השונות, ואולי לאתר קבוצות פגיעות במיוחד בתוכן, הראויות להתייחסות מיוחדת.

קבוצה נוספת שבדקנו במחקר הנוכחי היא של ילדים שהגיעו להשמה בחסות הנוער. עצם ההימצאות בטיפול של חסות הנוער, המהווה תחנה בקצה רצף הטיפול, הוא סימן לקשיים רבים. ואמנם, הממצאים הם בולטים וחד משמעיים

- המצב של ילדים אלו בפרמטרים שנבדקו הוא באופן בולט פחות טוב משל אחרים. ניתן לראות שחלק מתמונה זו היא נוכחות גבוהה יחסית של עולים מבריה"מ ומאתיופיה, הרבה מעל לשיעורם באוכלוסייה הכללית. לעומת זאת, כשבוחנים את מאפייני ההורים מבחינת השכלה והכנסה, אין הרקע של ילדים בחסות הנוער שונה בצורה עקבית או משמעותית משל הילדים בהשמות אחרות. ייתרה מזו, שיעור ההורים שלהם הרשעות פליליות נמוך יותר בקרב מי שילדיהם בחסות הנוער בהשוואה למי שילדיהם בפנימיות רווחה ובאומנה. כלומר, את המצב הקשה במיוחד של הילדים בחסות הנוער בתחומי העבריינות, הפסקות הריון והשכלה, אי אפשר להסביר באמצעות מאפייני רקע של ההורים. מן הראוי להביא ממצאים השוואתיים אלו בפני אנשי מערכת חסות הנוער, לשם דיון במשמעויות שלהם.

המצב הקשה במיוחד של הילדים בחסות הנוער, ומצבם בתחום ההשכלה על סף היציאה מהמסגרת, מחייבים היערכות מיוחדת. נראה שהמעבר של צעירים אלו לבגרות עלול להיות בעייתי ביותר, וחשוב ליצור מערכות תמיכה במעבר לבגרות. בשנים האחרונות יש התפתחויות רבות בשירותים עבור בוגרי השמה במעבר לבגרות (בנבנישתי וזעירא, 2008; בנבנישתי ומאגנס, 2008). חלק מהפתרונות בתחום זה מדירים את הילדים בוגרי חסות הנוער, מתוך רצון ליצור שירותים הנחשבים נורמטיביים ולא סטיגמטיים, ומתוך מחשבה שנוכחות של בוגרי חסות הנוער בשירות עלולה להרתיע צעירים אחרים. כך למשל, מצא בנבנישתי (2008) שמרכזי צעירים נמנעו מלהציע שירותים לצעירים הפגיעים ביותר, וביניהם צעירים בוגרי חסות הנוער. בבדיקה של דירות מעבר של צעירים בחסות הנוער מדווח בנבנישתי (2008) על ממצאים מעודדים, אך על מספר קטן יחסית של פתרונות עבור הצעירים. המלצתנו היא לשקול שינויים משמעותיים בהיקף התמיכה שמקבלים הצעירים במהלך שהותם במסגרות של חסות הנוער ובמעבר שלהם לחיים עצמאיים. ללא תמיכה משמעותית, הממצאים שלפנינו מרמזים שהתוצאות שאליהם יגיעו הצעירים בהמשך דרכם יהיו בעייתיות ביותר, ועלולות לפגוע בהשתלבותם בחברה הנורמטיבית.

מגבלות המחקר הנוכחי והמלצות להמשך המחקר

מחקר זה הוא הראשון שעקב אחר שנתון שלם של ילדים בישראל ואסף נתונים עליהם ממגוון מקורות במהלך 19 שנות חיייהם הראשונות. בכך הוא תורם ידע חשוב לדיון המקצועי והציבורי בנושא של ילדים ובני נוער בסיכון ונפגעי התעללות והזנחה. המחקר עשה שימוש במגוון בסיסי נתונים ובכך הצביע על היתרונות הרבים של מאגרי מידע אלה, שטרם נוצלו בצורה יעילה. בה בעת, המחקר מדגיש את המגבלות של מאגרי המידע הקיימים. כך למשל, מאגר המידע המכיל את המידע על מאפייני ההשמה החוץ ביתית (מס"ר) מלא ומעודכן רק החל משנת 2000, והנתונים המצויים במאגר המידע המתבסס על 'נתוני יסוד' הם מוגבלים בהיקף המידע הנכלל בהם, ולגבי חלק מהנתונים גם באמינותם. ייתרה מזו, אין מאגר מידע על ההפניות והטיפול של מערך העובדים הסוציאליים לחוק הנוער (שהיו ידועים בשם פקידי הסעד). משמע, אין דרך לכלול בלמידה השיטתית מידע המבחין בין הילדים שטופלו אצל פקידי הסעד לבין אחרים שטופלו בהשמה חוץ ביתית או במסגרת הקהילה. זהו חסרון משמעותי בכל ניסיון להבין את מצבם של ילדים נפגעי התעללות והזנחה.

למחקר מגבלות שמן הראוי לעמוד עליהם. ראשית, בהיותו מחקר המתבסס על מאגרי מידע קיימים, הוא מוגבל בכך שאינו מגיע למידע חשוב על מאפיינים של ילדים והוריהם, שאינם מופיעים במאגרי מידע אלו. המחקר מוגבל בכך שהתמקד בילדי במגזר היהודי ולא בחן את דפוסי המצב והתוצאות של ילדים במגזר הערבי. למחקר גם מגבלות הנובעות מכך שלא על כל משתני המחקר יש מידע מלא לאורך כל שנות המחקר. כמו כן, המחקר הוא מוגבל בכך שלא בחן דפוסיים של מעורבות במערכת הרווחה. כך למשל, לא נבדקו הבדלים בין ילדים שעברו מספר השמות לילדים שהיו רק בהשמה אחת, ולא נעשו השוואות בין ילדים ששהו זמן רב במערכת ההשמה החוץ ביתית לעומת ילדים שהשהות שלהם הייתה קצרה, או חד פעמית. ייתכן שחלק מהקושי להבחין בצורה ברורה בין ילדים שטופלו בקהילה לילדים שהיו בהשמה נובע לא רק מדמיון הקיים בין שתי הקבוצות, אלא גם מהעובדה שחלק מהילדים שנכללו במחקרנו בקבוצת ההשמה אולי שהו בהשמה זמן קצר בלבד, ובכך הם דומים למי שלא הוצאו כלל. מגבלה נוספת היא העובדה שהמידע על הילדים במחקר הנוכחי נאסף עד גיל 19, ואין מידע על מצבם בעת הבגרות בתחומים כמו שירות צבאי, הכנסה, השכלה על תיכונית, חיי משפחה ועוד.

נזכר שהמחקר הנוכחי עקב אחר שנתון אחד בלבד. משום כך הוא אינו מאפשר לזהות הבדלים בין שנתונים ושינויים החלים במערכת ההשמה והטיפול בקהילה עם השנים.

מניתוח מגבלות המחקר, עולות מספר המלצות להמשך המחקר המבוסס על מאגרי מידע קיימים. ראשית, יש מקום לבחון את מאפייני ההשמה בצורה רגישה יותר. יש מקום לערוך הבחנות, כפי שנעשו במחקרים אחרים (למשל Vinnerjung et al. 2007) בין ילדים שנכנסו למערכת הרווחה וההשמה בגילים שונים, ושהו במערכת תקופות זמן שונות, ובדפוסי שהות שונים (למשל, ילדים ששהו כל התקופה בהשמה אחת לעומת מי שנכנסו ויצאו מהשמה פעמים רבות). ככל הניתן במגבלות מאגרי המידע הקיימים, יש גם מקום לערוך מחקרים ארוכי טווח יותר. מחקרים אלו יוכלו להמשיך ולעקוב אחר הילדים גם בהגיעם לבגרות, ובכך לזהות אם הפערים בינם לבין מי שלא היו בהשמה, מצטמצמים או מתרחבים עם הזמן. מן הראוי לבחון את האפשרות לעקוב אחר מספר שנתונים במקביל, ובכך לאפשר השוואות חשובות בין ילדים באותו הגיל בשנות קלנדריות שונות. כך למשל ניתן יהיה לבחון אם גיל הכניסה להשמה חוץ ביתית עולה עם השנים, וכן לבדוק אם משך ההשמה במשך השנים יורד, עבור ילדים שנכנסו למערכת באותו הגיל. חשוב לכלול במחקרים עתידיים למידה על המתרחש בקרב ילדים במגזר הערבי. עקב דפוסי השימוש השונים בחלק ממסגרות ההשמה החוץ ביתית ובפנימיות החינוכיות, מן הראוי לערוך מחקר שיבחן לעומק את מאפייני הילדים הערבים הנמצאים במסגרות ההשמה השונות ובהקילה.

לסיום, המחקר הנוכחי עקב אחר שנתון של ילדי ישראל והשווה בין קבוצות שונות של ילדים שטופלו במגוון מסגרות חוץ ביתיות ובהקילה. המחקר מצביע על הבדלים גדולים בין הילדים שהיו בטיפול הרווחה, הן בהשמה חוץ ביתית והן בהקילה, לבין שאר ילדי השנתון. ייתרה מזו, המחקר מצביע על כך שגם לאחר כל ההשקעה והמאמצים הגדולים של כל הגורמים המטפלים בילדים בהקילה ובמסגרות ההשמה, הפערים בינם לבין שאר ילדי השנתון בהגיעם לבגרות עדיין ניכרים. המחקר העלה מספר הצעות להתמודדות עם מצב זה הן בעת ההשמה והן לאחריה. עם זאת, המחקר הנוכחי מוגבל וראשוני. חיוני להמשיך ולחקור את הסוגיות שעלו בו, כדי למצוא דרכים נוספות לקדם קבוצות של ילדים במצבי סיכון ומצוקה.

מקורות

- אלטרמן, י. (2011). הקשר בין תפקוד חינוכי והישגים לימודיים של חניכי פנימיות רווחה לבין מאפייניהם ותפקודם הרגשי וההתנהגותי. עבודת מוסמך, אוניברסיטת בר אילן.
- בנבנישתי, ר' (2008). הערכת תוכניות לבוגרים של מסגרות השמה חוץ-ביתית חסרי עורף משפחתי- דוח מסכם המוגש לקרן למפעלים מיוחדים של הביטוח הלאומי. אוניברסיטת בר אילן- בית הספר לעבודה סוציאלית על שם לואיס וגבי וייספלד.
- בנבנישתי, ר', מגנוס, א' (2008). הערכת התוכנית "גשר לבוגרי השמה חוץ ביתית חסרי עורף משפחתי". מפגש לעבודה חינוכית סוציאלית, 28, עמ' 45-83.
- בנבנישתי, ר', וזעירא, ע' (2008). לקראת יציאה לחיים עצמאיים: הערכת מוכנות וצרכים של מתבגרים בפנימיות שבפיקוח משרד הרווחה- דוח ממצאים. ירושלים: האוניברסיטה העברית, בית הספר לעבודה סוציאלית.
- בסרמן, ט. (2010). גורמי רקע הקשורים להפרעת קשב, ריכוז והיפראקטיביות (ADHD) בקרב ילדי פנימיות והקשר בין ההפרעה לבין התפקוד החברתי, הרגשי וההתנהגותי שלהם. עבודת מוסמך, אוניברסיטת בר אילן.
- הורביץ, ד., בן-יהודה, י. וחובב, מ. (2007). התעללות והזנחה של ילדים בישראל: הנפגעים, איפית החוק והמשפט, רפואה, חינוך, רווחה. ירושלים: אשלים.
- שמיד, ה' (2006). דין וחשבון הועדה הציבורית לבדיקת מצבם של ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה. ירושלים: משרד ראש הממשלה.

Action on Access (2010). *Frank Buttle Trust Quality Mark: Practice guide*. Retrieved on 13/11/2011 from www.actiononaccess.org

Allen, J. P., & Philliber, S. P. (2001). Who benefits most from a broadly targeted prevention program? Differential efficacy across populations in the Teen Outreach Program. *Journal of Community Psychology*, 29, 637-655.

Barth, R. (1990) On their own: The experiences of youths after foster care. *Child and Adolescent Social Work* 7, 419-440.

Barth, R. P., Greeson, J. K, Green, R., L., Hurely, S., & Sisson, J. (2007). Outcomes for youth receiving intensive in-home therapy or residential care: A comparison using propensity scores. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77, 497-505.

Barton, P., E. (2003). *Parsing the achievement gap: Baselines for tracking progress*. Princeton, NJ: Policy Information Center.

Bebbington, A. and Miles, J. (1989) The background of children who enter local authority care, *British Journal of Social Work*, 19, 349-68.

Biehal, N., Clayden, J., Stein, M. & Wade, J. (1995) *Moving on young people and leaving care schemes*. HMSO, London.

Courtney, M., & Dworsky, A. (2006). Early outcomes for young adults transitioning from out-of-home care in the USA. *Child and Family Social Work*, 11, 209-219.

Courtney, M. E., & Iwaniec, D. (Eds.) (2009). *Residential care of children: Comparative perspectives*. New York: Oxford.

Davidson-Arad, B. (2005). Fifteen-month follow-up of children at risk: Comparison of the quality of life of children removed from home and children remaining at home. *Children and Youth Services Review*, 27, 1-20.

- Davidson-Arad, B., Englechin-Segal, D., & Wozner, Y. (2003). Short-term follow-up of children at risk: Comparison of the quality of life of children removed from home and children remaining at home. *Child Abuse and Neglect*, 27, 733- 750.
- DCFS (department of Children and Family Services) (2008). *Children looked after in England (including adoption and care leavers) year ending 31 March 2008*. Retrieved on 20/11/2011. <http://www.education.gov.uk/rsgateway/DB/SFR/s000810/sfr23-2008.pdf>.
- Dolev T., Ben Rabi D., & Zemach-Marom T. (2009). Residential care for children 'at risk' in Israel - current situation and future challenges. In M. E. Courtney & D. Iwaniec (Eds.), *Residential care of children - comparative perspectives* (pp. 72-88). London: Oxford University.
- Downs, S. W., Moore, E., & McFadden, E. J. (2009). *Child welfare and family services: Policies and practices* (8th Ed.). Boston: Pearson.
- Dubowitz, H. (2009). Tackling child neglect: A role for pediatricians. *Pediatric Clinics of North America*, 56, 363-378.
- Ejrnaæs, M., Ejrnæs, M., and Frederiksen, S. (2009). Risk factors of entry in out-of-home care: An empirical study of Danish birth cohorts, 1981-2003. *Child Indicators Research*, 4, 21 - 44.
- Franzen, E., and Vinnerljung, B. (2006). Foster children as young adults: many motherless, fatherless or orphaned: a Swedish national cohort study. *Child and Family Social Work*, 11, 254-263.
- Franzen, E., Vinnerljung, B., and Hjern, A. (2008). The epidemiology of out-of-home care for children and youth: A national cohort study. *British Journal of Social Work* (2008) 38, 1043-1059.
- Guo, S., & Fraser, M.W. (2010). *Propensity score analysis: Statistical methods and applications*. Thousand Oaks: Sage.
- Larson, A. M. (2010). Cross system comparisons of children in treatment foster care: Using agency data to study cross-system child outcomes. *Children and Youth Service Review*, 32, 89-97.
- Lindsey, D. & Shlonsky, A. (2008). Closing reflections: Future research directions and a new paradigm. In D. Lindsey & A. Shlonsky (Eds.) *Child welfare research: Advances for practice and policy* (pp. 375-378). Oxford.
- McMillen, J. C., Lee, B. R., & Jonson-Reid, M. (2008). Outcomes for youth residential treatment programs using administrative data from the child welfare system: A risk-adjustment application. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 35, 189-197.
- Needell, B., Cuccaro-Alamin, S., Brookhart, A., Jackman, W., & Shlonsky, A. (2002). Findings using linked administrative data. Center for Social Services Research, University of California at Berkeley.
- NOSOSCO (the Nordic Social-Statistical Committee) (2007). Protection in the Nordic Countries-Scope, Expenditure and Financing. Copenhagen: NOSOSCO. Retrieved on from <http://nososco-da.nom.nos.dk/default.asp?side=209>. Accessed 01.03.2010.
- Ozawa, M.N., & Lee, Y. (2008). The effect of children on the income status of female-headed households: An intercountry comparison. In D. Lindsey & A. Shlonsky (Eds.), *Child welfare research: Advances for Practice and Policy* (pp. 357-373). New York: The Oxford University Press.
- Pecora, P., Whittaker, J., Maluccio, A., & Barth, R. (2000). Family foster care. In P., Pecora, J., Whittaker, A., Maluccio, & R., Barth, (Eds.). *The child welfare challenge* (2nd ed, pp. 314-318). New York: Aldine DeGruyter.
- Pecora, P. J., Williams, J., Kessler, R. C., Dowens, C. A., O'Brien, K., Hirpi, E., (2003). *Assessing the effects of foster care: Early results from Casey National alumni study*. Seattle: Casey Family Programs.

- Pecora, P. J., Williams, J., Kessler, R. C., Dowens, C. A., O'Brien, K., Hirpi, E., English, D., White, J. & Herrick, M. (2006a). Educational and employment outcomes of adults formerly placed in foster care: Results from the Northwest Foster Care Alumni Study. *Children & Youth Services Review*, 28, 1459-1481.
- Pecora, P. J., Williams, J., Kessler, R. J., O'Brien, K., & Emerson, J. (2006b). Assessing the educational achievements of adults who formerly were placed in family foster care. *Child and Family Social Work*, 11, 220-231.
- Pelton, L. H. (1987). Child abuse and neglect: The myth of classlessness. *American Journal of Orthopsychiatry*, 48, 608-617.
- Pelton, L. H. (2008). Informing child welfare: The promise and limits of empirical research. In D. Lindsey & A. Shlonsky (Eds.) *Child welfare research: Advances for practice and policy* (pp. 25-48). Oxford.
- Raghavan, R. (2010). Using risk adjustment approaches in child welfare performance measurement: Applications and insights from health and mental health settings. *Children and Youth Services Review* 32, 103-112
- Sieving, R. E., McMorris, B. J., Beckman, K. J., Pettingell, S. L., Secor-Turner, M., Kugler, K., Garwick, A. W., et al. (2011). Prime Time: 12-Month sexual health outcomes of a clinic-based intervention to prevent pregnancy risk behaviors. *Journal of Adolescent Health* 49, 172-179.
- University of Strathclyde (2008). *The educational attainment of looked after children - Local authority pilot projects: Final research report*. Scottish Government Social Research, Edinburgh.
- Vinnerljung, B., Franzen, E., and Danielsson, M. (2007). Teenage parenthood among child welfare clients: A Swedish national cohort study of prevalence and odds. *Journal of Adolescence*, 30, 97 - 116.
- Vinnerljung, B., öman, M., & Gunnarson, T. (2005). Educational attainments of former child welfare clients - a Swedish national cohort study. *International Journal of Social Welfare*, 14, 265-276.
- Weiner, A., & Kupermintz, H. (2001). Facing adulthood alone: The long-term impact of family break-up and infant institutions, a longitudinal study. *British Journal of Social Work*, 31, 213-234.
- Weitoft, G. R., Hjern, A., Batljan, L. and Vinnerljung, B. (2008). Health and social outcomes among children in low-income families and families receiving social assistance—A Swedish national cohort study. *Social Science & Medicine*, 66, 14-30.
- Wulczyn, F., Barth, R., Yuan, Y. Y., Harden, B. J., & Landsverk, J. (2005). *Beyond Common Sense: Child Welfare, Child Well-being, and the Evidence for Policy Reform*. New Brunswick, NJ: Aldine Transaction.
- Wulczyn, F., Chen, L., & Hislop, K.B. (2007) *Foster care dynamics 2000-2005: A report from the Multistate Foster Care Data Archive*. Chicago: Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago.
- Wulczyn, F., Hilsop, K. B., & Goerge, R. (2000). *Foster care dynamics, 1983- 1988: An update from the Multistate Foster Care Data Archive*. Chicago: Chapin Hall Center for Children, University of Chicago.
- Wulczyn, F., Chen, L., & Orlebeke, B. (2009). Evaluating contract agency performance in achieving reunification. *Children and Youth Services Review*, 31, 506-512.
- Zeira, A. (2009). Alumni of educational residential setting in Israel: A cultural perspective. *Children and Youth Service Review*, 31, 1074-1079.

נספח תיעוד יצירת הקובץ מרשם האוכלוסין 2008:

מתוך המרשם נגזרו כל בני ה-19 (ילידי 1989) - סה"כ 125,982 ילדים, מתוכם 122,475 ילדים "פעילים" (שאינם נפטרים או חדלו להיות תושבי הארץ).
 משתנים נבחרים, משתנים מחושבים ופעולות נוספות בקובץ מרשם האוכלוסין:
 מתוך הקובץ נבחרו המשתנים הבאים:
 מספר זהות, מספר זהות אב, מספר זהות אם, קוד סטאטוס (פעיל, נפטר או חדל להיות תושב), תאריך לידה, קוד מין, קוד ארץ לידה, קוד מצב אישי וסמל יישוב.
 משתנים אלה מיועדים לאפיין את הילד ואת הוריו. על כן נעשה זיווג חוזר לפי תעודות זהות של ההורים למציאת האפיין הדמוגרפי של הורי הילד. סה"כ 117,904 אבות ו-122,189 אמהות.
 על סמך משתנים אלו חושב המצב המשפחתי ומעמדו במרשם האוכלוסין של כל הורה של ילד בשנתו, נכון לשנת 2008. חיפוש אחים - עבור כל אב ואם נערך חיפוש במרשם למטרת גילוי האחים מצד אב ואם.

קישור לקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה לשנים 2000 ועד ספטמבר 2009

1. קובץ השמות מצטבר מכיל 712,973 רשומות ו-23 משתנים. כל רשומה מהווה השמה במסגרות של משרד הרווחה בשנים 2000 עד ספטמבר 2009.
 2. עבור כל אדם בקובץ השמות מצטבר חושב מספר ההשמות במסגרת- שם המשתנה המחושב: S_Hasamot.
 3. זיווג לשנתו הנחקר הנחקרת מגלה 18,152 רשומות (השמות), המתייחסות ל-9,815 ילדים בני 19 (7.8% מילדי השנתון).
- מספר ההשמות המקסימלי לילד מן השנתון מגיע עד 73 (חוץ ביתי + בקהילה).
 להלן תיאור התפלגות ההשמות של המושמים במסגרות מתוך ילדי השנתון, לפי תאור היחידה האחראית במשרד הרווחה:

היחידה האחראית	מספר השמות	% השמות
מוסדות ציבור	7,365	40.6
ילד ונוער	4,837	26.7
אגף לטיפול במפגר	2,379	13.1
חסות הנוער	1,023	5.6
שיקום הנוער	883	4.9
שיקום ונכים	498	2.7
השירות לעיוור	304	1.7
אוטיסטים	298	1.6
נוער וצעירים	222	1.2
רוחת הפרט ומשפחה	147	0.8
נשים ונערות	107	0.6
נפגעי התמכרויות	56	0.3
השירות למען הילד	32	0.2
השירות לזקן	1	0.0

4. **חישוב קבוצת ה"מוגבלים" מתוך המושמים במסגרות - שם המשתנה המחושב: LoShayach** - הוחלט כי המושמים ביחידות האחראיות על המפגרים, האוטיסטים, העיוורים והנכים יחושבו כקבוצה נפרדת ויכוננו בשם "מוגבלים". מאחר שלילד יכולה להיות יותר מרשומה (השמה) אחת, יש ילדים המושמים במסגרות השייכות לכמה יחידות אחראיות. בצורה זו ילד יכול להשתייך למסגרת באחריות שיקום ונכים, ובמקביל למסגרת באחריות חסות הנוער. כדי לקבוע שייכות לאוכלוסיית המחקר ברמת הילד ראשית חושבה לכל השמה שייכות לאוכלוסייה. לאחר מכן מיון

הרשומות לפי מספר תעודת זהות והשמה, כך שילד שנמצא לפחות בהשמה אחת תחת אחריות היחידות "אגף לטיפול במפגר", "אוטיסטים", "השירות לעיוור" ו"שיקום ונכים" יהיו בקבוצה נפרדת מן האוכלוסייה הנחקרת. אוכלוסיית ה"מוגבלים" מונה 946 ילדים, שלהם 3,708 השמות. ילדים אלה לא נוכו מתוך הקובץ אלא מסומנים באמצעות המשתנה המחושב (LoShayach=1). אוכלוסיית "השייכים" מונה 8,869 ילדים עם 14,444 השמות (LoShayach=0). מספר ההשמות המקסימאלי לילד "שייך" מגיע עד 10.

5. **חישוב משך השהות במסגרת** - לכל רשומה יש תאריך קליטה ותאריך עזיבה. משך השהות במסגרת מחושב על פי הפרש הימים בין התאריכים - שם המשתנה המחושב PaarDate. כמו כן נוסף משתנה המחשב את השנים הימים: ShanimVeYamim.

משך השהות המקסימאלי במסגרת מגיע ל-18 שנים ו-46 ימים.

ל-587 רשומות יש תאריך קליטה, אך אין תאריך עזיבה. נשאלת השאלה מהן הסיבות - אולי עדיין נמצאים במסגרת? - בדיקת רשומות אלה לפי שנת הקליטה מציגה התפלגות שנים רציפה מ-1990 ועד 2009, כאשר 14.1% מן הרשומות מתרכזים בשנת 2007, 28.5% בשנת 2008 ו-9.4% בשנת 2009. 79.6% מן הרשומות ללא תאריך עזיבה הן השמות של אוכלוסיית ה"שייכים" מתוך המושגים במסגרות.

קישור לקובץ מסגרות מצטבר של משרד הרווחה לשנים 2009-2000 לשם חישוב סוג המסגרת (חוץ ביתית או בקהילה)

1. קובץ מסגרות מצטבר מכיל 19,895 רשומות ו-35 משתנים. כל רשומה היא מסגרת של משרד הרווחה בשנים 2009-2000.

בקובץ מופיע שדה "יחידה אחראית" 3 פעמים. לפי שיחה עם יוסי אילן ממשרד הרווחה, השדה הראשון - "יחידה אחראית 1" הוא השדה העיקרי.

81.4% מן המסגרות נמצאו באחריות היחידה "ילד ונוער";

4.1% - "אגף לטיפול במפגר";

3.5% - "השירות לזקן";

2.8% - "רווחת הפרט ומשפחה";

2.6% - "שיקום ונכים";

2.5% - "מוסדות ציבור";

בשדה "יחידה אחראית 2" נמצאות 433 תצפיות (2.2%), ובשדה "יחידה אחראית 3" נמצאות 65 תצפיות (0.3%).

2. ילדי השנתון המושגים במסגרות הוקבלו עם קובץ מסגרות המצטבר במטרה לאפיין את המסגרות בהן הושמו.

3. הגדרת מסגרת - בקובץ מסגרות קובצו המסגרות לשני סוגים:

חוץ ביתית - כאשר המשתנה "סוג מסגרת" מכיל את הערכים הבאים:

1 - משפחת אומנה - עד 5 ילדים (חסר בקובץ הנוכחי);

2 - מעון משפחתי - 6-12 ילדים;

3 - מקלט / מחסה;

4 - דיור מוגן;

5 - הוסטל;

6 - מערך דיור / דירת לווין;

7 - מרכז חרום;

8 - מעונית;

9 - דירת המשך;

10 - עמותה למשפחות אומנה;

11 - פנימייה;

12 - קהילה טיפולית;

13 - מענקים; (לא הופיעו במחקר הנוכחי).

ביתית (בקהילה) - כאשר המשתנה "סוג מסגרת" מכיל את הערכים הבאים:

21 - מעון יום;

22 - פעוטון;

- 23 - טפילית;
- 24 - כיתת תצפית;
- 25 - מועדון / מרכז קהילתי;
- 26 - משפחתון;
- 27 - מועדונית;
- 28 - מרכז רב שירותים;
- 29 - קייטנה;
- 30 - נופשון;
- 31 - אבחון;
- 32 - טיפול יום;
- 33 - תעסוקה מוגנת - מעש;
- 34 - מרכז שיקום;
- 35 - מרכז להתפתחות הילד;
- 36 - מפתן;
- 37 - סדנא בתנאי נופש;
- 38 - מרכז למניעת אלימות;
- 39 - מרכז טיפולי;
- 40 - הדרכה שיקומית;
- 41 - אוריון;
- 42 - הקן;
- 43 - חממה;
- 44 - ארוחות חמות;
- 45 - מרכז קשר;
- 46 - מכון לראיה ירודה;
- 47 - תמיכה ביתית;
- 48 - מרכז הורים וילדים;
- 49 - מועדונית שיקומית;
- 50 - מעון רב תכליתי;
- 51 - סביבה תומכת;
- 52 - תכנית משפחות;
- 53 - תכנית ראשית;
- 54 - שילוב במעון יום;
- 55 - תחנה לטיפול המשפחה;
- 56 - תעסוקה נתמכת;
- 57 - תכנית מעבר;
- 58 - סדנת מעבר;

4. הגדרת סוג הפנימייה - בקובץ מסגרות מצטבר נחלקות הפנימיות לפי שייכותן ליחידה האחראית. אנו נתייחס אל הפנימיות (SUG_MISGERET=11) השייכות ליחידת "מוסדות ציבור" (YechidaAchrait=9) כאל תת-קבוצה של פנימיות חינוכיות (PnimiyaHasMis=2) ואל כל היתר כאל פנימיות רווחה (PnimiyaHasMis=1). שאר הערכים של המשתנה SUG_MISGERET יקבלו PnimiyaHasMis=0.

הערה: החלטה זאת התקבלה לאחר הקבלת תלמידי הפנימיות שבאחריות "מוסדות ציבור" מקובץ מס' ר 2007 עם קובץ תלמידים של משרד החינוך לשנת 2007. כל התלמידים (10,004 מתוך 10,008) נמצאו בקובץ תלמידים של משרד החינוך.

5. 11,009 (60.7%) רשומות הן השמות בפנימיות בקובץ בני 19 המושמים במסגרות של משרד הרווחה (Mir 19_ hasamot), כולל אוכלוסיית ה"מוגבלים".

7,365 מן הרשומות (40.6%) הן השמות בפנימיות של מוסדות ציבור.

3,644 מן הרשומות (20.1%) הן השמות בפנימיות רווחה. פנימיות הרווחה מהוות 33.1% מסך הפנימיות, והפנימיות של מוסדות הציבור מהוות 66.9%. בעוד 100% מן ההשמות בקטגוריית "הפנימיות החינוכיות" הן באחריות "מוסדות ציבור", המצב השונה בקטגוריית "פנימיות רווחה" (כאשר כוללים את כלל ההשמות, "שייכים ו"מוגבלים"):

- 70.3% באחריות יחידת "ילד ונוער";
- 16.4% באחריות "חסות הנוער";
- 6.1% באחריות "נוער וצעירים";
- 5.2% באחריות "אגף לטיפול במפגרי";
- 1.3% באחריות "אוטיסטים";
- 0.5% באחריות "שיקום ונכים";
- 0.3% באחריות "השירות לעיוור";

מתוך תלמידי פנימיות הרווחה 3,285 שייכים לאוכלוסייה (90.1%) ו-359 אינם שייכים ("מוגבלים").

6. בדיקת מספר השמות חוץ ביתיות לילד - שם המשתנה המחושב: S_ChutsBeity - עבור כל ילד מקובץ בני 19 המושמים במסגרות רווחה חושב מספר ההשמות החוץ ביתיות - עד 9 השמות חוץ ביתיות.

קישור מחודש לקובץ מסגרות מצטבר, הכולל משפחות אומנה, של משרד הרווחה לשנים 2009-2000

בקובץ 27,709 רשומות ו-31 משתנים. לאחר הקבלה עם הקובץ Mir 19_hasamotNewb נמצאו לכל 18,152 הרשומות (השמות) מסגרות מתוך הקובץ המעודכן.

קישור לקובץ פנימיות של מנהל החינוך ההתיישבותי לשנים 1999 ועד 2010:

ב-12 הקבצים יש 199,391 רשומות, המתייחסות ל-74,913 תלמידים. בקרב קוהורטת בני ה-19 מן המרשם נמצאו 5,733 תלמידי פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי, מתוכם נמצאו 818 ילדים גם בקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה. כאמור, 818 ילדים אלה נספרו כאוכלוסיית רווחה, לפי קריטריון "ההשמה החמורה ביותר".

סך האוכלוסייה הנחקרת מונה 9,815 ילדים שנמצאו בקובץ השמות מצטבר + 4,915 ילדים שנמצאו בקובץ מנהל החינוך ההתיישבותי. יחד הם יוצרים קבוצה של 14,730 ילדים לחקירה.

קישור לקובץ מדד חברתי-כלכלי של יישובים ומדד פריפריאליות:

משתנים נבחרים: מדד חברתי-כלכלי ומדד פריפריאליות.

קישור לקובץ נתוני יסוד של משרד הרווחה לשנת 2008:

בני 19, הוריהם ואחיהם קושרו לקובץ כדי למצוא מטופלים ברווחה. משתנים נבחרים: מספר זהות אב, מספר זהות אם, מספרי זהות אחים, נזקקות ראשית ומשנית.

קישור לקובץ מורשעים בדין לשנים 1999-2008:

משתנים נבחרים: מספר זהות אב, מספר זהות אם. סה"כ נמצאו בקבצים 6,375 אבות ו-1,250 אמהות, שהורשעו בדין לפחות פעם אחת בשנים אלה (יהודים ואחרים בלבד).

קישור לקובץ שכירים 2008:

משתנים נבחרים: מספר זהות אב, מספר זהות אם, חודשי עבודה, שכר חודשי. כל הורה נספר רק פעם אחת (להורים של תאומים ושלישיות יש הופעה אחת בלבד). באופן זה מתוך 93,213 אבות (יהודים ואחרים) נמצאו 86,832 אבות לאחר ניכוי 6,381 רשומות כפולות, מתוכם ל-4,985 רשומות לא נמצא קישור במרשם האוכלוסין בין הילד לאביו (מספר זהות = 0). סה"כ 90,699 אמהות נמצאו לאחר ניכוי 2,514 רשומות כפולות, מתוכם ל-1,097 רשומות לא נמצא קישור במרשם האוכלוסין בין הילד לאמו.

קישור לקובץ תלמידים של משרד החינוך תשס"ח-תשס"ב:

למען השוואת תוצאות הבגרות נערך זיווג עם שני קובצי תלמידים של משרד החינוך. 99,009 מבני השנתון זוהו כתלמידים פעילים בשנת הלימודים תשס"ז - 20,461 תלמידים פעילים בתשס"ח. משתנים נבחרים: סמל ב"ס, מגזר, פיקוח, סטאטוס נוער (לזיהוי תלמידים פעילים), דרגת כיתה, נתיב, השכלת אב והשכלת אם. חישוב השכלת הורים - עבור הורי בני ה-19, שהערך בשדות "השכלת אב" ו"השכלת אם" היה ערך חסר או לא ידוע, נערך זיווג עם קובצי תלמידים של משרד החינוך עד שנת תשס"ב.

קישור לקובצי מוסדות (זהותון) של משרד החינוך תשס"ז:

בשנת תשס"ז נמצאו 1,152 תלמידים בבתי"ס של החינוך המיוחד. משתנים נבחרים: סמל ביה"ס, שם ביה"ס, מעמד (רשמי, מוכר שאינו רשמי, עצמאי, פטור ומוכר שאינו רשמי בדרג העל יסודי), מיוחד (בי"ס רגיל או מיוחד) וסוג מוסד (רגיל, מיוחד, אקסטרני, ישיבה וכו'). קישור לקובצי תלמידים ולקובצי מוסדות בשנים 2008-1999 למטרת זיהוי תלמידי בתי-ספר של החינוך המיוחד: משתנים נבחרים: קובצי תלמידים: מספר זהות, סמל ב"ס וסטאטוס נוער (לזיהוי תלמידים פעילים). קובצי מוסדות: סמל ב"ס וסוג מוסד (חינוך מיוחד: SugMos=2). סה"כ נמצאו 1,770 תלמידי בתי-ספר של החינוך המיוחד בשנים אלה (יהודים ואחרים בלבד).

קישור לקובץ תלמידים של משרד התמ"ת תשס"ז:

בשנת תשס"ז הופיעו 14,443 רשומות, המתייחסות ל- 14,200 תלמידים בבתי ספר לחניכים שבפיקוח משרד התמ"ת. 229 תלמידים עברו בין בתי-ספר של משרד התמ"ת פעמיים בשנה זו, ו- 2 תלמידים עברו 3 בתי-ספר באותה שנה. משתנים נבחרים: מספר זהות, סמל ב"ס, שם ב"ס, תאריך כניסה, תאריך עזיבה ודרגת כיתה. השטח הקבצים - מאחר שכמה תלמידים עברו בין כמה בתי ספר לחניכים באותה שנה חושב עבור כל תלמיד מספר המופעים במסגרת.

קישור לקובצי תלמידים של משרד הדתות תשס"ז:

בשנת תשס"ז הופיעו 4,216 תלמידים בבתי ספר של משרד הדתות. משתנים נבחרים: מספר זהות, סמל ביה"ס, תאריך כניסה, תאריך עזיבה, סמל עמותה וסוג תלמיד במסגרת. השטח הקבצים - מאחר שכמה תלמידים עברו בין כמה בתי ספר לחניכים באותה שנה חושב עבור כל תלמיד מספר המופעים במסגרת. הערה: יש להתייחס בהסתייגות למספר המופעים במסגרת - לא ברור עד כמה הנתונים מהימנים.

קישור לקובצי בחינות בגרות של משרד החינוך בשנים 2006-2009:

משתנים נבחרים: מספר זהות, ניגש לבגרות, זכאי לתעודת בגרות ועמד בדרישות הסף של האוניברסיטאות. הקבצים כללו את מסימי כיתות י"ב שנבחנו בבחינות אינטרניות במועד הראשי והמשני הראשונים (קיץ וחורף). לא נכללו בעיבודים נבחנים אקסטרניים.

קישור לקובצי קציני ביקור סדיר לשנים תשס"ג-תשס"ט:

משתנים נבחרים: מספר זהות. סה"כ נמצאו בקבצים 13,147 בני 19, אשר טופלו על ידי קצין ביקור סדיר בשנים אלה (יהודים ואחרים בלבד).

קישור לקובצי נשירה תשס"ד-תשס"ח:

משתנים נבחרים: מספר זהות, נשר ברוטו (עזב את בית-הספר בפיקוח משרד החינוך, אך יתכן שעבר לבית-ספר בפיקוח משרד התמ"ת או לישיבה) ונשר נטו (אינו נמצא בכל מערכת החינוך). סה"כ נשרו עד שנת תשס"ח 11,477 בני 19 (יהודים ואחרים בלבד).

קישור לקובצי היחידה לקידום נוער לשנים 2008-2000:

משתנים נבחרים: מספר זהות.
סה"כ נמצאו בקבצים 3,573 בני 19, אשר טופלו ביחידה לקידום נוער בשנים אלה (יהודים ואחרים בלבד).

קישור לקובצי תיקים פליליים (לא כולל תיקי אי-תביעה) בשנים 2008-2000:

בני ה-19 קושרו לקובצי תיקים פליליים.
השנה הראשונה בה נמצאו ילדים שנפתחו להם תיקים פליליים היא 2000.
לכל בן 19 נספרו מספר התיקים שצבר במהלך כל שנה.
משתנים נבחרים: מספר זהות, מספר תיקים, סוגי עבירה וסוג מקום ביצוע העבירה.
סה"כ נמצאו בקבצים אלה 6,508 בני 19 (יהודים ואחרים בלבד).

קישור לקובץ שירות המבחן לנוער מצטבר לשנים 2008-1996:

משתנים נבחרים: מספר זהות, תאריך ביצוע עברה.
סה"כ נמצאו בקובץ אלה 10,865 בני 19 (יהודים ואחרים בלבד).

קישור לקובץ לידות חי לשנים 2003-2008:

משתנים נבחרים: מספר זהות, תאריך נישואין ושנת לידה של היילוד.
משתנים מחושבים: מספר לידות חי.
סה"כ נמצאו 751 בנות 19 שילדו בשנים אלה, מתוכן 63 ילדו שני ילדים (יהודים ואחרים בלבד).

קישור לקובץ הפסקות הריון לשנים 2007-2003:

משתנים נבחרים: מספר זהות.
משתנים מחושבים: מספר הפסקות הריון.
סה"כ נמצאו 1,158 בנות 19 שביצעו הפסקות הריון בשנים אלה, מתוכן 131 בנות 19 ביצעו שתי הפסקות הריון, 22 בנות 19 ביצעו 3 הפסקות הריון ו-4 בנות 19 ביצעו 4 הפסקות הריון (יהודים ואחרים בלבד).
הערה: הקובץ כולל הפסקות הריון חוקיות בלבד.

מכון חרוב (ע"ר)
The Haruv Institute (R.A.)

מכון חרוב (ע"ר): רח' קרן היסוד 38, ירושלים 92149
טל: 077-5150300, פקס: 077-5150304
מיסודה של קרן שוסטרמן - ישראל (ע"ר)

www.haruv.org.il